

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

פסח - שש"פ

מכון
באר
האמונה

תזכר הענינים

פסח - שבועי של פסח

- אחד אלוקינו - תכלית הניסים וסיפור יצי"מ להביר ש'אני הוא ולא אחר' ג
- לחרות עולם - יקבל באהבה את הנהגת ה' עמו ויצא ממצרים יב
- והשבות אל לבבך - להשריש האמונה בפנימיות הלב יד
- כמה שנאמר - כל מיני שפע וח"ו להיפך הכל 'כמה שנאמר' בשמים טו
- פתחו שערים - יפתח חלונות לבו ונפשו לקבל את האור הגדול יז
- זאת רוח הטומאה אעביר - עקירת היצר הנרמו בחמץ, עת רצון בשריפת החמץ יט
- ישלים שנתו - מכתבו של הגר"ש מאוסטרופולי כ

ליל הסדר

- והגדת לבנך - לילה זה מסוגל ומוכשר להשריש האמונה בו ובצאצאיו כא
- בצאתי ממצרים - אף הפחות שבפחותים מתעלה בלילה הזה עד רום המעלות כב
- אז רוב ניסים הפלאת בלילה - בכל שנה ושנה נשפע שפע רב בלילה זה כד
- הבן שואל - עת רצון למלא משאלותיו וכוונתו לזש"ק ופתיחת הלב בתורה כז
- ונצעק אל ה' - הזמן גרמא ומסוגל לקבלת התפילות לפעול בו כל מיני ישועות כט
- ולקחתי אתכם לי לעם - ההתקרבות שבין הבורא לבני ישראל בלילה זה לג
- לילה כיום יאיר - גודל הקדושה הבאה עלינו בלילה הזה לד
- למען תספר - סגולת סיפור יציאת מצרים לז
- תאכלו מצות - מעלת המצווה מ
- מצות תאכל - סגולת המצווה מא
- על מרורים יאכלוהו - מתיקות המרור מב

שבועי של פסח

- ויאמינו בה' - סגולת היום לבוא לידי אמונה בהקב"ה מג
- ארדוף אשיג - סוף דבר נתגלה שגם היסורים היו לטובה מד

ויזשע ה' ביום ההוא - זמן מסוגל לישועות מד
או ישיר - אמירת שירת הים בשמחה ובכל בוחו מח
ביום השביעי מקרא קודש - קדושת היום..... מט
ויבואו בתוך הים - מסירות נפש למען שמו באהבה נ
הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש - על ידי מסירות נפש זוכה לניסים..... נא

פסח - שביעי של פסח

ובידו הכל, והוא לברו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים". ומקרא מלא דיבר הכתוב 'וידעתם כי אני ה', הרי שזהו עיקר תכלית עשר המכות ושאר הנסים - שדור לדור ישב מעשי ונפלאות ה' בניסי יציאת מצרים². ועל ידי זה יבואו להכרת האמונה, להאמין בהנהגת ה' והשגחתו הפרטית - בכל פרט ופרט המתרחש בעולם באמונה תמימה³, וכמו שאמרו (חולין ז:): 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה'.

וזכר כתב בן ה'רמב"ן (בסוף הפרשה) וז"ל. ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ... כי אין כמוני בכל הארץ - להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו... א"כ האותות

אחד אלוקינו - תכלית הניסים וסיפור יצי"מ להכיר ש'אני הוא ולא אחר'

כתב בספר החינוך (מצווה כא) דלכן ציוונו הבורא בתורתו כמה וכמה פעמים מצוות זכירת יציאת מצרים, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ואמונתנו, שנכיר שהוא ארון עולם אשר מלך, והוא היה והוא הווה והוא יהיה בתפארה, לשנות הנהגת עולם כרצונו הטוב בכל עת ושעה.

ובן כתיב בתורה (שמות י ב) 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'". וזה תוקף זמנים הללו - מועד צאתנו ממצרים להשריש אמונה בכל אחר ואחד מבני ישראל, כי הבורא הוא ארון הכל,

א. בדרך כלל, בימי צעירותו יש לאדם כל מיני דמיונות 'תכניות' (פלענער) ומחשבות אודות עתידו במשך כל ימי חייו, מה יהיה עמו בעניין בני חיי ומזוני, וכל שאר הענינים. אמנם עם הגיעו לשנות העמידה, הרי מזמן לזמן הינו מכיר בעוד ועוד ענינים כי הקב"ה מנהיג ומנהל עולמו, וסוף דבר יהיה כפי רצון הבורא, ולא כפי ש'רבות מחשבות בלב איש'. יש שהמליצו על כך, כי כמו מנהג המלחמות כאשר צבא מדינה אחת נכנע בפני הצבא שכנגדו, אזי ירימו הנכנעים 'דגל לבן' כאות כניעה, להראות שהם מקבלים על עצמם את מרות המדינה המנצחת אותם, כמו כן גבי האדם, בהגיעו לשנות העמידה מתחילים שערותיו להלבין, והוא כעין דגל לבן לגבי הקב"ה - שמידי כמה שבועות מוציא עוד שיער לבן, להראות הכנעתו, ולומר אף בענין פלוני הנני מכניע את עצמי, והנני מכיר כי בורא עולם הוא המנהיג ולא אנכי, ואח"כ מוסיף להודות בעוד ענין וכו' וכו'. אך החכם עיניו בראשו, וכבר בצעירותו אינו בוטח וסומך על כוחותיו, ומבטל דעתו להקב"ה בשלימות.

אולי לכן לובשים קיטל בלילי פסחים - כי בלילה הזה מאיר ובא אור האמונה, ובזה מראה האדם ש'כולו לבן' לא רק שער פה ושערה שם, וכולו מכיר ונכנע תחת ממשלת הבורא כי אדון עולם ובידו הכח והממשלה בכל הנהגת העולם כולו.

ב. הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע (בספרו, תחילת פרשת בא) דקדק בלשון הכתוב (שמות י ב) 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה', שלכאורה היה צריך לומר 'וידעו כי אני ה', שהרי המדובר הוא על 'אזני בנך ובן בנך', שהם ידעו את יד ה' וגבורתו, אלא ביאורו, וז"ל, דכאשר אדם רוצה להשריש בלב חבירו דבר אמונה או שרוצה להוכיחו צריך מקודם הוא בעצמו להאמין באותו הדבר אמונה שלימה ולקשט את עצמו תחלה ואז יהיו דבריו 'יוצאים מן הלב' ונכנסים אל הלב, אבל אם לא יחזק בתוך עצמו את האמונה, לא יוכל להשפיע אותה לאחר. וזהו פירוש הפסוק, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך - שכדי לקבוע האמונה בלב בניכם צריכים אתם בתחילה לדעת בעצמכם כי אני ד' ולהאמין באמונה שלימה ואז תוכלו לקבוע האמונה בלב בניכם.

ג. והעיקר להשליך על ה' יהבו בתמימות מבלי לחקור ולהתבונן אחר העתידות, כי 'הולך בתום ילך בטח', וכדברי הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע (אומרים כן גם בשם מהר"י מבעלזא) שאמר אויף מיין ווארט, דער 'שאינו יודע לשאול' מאכט בעסער פון זיי אלע (תסמכו על דברי, שהנהגתו של הבן שאינו יודע לשאול טובה יותר משאר הבנים), כלומר שאינו שואל שום שאלות וקושיות ולעולם אין לו תרעומת ח"ו, ומקבל הכל בתמימות ויודע דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

אגב גררא, איתא ב'לקט אמרי קודש' (בעלזא) וז"ל. כוס של אליהו, בהיותי אצל שולחן אדמו"ר מרן הגה"ק (מהרי"ד) מבעלזא זי"ע בליל התקדש חג אמר לבנו הה"צ מו"ה שלום נ"י (לימים אב"ד אפטא) שהיה אז עוד ילד, הידעת למה שותין ד' כוסות, ואמר הן, כי הוא נגד ד' גאולות והוצאתי וכו'. ואמר לו הנה ישנו עוד כוס אחר שקורין אותו כוס של אליהו, כי אליהו ז"ל הולך לכל בתי ישראל בליל פסח, והוסיף לומר, אומרים, שיש צדיקים שרואים אותו, ואח"כ נשא עיניו לשמים, ואמר, הרבה יותר עושים (אלו) שאין רואים אותו ומאמינים מאותן שרואים אותו, עכ"ל (הובא שם בשם 'מרבח לספר').

וכבר כתב כן ב'ליקוטי הרי"ם' זי"ע (ערך שבחי צדיקים) פעם אחת הפליג רבינו (החיי הרי"ם) מצדקותו של הגאון הנודע ביהודה זצ"ל, וסיפר שבילל פסח באמירת ההגדה כשפותחין הדלת כשאומרים שפוך חמתך היה הולך ומלווה את אליהו הנביא מכל המדרגות שאצל ביתו, ואמר (על עצמו) לא שהיה רואה את אליהו הנביא אך היה מאמין באמונה שלימה שאליהו הנביא בא אז לכל אחד שבישראל, לכן היה הולך ומלווה אותו, ואמונה כזאת הוא גדולה מגילוי אליהו. כה אמר האלטער (סבא) מסלבודקא, הנה, על הלכה אחת שהרמב"ם השמיט מחיבורו, תשב כל הלילה ליישב על מה ומדוע השמיטה הרמב"ם. אמור מעתה, מדוע על רכוש או שאר ענייני עולם שהקב"ה בכבודו ובעצמו השמיט ממך יש לך טענות, ואינך מנסה ליישב עצמך, ולהבין שהכל מן השמים.

אל הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע ניגש פעם אוד מוצל מאש שסבל יסורי איוב במשך שנות ה'מלחמה', ואף אחר שנסתיימה המלחמה לא מצאה נפשו מנוח לגודל צערה. ובבואו לפני ה'חזון איש' פתח את פיו ודיבר בכעין תרעומות כלפי מעלה, שאינו מבין היאך עשה ה' ככה לעמו. פתח החזון"א גמרא, הראה לו על תוס' מסוים הידוע כמוקשה הבנה, וביקשו, ירחם נא מר עלי ויבאר לי דברי התוס'. עיין הלה בדברי הגמ' ובתוס' אשר עליו, והחל לנסות לבאר הדברים, אבל החזון"א לא נתן לו והקשה עליו בכה וכה. עד שהודה הלה שאין בידו לבאר התוס'. נענה החזון"א ואמר לו, הרי לך, שאף כמה שורות ב'תוספות' אחד אין בידך לבאר ולהבין דבריהם, ומה טענות יש לך על הנהגת בורא עולם. והיאך תחשוב שיש בידך להבין כבשונו של עולם...

וכבר אמרו לבאר בפסוק (תהילים צב ו-ז) 'מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך, איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, וצ"ב וכי רק הכסיל לא ידע ולא יבין, הרי מפורש כתיב ברישא 'מאד עמקו מחשבותיך' וכלומר שאף מהחכם נסתרים דרכי ה'. אלא אדרבה כך פירושו, מה גדלו מעשיך - מאד עמקו, ה'חכם' יבין שמאד עמקו מחשבותיו ואין בידו להבין את הנהגת ה', אבל הכסיל אינו מבין זאת שעמקו מחשבות ה', וחושב שיש בידו להבין את הנהגת ה' זה מחשבת כסיל ובער.

בהגהות 'באר מרים' על ספר 'מכתב סופר' (ח"א דף קי:) כתב 'היה נוהג אאמ"ו הגאון זצ"ל (ה"ה הגה"ק רבי שמעון סופר אבד"ק קראקא זי"ע) להתחרות [לזרז] את ילדיו, בניו ונכדיו שהיו סמוכים על שולחנו בשעת הסדר, אם יעלה בידם לגנוב האפיקומן מתחת מראשותיו'.

ומביא שם מעשה שהיה בימים שהיה הגה"צ רבי שמואל דוב קארניצער זצ"ל [בן הגה"צ רבי עקיבא חתנו של הגר"ש סופר זצ"ל] עלם צעיר לימים, וזכה להסב בליל הסדר אצל זקינו, שאל את הגר"ש מהו הטעם שנוהגים לגנוב את האפיקומן, אך הוא לא השיב לו דבר, רק המשיך באמירת ההגדה בהתלהבות אש קודש כדרכו. בשעת הסעודה פנה אליו הגר"ש והאריך לדבר עמו בענין זה, וכה אמר לו, שאלתני בני על מנהג ישראל שהתינוקות גונבים האפיקומן בליל הסדר, ולא עוד אלא שהאבות מתגרים ומתחרים בהם עד שיעוררו בהם החפץ והרצון לגניבה זו, ולא נמצא טעם למנהג זה, והגם שמצינו בגמרא (פסחים קט.) 'חוטפין מצה... שלא ישנו תינוקות', מכל מקום אכתי טעמא בעי למה בדרך גניבה דווקא, ומסתמא אינו מנהג בורים אחר שנתקבל בכל תפוצות ישראל, והאמת אגיד, כי לא שמעתי טעם לדבר ולא הרהרתי בו עד הנה, ועתה ששאלתני על ככה עלה בדעתי מיד ברגע הראשון טעם הגון לכך, ואמנם התאפקתי ולא עניתי לך תיכף כדי להרגילך לסבול קושיא בלי תירוץ, כי זה כל פרי העבודה השלימה, שיקבל האדם על עצמו עול האמונה בתורה ובמצוות ומנהגי חכמים, ואף אם מקוצר דעתו לא השכיל להבין ולרדת לסוף דעתם אל יתבלבל מחמת הקושיא אלא יקבל דבריהם באמונה, והאריך לומר לו מוסר בענין זה.

לאחמ"כ השיב לו תשובה על קושייתו - ואמר דע בני, כי כל מעשינו בלילה הזה להזכיר חסדי ה' וניסיו שעשה עמנו במצרים, כמו שאמרו חז"ל (פסחים קט.) 'חרוסת זכר לטיט' וכדומה, ולכאורה יפלא מדוע לא נעשה זכר לנס גדול שהיה שם - שבילל יציאת מצרים לא חרץ כלב לשונו לאיש, הרי התורה מעידה בפרשת בא (יא ז) 'ולכל בני

והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה... שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שבולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם' בין ברבים בין ביחיד'. ועלינו להתבונן בדבריו, ולהשיבם היטב בפנימיות לבנו - שאין כל טבע בעולם אלא הכל בהנהגה ניסית מאת ה'.

ישראל לא יחרץ כלב לשונו... למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, הרי שהיה זה פלא גדול (ועיין בילקוט שמעוני שם), ולמה יגרע חלקו של נס זה לבלתי קבעו לו שם וזכר בין שאר מעשים מהלילה הזה. אולם כבר אמרו חז"ל במסכת פסחים (ק"ג). 'לא תדור במתא דלא נבח בה כלבא' (אל תדור בעיר שאין נובחים בה כלבים), ופירש רש"י דהכלבים 'שומרים' על בעליהם מאויבים ומגנבים (על ידי נביחתם לעת הצורך), נמצא שבלייל זה ש'לא יחרץ כלב לשונו' לא היה שם שמירה, והיו יכולים הגנבים לעשות במחשך מעשיהם בהשקט ובטח, ועתה תבין - כי קושיא חדא מתורצת בחברתה, שלכן גונבים את האפיקומן כי גניבה זו הוי זכר לנס דלא יחרץ כלב לשונו, דרק מכיוון שהכלבים לא נבחו היו הרבה גניבות.

ד. ידוע שהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע ציווה לחסידיו שילמדו את דברי הרמב"ן הללו בכל יום ויום. ה. ופשיטא שעיקר מצות סיפור יציאת מצרים הוא להתבונן ולהעמיק בה, ולא רק להוציאם בשפתנו בכדי לצאת ידי חובתו, ויתבונן היטב ביסודות האמונה הנרמזים בסיפור זה. המשיל הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (עיי' 'הגדת רבי שלום' שבדרון, ד"ה קרע לנו את הים) ל'מומחה' שהיה עושה פסלים ובכל גלילותיו לא היה מומחה בדומה לו, במשך ששה חדשים עבד האיש ועשה פסל של סוס והעלה בידו דמות סוס שהיה נראה כאמיתי ממש, משגמר מלאכתו העמיד את ה'סוס' ברחוב העיר וישב על גביו כדי שעוברי אורח יתפעלו מעבודתו ומעשה אומן שהוציא מתחת ידו... מה רבתה פליאתו כי 'אין איש שם על לב' ואפילו אחד מהעוברים ושבים לא שם לבו שיש כאן דבר פלא... הלה 'נפגע' מכך עד מאד, וילך לדרוש בעצת ידידיו מה חסרון יש בסוסי הנכבד... ויאמרו לו אוהביו, טעות בידך, כי אדרבה, לרוב ה'אומנות' שבמעשי ידך להתפאר נראה הסוס כמו סוס רגיל ומה מקום יש בו להתפעלות, כדרך שאין עוברי אורח מתפעלים כשרואים סוס אמיתי ברחוב העיר, דהרי 'כמה סוסים איכא בשוקא'. ויעצוהו, שיקח את הפסל ויחתוך אותו לשנים, ובזה ישתוממו כל עוברי אורח כיצד אירע הדבר שעומד ברחוב סוס שנחצה לשנים... ורק אז יכירו וידעו שבעצם הוא רק פסל ולא סוס אמיתי, ויחשיבו את יגיעתו ואת מעשי ידיו... והנמשל, הקב"ה ברא עולם ומלואו, ואנו מהלכים בו מבלי התפעלות כלל - בבוקר אנו רואים את השמש בגבורתו ובערב את צבאות השמים בתפארתם ואין איש שם על לב כי 'יש מנהיג לבירה' שברא את עולמו יש מאין בחכמה נפלאה עד מאד... מה עשה הקב"ה, שידד מערכות הטבע, הוציאנו ממצרים בעשר מכות, בקע את הים, אבל לא כדי שנסתכל בעצם הבקיעה ותו לא, אלא שנבין עי"ז שכל הבריאה המופלאה מעשי ידיו הם ונכיר את ה'בורא', כמו"כ קרע לנו את הים והולכנו ביבשה כדי שנדע בכל עת שאף ביבשה הננו כבתוך הים, כאותו פסל שהיה צריך לחתוך את סוסו כדי שהאנשים יעמדו יתבוננו ויתפעלו. וזה המכוון בדברי הרמב"ן דהתכלית של כל הניסים המפורסמים הם לא רק כדי שנתפעל מהניסים עצמן, אלא דע"י כך נכיר בניסים הנסתרים שכל הנעשה בזה העולם בהנהגת הבורא נעשה.

וכך אומרים בשם הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע (וכן הוא בשם משמואל הגש"פ ד"ה ואפילו כולנו חכמים) שכמו שלכל מצווה מתרי"ג המצוות יש סגולה מיוחדת, וכגון מצוות ציצית - ולא תתורו אחרי לבבכם, כך סגולת מצוות סיפור יציאת מצרים והלימוד בה להביא את האדם לחיזוק באמונתו. כי על ידי שיתעמק בניסי הקב"ה ושהוא 'בעל היכולת כולם' לשדד כל מערכות הטבע, הרי אמונתו ובטחונו מתגברים בקרבו ולא תאבל נפשו בכל אשר יארעהו, ובכל עת לא יסמוך אלא על הבורא יתב"ש לבדו.

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע נשא משלו לעשיר אחד שהיה לו ארמון מלא בכל טוב, חיכו ממתקים וכולו מחמדים, כמו כן היה לו ציפור חכמה ביותר שהיתה מזמרת בנעימה וזמרה, והעשיר היה שומר עליה מכל משמר, והיה משתעשע עמה בכל יום. לימים הוצרך אותו גביר לצאת למסע ארוך ברחבי תבל לצורך עסקיו, והעמיד את אחד ממשרתיו לעמוד על המשמר על שלמות הבית וכל חפציו, העשיר העלה על גבי הכתב את כל הנצרך לשמירת חפצי וענייני הבית - למען ידע ויזכור המשרת את המעשה אשר יעשה מדי יום ביומו, ואחרון חביב כתב לו את כל עניני ציפורו יקירתו - היאך סדר מאכלה וכו', ולחיזוק הדבר ציוה עליו שיקרא את ה'פיתקא' דבר יום ביומו למען לא ישכח ח"ו את כל אשר מוטל עליו. כשחזר העשיר ממסעו חשכו עיניו בראותו את הבית כולו כמהפכת סדום ועמורה, וביותר גבר צערו על הציפור שמתה - 'חבל על דאבדין ולא משתכחין'. ויקרא האדון למשרתו ויגער

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

ובלשונו של הרה"ק מוויטעבסק זי"ע ב'פרי הארץ' האלוקים ואין עוד מלבדו, וכל העולם מתנהל בהשגחה פרטית ומדוקדקת, 'והנה באמת רחוק מרשעים, ויפג לבם להאמין השגחה פרטית כזו שאין אדם נוקף אצבעו, ואין שום עשב יבש ונעקר, ואין שום אבן נזרק, כי אם למען ישיחו בני ישראל בנפלאותיו וידעו כי ה' הוא

בו על שהזניח את הבית, ובפרט על מה שלא האכיל את הציפור החיה עד שמתה ברעב. נענה המשרת לאמר לא עלי תלונותיכם כי 'עשיתי ככל אשר ציוויתני', ובכל בוקרו של יום תיכף לאחר אמירת 'מודה אני' טרם אפנה לאיזה דבר אחר קראתי בעיון רב בהבעת התיבות בדקדוק רב את כל הנכתב בהאי פיתקא.

כאותו המשרת אנו נדמים - בעת שאנו קורין שמע בכל יום ומזכירין יציאת מצרים, וכלל אין מתבוננים במהות הדברים, כי אין כוונת הציווי להזכיר יציאת מצרים בפה גרידא, אלא לעורר את הלב באמונה טהורה העומדת לעד. ויש לו לאדם 'להשים לבו' לקנות בנפשו את קנין האמונה והבטחון, כי בלא זה אף אם יראה עין בעין את יד ה' ימצא 'תירוצים' לומר כי אך מקרה הוא ולא מיד ה' בא לו, כביאורו של הגרי"ז מבריסק זצוק"ל על האמור בפרשת בא כשהזהיר משה על 'מכת בכורות', ויאמר משה, כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (יא ד), וברש"י, אמר משה 'כחצות הלילה' ולא 'בחצות הלילה' - שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמר, משה בדאי הוא. והדברים מבהילים, כי עומדים הם לאחר שכבר הוכו בעשרת המכות, וב'מכת בכורות' עצמה נאמר (שם ו) 'והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, אשר כמוהו לא נהייתה וכמוהו לא תוסיף', וראו הכל את יד ה' המכה בהם, ואעפ"כ חשש משה רבינו שמא ידקדקו ב'שעה' ויאמרו אין זה מכוחו של מקום חלילה, כי הדבר לא היה מדויק ברגעים כפי מורה השעות שבידם... כי מי שאינו מאמין לא יראה אף את הנגלה לנגד עיניו, בעוד שזה האוחז בפלך האמונה רואה את יד הבורא אף בנסתר מעיניו.

יזכור מה שאמר הרה"ק רבי לייבל'ע אייגר זי"ע לבאר טעם הנחת הביצה בקערה, שרמזו חז"ל שכשם שביצה זו כל עתידה תלוי בתרנגולת, אם תשב עליה לחמם אותה יצא ממנה אפרוח, ואם לאו תשאר ביצה בעלמא. כיו"ב הוא סיפור יציאת מצרים בלילי פסחים (וכן בכל השנה כולה), אם ישים אל ליבו מה שמוציא בשפתיו ויחזק בעצמו את האמונה הרי תוצאותיה חיים לכל השנה והשפעתה מרובה לשנות מהות האדם, ואם לאו יהא הכל רק לשעתו. ואנו נלמד מדיבורים אלו לגבי כל עניני אמונה. כי ככל שנתעמק ביתר שאת ועוז כך יטע הקב"ה אמונתו בלבנו כיתד אשר לא תימוט (כע"ז ב'תורת אמת' שנת תרכ"ז ליל ראשון).

איתא בגמ' (מנחות מג:): לבאר טעם הדבר שציוונו הבורא לתת על כנפי הציצית 'פתיל תכלת'. כי 'תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד', וממילא כאשר יסתכל האדם בציציותיו יזכר בהקב"ה ויעלה בלבו מורא שמים. וכבר אמר מי שאמר שלא זו בלבד שבראותו את התכלת אינו נזכר בכיסא הכבוד אלא כבר ישב ושהה בים (שהוא יותר קרוב ב'דמיון' אל כסא הכבוד) ועדיין לא נזכר בכיסא הכבוד... והיאך יתכן כדבר הזה.

אלא ביאור הדברים פשוט הוא, כי בעוד מקום מצינו שיש כוח ב'ראיית' האדם לעורר ה'זכרון' והמחשבה. דאיתא בגמ' (ע"ז כ:): אסור להסתכל בבגדי צבעונים שנאמר (דברים כג י) ונשמרת מכל דבר רע. ומשם נלמד לדידן. דהכל תלוי במה שקוע האדם, ובמה נתונים מחשבותיו - ובראותו מעין דמעין מדברים הללו מיד יזכר בגוף הדבר כי מטבע עביות האדם הריהו נמשך לדברים הללו, ולכן תביאהו ראייה זו לידי זכירה, וכמקרה הזה ממש יהא אצל האדם אשר השריש בקרבו 'יראת שמים' - כאשר אך יראה לנגד עיניו 'תכלת' הדומה לדומה לכסא הכבוד, מיד יתעורר בו זיכרון כסא הכבוד. וזהו עבודת האדם בלילה הזה ובכל השנה לחיות עם אמונה בהשגחה פרטית, ואז יספיק לו כל רמז קל להזכיר לו את 'שוכן עד' היושב על 'כסא' רם ונישא.

1. כתיב (שמות יג ד) 'היום אתם יוצאים בחודש האביב', ופירש רש"י 'וכי לא היינו יודעין באיזה חודש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם בחודש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צינה ולא גשמים', והוא פלא, וכי בעת צאתם 'מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה' נשאר מקום בלבם לחשוב אודות 'חמה וצינה' השוררת בחוצות וכדומה, דמי יחשוב בזוטות כאלו בשעה שנעשה לו נס גדול ונפלא כזה, לך נא אל אותם פליטי חרב בימי ה'מלחמה', אשר קפצו מרכבות המוות באמצע נסיעתם וניצלו בניסי ניסים ממוות לחיים, ושאל אותם האם היה בימים ההם חם או קר, לח או יבש, האם ירד גשם או שלג, בוודאי שהנשאל ילעג על השאלה, כי באותה שעה לא חשב רק על הצלת חייו, ולא העלה בדעתו לחשוב לרגע כמימרא אם יורד גשם או לאו.

בזמן ומקום הראוי לו, ואין שום תנועה גדולה וקטנה מן הצמצום הראשון עד שפל המדרגות שבארץ ותחת לארץ, הכל מאתו יתברך כפי חכמתו בשמו ולכבודו לגלות אלקותו וחכמתו ומדתו יתברך, עכ"ל. ולכן מצות 'זכירת יציאת מצרים' היא מצווה תמידית, כדי שזכור תמיד מה שנתגלה בניסי יציאת מצרים כי הוא הבורא תקיף ובעל היכולת וכל מערכות שמים וארץ בידו הם, וברצונו ישדד אותם לתכלית הנרצה.

ולא רק בגשמיות הדברים אמורים, אלא אף ברוחניות - כל מידה ומידה, כל תורה תפילה ומצווה שמקיים איש מבני ישראל הכל 'מעשה ה' המה'. וכן דקדק הגאון רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל בפסוק (יהושע

בד ג-ד) שאומרים בהגדה 'ואקח את אביכם את אברהם וגו' וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק, ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים, שהקב"ה אומר לאדם את הכל אני עשיתי, אני נתתי את יצחק לאברהם, היינו שהבנים בידי שמים, וכן את הר שעיר נתתי לעשו, זו הפרנסה שרק הקב"ה הוא הזן ומפרנס לכל, ומה ניתן ביד האדם, רק ה'עבודה' והוא אומר 'ויעקב ובניו ירדו מצרים' - שיתייגע גם בעת קושי והסתרה הנרמו ב'מצרים'...

הנה אמרה תורה (שמות יב ה) 'שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם', ורק שה בן שנה אחת כשר להקריבו

הא למה הדבר דומה, לעשיר שהלווה את חברו אלפי אלפים רובל כסף ועוד כמה פרוטות, וכי בעת פרעון החוב יזכור לו המלווה את הפרוטות הבודדות שלוה, פשיטא שלא, והיינו טעמא, מפני שהפרוטות נבלעות ומתבטלות בסכום הגדול.

אלא, האמת תורה דרכה, כי אצל הקב"ה אין הדבר כן, הצור תמים פעלו בתכלית השלימות, אין מקרה בעולם ואין שום דבר יורד מן השמים כי אם בחשבון מדוקדק על כל 'חוט השערה'. לא יגיע לאדם לא בריוח ולא בהפסד אפילו בכהוא זה יותר ממה שנקצב לו מן שמיא בחשבון מדוקדק, וזו חובת האדם ללמוד מיציאת מצרים, שישריש בדעתו שכל דבר קטן כגדול נפסק במידה במשורה ובמשקל.

וכן היה בירידתם למצרים שהחלה במכירת יוסף, כמו שרמזו בה קמאי (הסבא מקעלם ועוד) בדברי רש"י בפסוק (בראשית לו כה) 'וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד, וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט', וברש"י 'למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע'. ולכאורה קשה, וכי במצב שפל כזה - כשעומדים למכור ולהרחיקו מבית אביו לדורות עולם, מבלי דעת מה יעלה בגורלו ברוחניות ובגשמיות היש אז איזה 'נפקא מינה' איזה ריח נודף סביבו אם ריח טוב או לאו. אלא, שאין הקב"ה מביא על האדם שום צער יותר מהנקצב עליו אפילו כמלא נימא, וכיוון ש'ריח רע' לא נגזר עליו בנוסף לעצם ה'מכירה', סיבבו מן השמים שישאו עמם הערביים 'נכאת צרי ולוט' - שלא כמנהגם. היודע 'עיקר' זה, ישתנו חייו לטובה ולברכה, ביודעו שכל הצער אשר בא עליו מדוד בפלס ומידה, ולעולם לא יצטער אפילו כקליפת השום יותר מהמגיע לו לטובתו השלימה.

ז. והנה בסדר הקערה של האר"י הק' איתא, תפארת מרור כנגד יעקב, יסוד חזרת כנגד יוסף - ושניהם בתחתית ה'סגול' שאנו מעמידים בקערה, ובא להשוות ביניהם, וללמדנו שהנה נראה לאדם שצרותיו של יעקב בלבן דינה ועשו הגיעו אליו מן השמים, אך צרות יוסף עם האחים ואשת פוטיפר לכאורה רבו האומרים מדוע גרם לעצמו בידים - ע"י שגרם להם לשנוא אותו, וגם הלך אל אחיו, ומכאן נלמד שגם הנעשה בידים הכל בידי שמים, ולכן עומדים שניהם בתחתית הסגול לומר ששניהם שקולין, ואין אדם גורם רעה לעצמו...כי גם 'ידיו' בידי שמים הם.

ח. ובכלל זה נמי שלא לבטוח באמצעי פרנסה, כגון המתפרנס על ידי עסקיו יאמין בתמימות שהפרנסה מן השמים היא, וה'עסק' אינו ה'סיבה' המביאה לו פרנסה אלא ה'צינור' שדרכו בא לו השפע מן השמים, וממילא לא ישים כל מבטחו בעסק מסוים דווקא, אלא יבקש על הפרנסה, ויתפלל אל ה' שאם נפסק בשמים שיקבל מזונותיו על ידי עסק פלוני תהא פרנסתו מצויה לו בריווח ובהיתר, אך לא להאמין בצינור ההשפעה, אלא בהקב"ה המזמין לו פרנסתו.

כיו"ב אמרו לבאר בחיוב ההסיבה על צד שמאל כליל הסדר זכר לחרות, וכי ישיבה כזאת 'חרות' היא לגבי דידן - כשא"א לו לישב כדרכו אצל השולחן, והוא נשען על צד שמאל ונשפך יינו מימינו ומשמאלו... אלא דבלילה זו עסוקים אנו בהשרשת האמונה, ומיסודי האמונה הנוגעים למעשה הוא בענין הפרנסה - שידע שלא מלאכתו מביאה

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

לפסח, וכן נצטוו (פסוק מו) 'בבית אחד יאכל' ולא בשנים ושלשה בתים, 'ועצם לא תשברו בו' - שלא לחלק עצם אחד לשנים. וכתב המהר"ל (גבורות ה' פ"ס) שכולהו לדבר אחד מכוונים - שבלייל זה ישריש האדם היטב במוחו וליבו שאחד אלוקינו בשמים ובארץ, כי פעמים נראית הנהגת האדם כמי שיש ח"ו שתי רשויות, אם ב'עניני הפרנסה' שהוא סומך על מעשי ידיו או שיאבד עשתונותיו כשנראה לו שאיש פלוני יגרום בעקיפין (או במישרין) לאיבוד שווה פרוטה מקצבתו... ולכן הוא סומך על איש פלוני או על עסקן פלוני שיסדר לו 'פרנסה' הרי הוא ח"ו כמודה בע"ז - שח"ו יש עוד 'מפרנס' זולתי הבורא יתב"ש^ט, וכן אם נוטר לפלוני שנאה על מעשיו שהזיקו או הפסידו - הרי הוא ח"ו כאומר שיש מי שבידו להזיק או להפסיד - ובאמת אין 'כח' באיש

לו הפרנסה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, וממילא יבין שאי אפשר לבריה בעולם להפסידו ולחסר ממנו ומזונו, לזה באו לומר אל תשב זקוף כמי שבא לעשות מלאכה, אדרבה השאר נא על מקומך, שעון על מיטתך, ותראה שמאכלך יבוא עד לפיך אפילו כשאתה 'על צד שמאל'...

ט. וכך אמר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שהאיש הבוטח במלאכתו ובעיסוקיו וחושב שמהם יש לו מזונות ופרנסה, הרי הוא כעובדי הכוכבים ומזלות - כי מה בינו וביניהם, הללו מדמים בנפשם כי יש בכח הכוכבים והמזלות להשפיע עליהם שפע פרנסה ושאר הצטרכויותם, וכיוצא בהם ממש הוא הסומך על עסקיו ו'עובד' אותם, בחשבו כי מהם תצמח ישועתו...

י. כאשר מאמין האדם כי אין דבר בעולם אשר יארע אם לא ציווהו ה', אינו בא לעולם לידי כעס או גאווה, שהרי גם הדבר שיש בו כדי להכעיסו לא נעשה מאליו אלא במאמר ה'.

והדברים נוגעים למעשה בפרט בלילה הזה כמו שכתב החיד"א (מורה באצבע' סימן ז) וז"ל. 'יראה לי, שהלילה הזו מאירה כשמש בתוקף באורות עליונים, ועל כן היצה"ר עושה לו פותחות ומבקש עילה ליכנס באחד מבני הבית או המשרתת (על ידי המחלוקת והכעס), והחכם עיניו בראשו שלא תנעל הדלת ויעביר הכל, מוציא מצה [מלשון מריבה - שיגרש מאתו כל מיני מריבות] ומכניס אהבה, ואשריו, עכ"ל.

נוראות כותב הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע בספרו 'דרך פיקודיך' (מצוה יג אות ד) 'אפשר מדרבנן, יש להחמיר באכילת הפסח שלא להאכילו למי שאמרו רז"ל שהוא כאילו עובד ע"ז, כגון כל הכועס כאילו עובד ע"ז' (שבת קה:), וביותר כל המשבר כלי בחמתו יהיה בעיניך כאילו עובד ע"ז. ולדידן, שאין לנו 'קרבן פסח' מכל מקום מאד מאד יש לנו להתרחק משמץ כעס בימים אלו, שהרי מהרה יבנה בית המקדש וכי יש בינינו אי מי הרוצה שלא לזכות להימנות עם בני החבורה על קרבן הפסח, ואף כהיום הזה יש מקום לחשוש (עפ"י דבריו באות ג) דאפשר שאף 'אפיקומן' אסור להאכילו, שהרי הוא בא זכר ל'קרבן פסח', והדברים מבהילים.

הגה"צ רבי משה אריה פריינד זי"ע גאב"ד ירושלים עיה"ק סיפר ששמע מחמיו, שפעם נסע עם רעהו לשפוך שיח על קברי הצדיקים בגולה, בהגיעם לבית החיים העתיק בעיר לעמברג, ראו שעל מצבה אחת חרוט 'פה נטמן פלוני בן פלוני צדיק נסתר', ויתמהו מי האיש הטמון כאן ומה מעשיו, ע"כ, פנו השניים אל הנהלת החברא קדישא לשאול על כך, לאחר שנתנו מתת יד הגונה הסכימו אנשי חברא קדישא לפתוח בפניהם את פנקסי החברא הנושנים, ומצאו את דבר המעשה, וכך הוה, רבה של לעמבערג שהיה צדיק נשגב וקדוש עליון, הלך כדרכו לטבול בערב יום השבת קודש, בעודו עומד בבית המרחץ ניגש אליו אחד מיהודי העיירה, שהיה עני מרוד וכמעט אינו נראה, והיכהו חלושות על כתיפו עם הבעזי"ם (מטאטא) שבידו ואמר לו, הנה בשבוע זה צמת היום וגם מתמול שלשום, דע לך שגם אני צמתי כן, לאחר דקות מספר היכהו שוב ואמר לו הנה בשבוע זה התענית 'תענית הפסקה' משבת לשבת, דע לך שגם אני צמתי כן. אמנם הנפקא מינה בינינו הוא, שאתה בבואך מבית הכנסת לאחר תפילת ליל שבת ולאחר כל השבוע שלא טעמת מאומה, תאכל בשר ודגים וכל מטעמים, ואילו אני בבואי לביתי לא אוכל כי אם פת קיבר במלח ומים לחץ, ודע לך, שבאם תבוא בליל שבת ותראה שחתול אכל את הדגים שהיו מוכנים עבורך ותעלה חמתך ותבוא לידי משהו של כעס, שוב אין שום ערך ושוויות לכל התענית הפסקה שהתענית. ויהי כבוא הרב לביתו בליל שבת קידש על היין וכבר באה שעת אכילת הדגים אמרו לו בני ביתו שחתול אכלם, נזכר מיד הרב במה שאמר לו העני בבית המרחץ, ולא כעס כלל... אז הבין שזה העני אינו איש פשוט כלל וכלל, וודאי קדוש עליון הוא, שלח הרב את משמשו אל ה'צדיק הנסתר', אמר לו מיד ה'צדיק נסתר', הנה בשעה שצדיק נסתר בא

לידי גילוי עליו להסתלק מן העולם תיכף ומיד, ובאם היה הרב בעצמו בא הנה היה באפשרותי ללמדו רזי עולם בעת הזאת, וישב המשמש את הדברים אל הרב, כשמוע הרב את דבריו רץ בזריזות אל ביתו של ה'צדיק נסתר' אבל כבר לא הספיק לדבר עמו לאחר שכבר שבק חיים לכל חי, לאור מעשה זה טמנוהו בחלקה חשובה וחרטו על מצבתו בציווי הרב פה נטמן פלוני ופלוני צדיק נסתר. נמצאנו למדים ממעשה נורא זה, שאותו צדיק נסתר היה מוכן להתגלות, ואף להסתלק בגין כך מן העולם, וכל זאת למנוע מהרב 'כעס' אחד, כי מידות רעות בכלל, ומידת הכעס בפרט מוציאים את האדם מן העולם. וכבר אמר מי שאמר, שאף על פי שצריך להיות לו לאדם אש בוערת בליבו לה' ולתורתו, מכל מקום עליו להיזהר שלא יכוו ממונה אחרים.

עבודתו בקודש של האדמו"ר הרה"צ רבי יוחנן טווערסקי מטאלנא זצ"ל בליל הסדר היתה בהתלהבות יתירה וביראה עילאה (בגנזיו היתה לו כיפה שקיבל בירושה מזקיני הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע, ונהג ללבשה אך ורק בלילה זה ברחימו ודחילו), שנה אחת באמצע עריכת הסדר נכנס אחד התינוקות עם בקבוק ביע"ר (בירה) בידו, ותהום כל העיר - כיצד אירע שמצאו חמץ גמור בליל הסדר, אך כאשר הבחין הרה"ק מטאלנא בדבר, קם תיכף ממקומו בנחת והורה לילד להניח את הבקבוק על הארץ, נטל קערה וכיסה בה את החמץ, ופרס מפה לבנה על הדלי לכבוד יום טוב, ופנה אל הילד ואמר לו בחיבה 'הנני מודה לך על שזיכית אותי לקיים מצות חז"ל (פסחים ו.) 'כופה עליו כלי', וכי נאמרה הלכה זו לגוים, בוודאי שהדברים אמורים לישראל, וברוך המקום שזכיתי לשמוע בקול חכמים... ונוראות יש ללמוד מעובדא זו, דלא מיבעיא שלא איבד עשתונותיו להאשים את פלוני ואלמוני, ולכעוס על התקלה הגדולה שאירעה בביתו, אלא אף הודה לקטן שזיכה אותו לקיים את ההלכה של 'כופה עליו כלי'.

סיפר הרה"ק ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע, שאצל אביו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע היה איש חסיד מורם מעם ושמו רבי בערצ'י ז"ל, בכל עניני חג הפסח היה ר' בערצ'י מחמיר בחומרות שונות, ובפרט באפיית המצות, שהיה הוא בעצמו שומר על החיטים משעת קצירה, וכן בהכנת היין היה משגיח על הענבים משעת בצירה לכל יגע בהם שום ספק ספיקא של חמץ, ואחר כל היגיעות הצליח לאפות כמה מצות שמורה כדי צורכו ויין לארבע כוסות, וכך יצא מביתו בערב החג שמח וטוב לב, כאשר היין והמצות היו ערוכים על השלחן אשר לפני ה'.

בשעה שהיה רבי בערצ'י בבית המדרש עברה זוגתו (שהיתה אשה קשת רוח) ליד השולחן ונתפס השירצ"ל (סינר) שלה במפה, ומבלי משים גררה אחריה את המפה שעל השלחן, וממילא נפלו המצות ונשברו, היין נשפך, ואף הכלים נשברו. ולא ידעה האשה את נפשה מרוב צער, ומתוך מרירות עלתה על יצועה בלב כבד על בעלה.

כאשר חזר רבי בערצ'י מבית הכנסת שפכה עליו את זעמה, והתחילה לצעוק עליו בכעסה שהוא אשם בכל התקלה הזאת, שלא הניח את המצות והיין על מקומם הנכון ואיך עשה כדבר הזה, וברצונה שמיד לאחר החג יתן לה גט פיטורין וישלחנה לחפשי מאתו, כל אותו הזמן שמע החסיד חרפתו ולא השיב מאומה, ואדרבה פייסה בדברים באמרו, 'מאי שנא אם האשם תלוי בי או בך, הרי הכל מאתו יתברך', ובניחותא הרים את המצות והיין [הגם שנהג שלא לאכול בפסח ממה שנפל על הארץ, אעפ"כ לא שת לבו לזאת בידעו שלא עתה עתה להרבות בחומרות כדי למנוע מריבה מתוך ביתו], והתחיל לערוך את הסדר בשמחה ודיצה. למחר נכנס הרה"ק מקארלין לבית המדרש, ומנה בפני התלמידים שסדר של צדיק פלוני האיר ופעל בכל העולמות, ומעשיו של צדיק פלוני בעולמות אחרים, 'אבל הסדר של רבי בערצ'י עלה על כולנה, כי איש לא השיג את מה שהוא השיג...'

מסופר על אחד מבני ירושלים של מעלה מדורות הוד הקדומים שלא זכה לזש"ק, ואף הרבנית לא הייתה בקו הבריאות הנפשית, באחד מלילות הסדר חזר היהודי מביהמ"ד בלווית כמה בחורים שהזמינם להיות סמוכים על שולחנו בלילה קדוש זה, ויהי כהכנסם הביתה נחרדו הבחורים לראות כי 'בעלת הבית' לא די שלא ערכה 'שולחן סדר' כראוי, אלא אף הפכה את השולחן - ראשו על הקרקע ורגליו זקופים ועומדים מלמטה למעלה, המצות והיין מושלכים על הארץ וכו'... אך 'בעל הבית' נשאר בשלוות נפשו, ונענה אל אורחיו הנדהמים, כאן תראו 'חג חרותנו' באמת, וכי 'חרותנו' הכוונה דווקא כשמגיע מביהמ"ד ומוצא שולחן ערוך בכל מטעמים, מפה פרושה עליה וכלי כסף וזהב לרוב. בנים כשתילי זיתים סביב לשולחנו, הרי באופן זה אינו 'חרות' אלא הוא 'משועבד' למצב זה - שרק במצב כזה שמח הוא בה' אלוקיו. אך כאן בבית הזה שהכל להיפך ממש, זוהי 'חרות' באמת, חרות מכל שעבוד לעניני עוה"ז וכל שמחתנו רק בה' הוא האלוקים.

הגאון רבי משולם איגרא זצ"ל היה מחמיר שלא לאכול מצות זולת הכזיתים שחייב האדם לאכול מן התורה בליל הסדר (יש 'יחידים' המקפידים על כך - בחששם לחימוץ במצות, כי אם אין משגיחים עליהן כהוגן בעת האפיה

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

להטיב לרעהו או להרע לו אלא הכל מאחד היושב והנה אחר מעשה ד'עין הדעת' אמר הקב"ה לאדם בשמים".^א (בראשית ג יח) 'וקוץ ודרדר תצמיח לך', ופירש

קרובות הן מאד לבוא לידי חימוץ), והיה משגיח מאד על אותן מצות שאכל בליל הסדר למצוות היום, כשהוא עצמו עומד על גבי עושי המלאכה שיתעסקו בעבודת הקודש כתיקונה, ומשעת קצירה עד אחר אפיה היה בוחן ובודק שיהיה הכל בתכלית השלימות בכל פרטיה ודקדוקיה.

שנה אחת בערב פסח אחר חצות היום רעבו ילדיו לאכול, ולא מצאה המשרתת מאכל כדי שביעה להשקיט בו רעבונו (כי כבר שרפו את החמץ), לפי תומה ראתה את ה'מצות' ונתנה אותן לילדים, משהבחינה בכך הרבנית נבהלה מאד, שהרי ידעה כמה יגיעות טרח הרב לאפות את המצות כהלכתן, ומהיכן ישיגו כעת מצות מהודרות כאלו, ומתוך שחששה ופחדה מקפידת בעלה החליטה לברוח מן הבית ולחזור רק לאחר שישב מבית הכנסת, וכך עשתה, אולם כאשר חזרה הביתה קיבלה בעלה הרב במאור פנים, הבינה האשה שאינו יודע מאומה מן המאורע, לכן פרצה בבכי וסיפרה על המצות שנאכלו בטעות על ידי הילדים, מששמע כן הגאון השיב בפשטות ובניחותא, 'מה לך כי תבכי, וכי אין בבית מצות אחרות'.

הרה"ק ה'דברי יואל' מסאטמאר זי"ע היה מספר מעשה זה בהתפעלות, והיה מוסיף ואומר, שעיקר החידוש הוא ה'פשטות' שהיתה בתשובתו, כי ברוב אמונתו בהשי"ת בתכלית השלימות, לא עלה בדעתו כלל לכעוס ולהתרעם, לא על הילדים ולא על המשרתת ואף לא על זוגתו שאולי לא הצניעה את המצות בשמירה מעולה, שהרי על האדם לעשות רצון קונו, ואם הכי איתרמי ליה שהאכילו את הילדים במצות אלו בוודאי שכך היה צריך להיות, הרי כך היה רצון ה' - שיקיים מצוות הלילה במצות אחרות, וממילא לא היה לו קפידה כלל, ולא ראה שום מקום ופתח שיגרום לו לכעס.

על הגה"ח רבי זלמן בריזל ז"ל שמעתי מאחד מנכדיו, ששנה אחת בליל הסדר נכנסו בניו לברך ולהתברך בברכת החג, בין הבאים היה גם ילד קטן שבמעשה ילדות קפץ ומשך את המפה של שלחן ה'סדר' וגרם לשבור את מצות השמורה, ויהי כאשר הבחין בכך החסיד נשא את עיניו כלפי מעלה ואמר בשמחה 'אה, רבש"ע הנני מודה לך ומשבחך אויף די זיסע אייניקלער...' [על שנתת לי נכדים מתוקים כאלו, אף כאשר הם שוברים את המצות...], והיינו כי לעולם צריך לחיות במידה זו, להודות ולהלל להקב"ה על רוב חסדיו, ולא רק בעת לידתם, אלא בכל רגע ורגע שהם ואנחנו חיים וקיימים, ועל כל נשימה נהלל י-ה, על הניסים שעושה עמנו מדי יום ביומו ברוב חסדו וטובו, מה גם בידעו דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד ואין דבר רע יורד מן השמים, וזה יגרום לו שלא יכעס לעולם. והנה הגם שניתן ללמוד מזה פרק בענין שבירת המידות, אך נראה שהרבה יותר מזה גנוז בגויה, והוא האמונה התמימה והפשטה, כי אחר שהאמין בהשי"ת בכל נפשו, וידע שיש השגחה פרטית על כל צעד ושעל, לא עלה בדעתו לכעוס כלל על המאורעות שקרו לפניו, שהרי הכל מאתו יתב"ש, ולא שייך להאשים שום בריה בעולם, כי אין בריה בעולם שתגרום לו עגמת נפש מעצמה אם איננו שלוחו של מקום, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (שמואל ב' טז ז) 'ה' אמר לו קלל'.

ובכלל אמרו, לבאר בפסוק (שמות יג ז) 'ולא יראה לך חמץ, ולא יראה לך שאור', שלא תראה על פניו של אדם כל חמיצות (פארזויערקייט), רק יהיה תמיד מלא שמחת חיים, בכל מצב ובכל זמן. אמנם לזה אמרו חז"ל 'שלך אי אתה רואה אבל של אחרים אתה רואה', כשיש לאחרים איזהו צרה או צוקה הגורמת לו להיות פארזויער"ט (בחמיצות, כלומר בסבר פנים מרות) 'אתה רואה' אותו, ומשתדל להעלות על פניו שמחה ותענוג, להסיר מעליו כל כאב וצער. יא. הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע סיפר פעם בליל הסדר, מעשה בעני מרוד שנתהפך מזלו ונתעלה להיות מעשירי העיר, והיה הדבר לפלא בעיני כל מכיריו, הללו היו מבקשים אותו ומפצירים בו בכל עת שיגלה להם את 'סוד' עשרו (אולי יעלה גם בידם עשות כמוהו), אך העשיר חסם פיו ולא גילה סודו לאיש. לימים נזדמנו ידידיו לסעוד עמו סעודתם, ושם שתה העשיר יין רב כיד המלך עד שנפל לשכרות. ומכיוון ש'נכנס יין' מיד הצליחו מכיריו להוציא ממנו את סוד העשירות במה זכה לה.

אף אנו כמותו, בליל קדוש זה, לאחר שאנו עורכים את הסדר הקדוש ככל משפטו וחוקתו, ומסיימים לשתות את ארבע הכוסות הרי אז 'נכנס יין', ומגלים אנו את הסוד הגדול השמור בלבו של כל אחד מישראל - 'אחד אלוקינו שבשמים ובארץ'... אין עוד מלבדו ואפס זולתו.

וכבר אמרו, שמהאי טעמא אומרים בסוף הסדר פיוט 'אחד מי יודע', שהוא כבוהן את האדם אם הבין נכונה את ענין האמונה, וכך הוא סדר המבחן - שואלים אותו 'אחד מי יודע' - כלומר מה הנך נזכר בשומעך מספר אחד, ובידו ה'בחירה' להשיב בשאר דברים שיש בהם מספר אחד - בעניני ממון או שאר עניני עוה"ז, אך אם הבין לנכון את ענין 'אמונה פשוטה' ישיב - 'אחד' אלוקינו שבשמים ובארץ.

שמעו נא רבותי למעשה שלא היה ולא נברא, באחת המדינות פרצה מחלוקת, מכל צד במחלוקת יצאה קבוצת אנשים להלחם ביריביהם, עד שמאחת הקבוצות עמד איש והרג ברציחה את אחד הנלחמים, ותרב בבית היריבים תאניה ואניה, מיהרו הללו וקראו את הרוצח למשפט, בהגיע היום היום המיועד עמדו התובעים והנתבע גם סגור וקטגור בבית המשפט, ראשונה שאל השופט את התובע - מה בפך, ויען איש זה פלוני בן פלוני רצח אחד מחברנו, והקטגור הוסיף כי בידו הוכחות ברורות לכך, א. כי הלה ברח מהמקום מיד כשפרחה נשמת הנרצח, ב. כי אלו השנים עדי ראיה שהוא רצחו נפש, ויפן השופט אל הסגור, מה תענה לנוכח הוכחות ברורות אלו, ענה הסגור, אכן, ראיות ברורות יש בידם, אבל זאת אומר למע"כ כשהוא מראה על אחד משערי האולם, בעוד כחמש דקות יכנס דרך שער זה הרוצח האמיתי... והיו עיני כל הקהל נשואות אל השער - גם עיני השופט והעדים וכו' כולם עמדו והביטו בכליון עינייהם לצד השער, אלא שכבר עברו חמש דק' גם שש ושבע אף עשר דק' ולא עבר איש את מפתן השער... מכיוון שכן, ענה השופט, מדוע תדבר סרה בעדים, סתם משטה הייתה בנו, ובוודאי אלו העדים העידו נכונה וזה האיש הרוצח... ענה הסגור ואמר, הנה הוכחה בידי שהעדים אינם עידי אמת, והראיה שבשעה שכל הקהל עמדו נכוחים והביטו על השער לראות מי האיש אשר יכנס בו כעבור חמש דק' אזי גם העדים היו בכלל ואף הם הביטו והתבוננו בנעשה בשער, הגידה נא לי, אם היו אלו העדים בטוחים בתכלית שזה העומד לפנייהם הוא הרוצח וכי היו מביטים על השער... וכי היו מניידים עפעפיהם לצד השער... אלא ע"כ, שאף הם מסופקים... אמר לו השופט, מינייה וביה, כי הרוצח עצמו לא הביט אפילו פעם אחת לצד השער כי הוא יודע ובטוח שהוא הוא הרוצח.

אף אנו נאמר, עומד לו היהודי וזועק בתפילתו ה' אלוקינו ה' אחד, ולא עוד אלא שהוא מאריך ב'אחד', והנה אך גמר תפילתו יצא אדם לפעלו ומביט הנה והנה לארבעה רוחות השמים לדעת מאין תבוא פרנסתו - מה לך כי תביט, הרי זעקת ה' אחד ורק אליו עליך להביט, אלא וודאי כי אינך בטוח דייך... מה לך כי תביט הנה והנה מי הזיק אותך, ומי דיבר עליך וכו' כיו"ב, אם הנך בטוח בכל לב ונפש שה' אחד, לא תביט על איש רק על הקב"ה בכל עת ובכל שעה.

באחד הפעמים משחזר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע מבית רבו הרה"ק ה'מגיד' ממעזריטש זי"ע, שאלו חותנו (שלא הביט בעין יפה על אלו הנסיעות) מה למדת בבית רבך, נענה הקדושת לוי בפשטות, בבית מורי למדתי אז ס'איז דא א באשעפער אויף די וועלט (שיש בורא עולם לעולם הזה שאנו רואים), שחק החותן ואמר 'אה, זאת הרי יודעת גם משרתת הבית...'. ומיהר לקרוא לה ושאלה האם יש בורא עולם לבירה וענתה הן, אמר לו ה'קדושת לוי' זי זאגט און איך ווייס, כלומר, היא אומרת כך ב'אמירה' גרידא, ואני 'יודע' זאת ולמדתי לחיות עם זה, וזאת אנו אומרים בסוף הסדר 'אחד אני יודע', אחר עריכת ה'סדר' אנו יודעים וחיים עם זה שאחד אלוקינו בשמים ובארץ. גם יתפרש 'יודע' מלשון התחברות (עי' בראשית ד א), וכלומר 'שנתחבר' עם זה הענין שאחד אלוקינו, וממילא נחיה כן.

כדברים האלה כתב בעל ה'חרדים' (פרק א') בהביאו כמה פסוקים במ נראה שבני ישראל לא ידעו את ה', ומקשה החרדים, וז"ל. והלא ידיעה זו זיל קרי בי רב הוא, ואפילו עם הארץ שבישראל יודע אותם, אלא מכאן אתה למד שפירוש 'ידיעה' זו כעין 'ראיה' בתוקף האמונה, דומה למשכיל בעיני שכלו, וכאילו רואהו בעיני בשרו... וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים כה טו) 'עיני תמיד אל ה'', עכ"ל.

וכך שמעתי לפרש מאמרם ב'הגדה של פסח' אחד חכם ואחד רשע. כי הנה כל אשר בשם ישראל יכונה יענה ויאמר 'מאמין אנכי כי ה' הוא האלוקים' והכל במאמרו נעשה... אלא שיש מי שיוסיף אכן, הכל בידי שמים אבל מדוע הזיק אותי פלוני, ומדוע הקדימני פלוני בעסק שרציתי לגמור, מה רוצה פלוני מאתי והוא יורד לחיי... על כגון דא רמז בעל ההגדה אם אמונתו תמה באחד שמאמין ש'הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים', הרי זה חכם. אבל אם ואחד, כלומר בוא"ו החיבור, שאכן הקב"ה עושה אבל מדוע גם פלוני עשה לי כך וכך... הרי זה רשע ל"ע.

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

דל"ת ורי"ש) - בין ד' לר', שנבטל מכל וכל את האחר' ולא נטעה אחרי טבע העולם, אלא נאמין בה' אחד'.

לדבריו הקדושים יש להוסיף פרפרת נאה, כי לילה זה מכונה 'ליל הסדר', כי סדר ר"ת ס'וד דל"ת ר"יש, והרי יסוד לילה זה הוא האמונה, להיזהר שלא לבלבל ולא לערב בין הדל"ת לרי"ש', אדרבה להפוך מרי"ש לדל"ת - ה' אחד.

לחרות עולם - יקבל באהבה את הנהגת ה'
עמו ויצא מכל מצריו

כתב רבינו בחיי בביאור הבטחתו של מקום (שמות יב יג) 'וראיתי את הדם ופסחתי עליכם, וז"ל. 'אין הדם מונע הנגף ולא מניעתו מביא הנגף. אבל לימדך הכתוב, כי מי שהאמין בהקב"ה אמונה שלמה ותלה בו בטחונו ולא חשש לאימת פרעה וגזרתו, וזכה בפרהסיא תועבת מצרים (כי הלא השה ששחטו בארבעה עשר בניסן לקרבן פסח הוא אליליהם של המצרים) ונתן מדם הפסח על המזוזות

ה'בני יששכר' זי"ע (אדר מאמר ב דרוש ה אות י) דכתיב בתורה (דברים ו ד) 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד' בדל"ת רבתי, לעומתו בפסוק (שמות לד יד) 'כי לא תשתחוה לאל אחר' גם כן הרי"ש רבתי, והוא כעין אותיות גדולות שכותבים לתינוק שאין לו דעה שלימה כדי שיוכל להבחין החילוק שבין דל"ת לרי"ש, והיינו טעמא, כי 'אחד' מורה על 'יחודו ואחדותו יתברך' - כי רק הוא מנהיג לבירה בהשגחה פרטית ואין כוח אחר זולתו, ואילו תיבת 'אחר' מורה כי הנהגת עולם נתונה לפנעי ומקרי הזמן ה', על כן הזהירה התורה באזהרה 'רבתי' שנשמור שלא יתחלף לנו אחד באחר.

והנה ההפרש בין אחד לאחר הוא 'קוין' הן בציור האותיות הן בגמטריא, בציור האותיות - כי 'קוין' קפן יש בין אות ד' לר' (בג האות מימינה), בגמטריא - כי בין מספר ד' למספר ר' הוא קצ"ו כמנין 'קוין', והו שהזהירה תורה 'וקוין ודרדר תצמיח לך' - שנוכח תמיד כי יש הפרש 'קוין' בתוך תיבת 'דרדר' (אותיות

ביסוד זה ביאר הרה"ק מהר"ש מבאבוב (השני) זי"ע, את מאמר חז"ל (יומא כג.) 'המעביר על מידותיו מעבירין לו על פשעיו', כי הבה נתבונן היאך יש ביד 'בשר ודם' להעביר על מידותיו, והרי פלוני ירד לחייו... אלא כי באמונתו הינו אומר לעצמו, וכי פלוני הזיק אותי, לא כי, אלא ה' אמר לו קלל... כך נמי יענה לעומתו הבורא, וכי פלוני חטא נגדי, לא כי, אלא יצרו הרע אמר לו חטא... א"כ יש לפטרו מהעונש המוטל על עוברי עבירה.

יב. יש מצדיקי הדורות הקודמים שהיו נוהגים להתהלך כליל הסדר ברחובה של עיר לשמוע איך שיהודים 'פשוטים' עורכים את הסדר בתמימות ובתום לב. פעם שמע הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע מאחורי חלונו של איש פשוט ועם הארץ, שבהגיעו לפיסקא 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, אחד חכם, אחד רשע, אחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול', היה הלה מאריך ב'אחד' כפי שמאריכים בקריאת שמע בכל 'אחד' ואחד. נכנס הרה"ק אל תוך הבית ושאל את בעה"ב מדוע האריך ב'אחד', השיב האיש בתמימות, למדתי מאבי שבתיבת 'אחד' צריך להאריך, ומה לי 'אחד' דקריאת שמע מה לי 'אחד' דהגדה של פסח... ויהי כשמוע הרה"ק את תשובתו, פנה אל מקורביו ואמר 'יהודי זה עשה ענין קריאת שמע מארבעה בנים, והיינו דקתני שאמרו התלמידים לרבותיהם 'הגיע זמן קריאת שמע של שחרית' שהוא ר"ת ח'כם ר'שע ת'ם ש'אינו יודע לשאול'.

כששמע הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע 'עובדא' זאת, התפעל מאד והתעמק בדברים, העומדים מסביבו לא הבינו מה מצא בסיפור זה - שנראה יותר כמילתא דבדיחותא בעלמא, אך בנו הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע ביאר עומק הענין, דהנה החכמה והטפשות הן תכונות שהאדם נולד בהן, וכמו שאמרו (נדה טז:) שארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין ואומרים על הולד אם יהא 'גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני', ובא לומר שע"י האמונה בה' 'אחד' אפשר לאדם להפך אף חסרונות שנוול עמהם, ונראה לו כמו שא"א לשנותם - באמונה ישתנו אף אלו לטובה. יג. עפי"ז יש לומר, דהנה 'מלחמה לה' בעמלק מדור דור' (בתורה שמות יז טז כתוב חסר - דר דר') היא בסיבת 'אשר קרך בדרך' (דברים כה יח) שהפך את הדל"ת לרי"ש, שהכניס בלבבות בני ישראל מחשבה שהכל הוא בדרך מקרה בעלמא, וחלילה אין השגחה פרטית בעולם.

וזה יסוד ליל ה'סדר' כאמור, ס'וד דל"ת ר"יש, לבטל את קליפת המקרה הנרמז באות רי"ש ולינקוט בדל"ת המורה על השגחה פרטית, וזה יסוד כל היסודות ותחילת כל המעשים להתחזק באמונה באלוקים חיים [וראה בספר 'מנחת יצחק' פר' ויקרא מה שהאריך בענין זה].

הייסורים, כמאמר חז"ל (ברכות סב.) 'סמא דייסורי קבולי' [סם המרפא ליסורים, הוא לקבל אותם באמונה].

בענין זה נפלאים דברי הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ד"ה והוצאתי) על הפסוק (שמות ו ו) והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלת אתכם מעבודתם, וז"ל. כי התורה מלמדת אותנו עיקר ענין הסגולה אשר בעבודה יצאו ממצרים, והוא בהיות עם בני ישראל... תחת כור הברזל, ויעבידו מצרים אותם בכל עבודה קשה, בכל זה נאמנה את א-ל רוחם, ולא הרע לבבם לאמר, למה זה אנחנו בני ישראל עניים ומרודים יותר מכל שארי האומות להיות נרדים בעבודת הפרך. וכי מפני שאנחנו 'מיוחסים' נשתעבד למצרים הפחותים והשפלים. אך בכל העת הוא קבלו הכל באהבה וסבלו עליהם גזירת הקב"ה, (באמרם) כי אם בעיניו הוא טוב, גם לנו ביושר. וזהו שנאמר (ב יא) 'ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם'... שראה ברוח הקודש את מדת הסבלנות של בני ישראל, כי נתנו שבכמם לקבל הכל באהבה בגזירת השי"ת... לא הוקשה בעיניהם כלום על השי"ת, ולכך זכו לנאולה.

וממשיך התפא"ש, כי כן נכון להיות האדם מאמין בה' בכל דרכיו ומקרייו, וכשם שמברכין על הטובה, כך יברך אף אם ישיגוהו פגעי הזמן חלילה, ורבו עליו המטרידים המבטלין אותו מעבודתו ולימודו, ואילו לחברו הגרוע ממנו יש עושר ונכסים ומנוחה. ולא ירע לבבו לאמר למה זה ה' תרדפני באפך חנם, ולרעי הפחות ממני נתת כל טוב, וכי לא טוב היה לך להעניק לי מטובך, הרי כל כוונתי לשבת בבית ה' באהלי תורה ואלה הסיבות מבטלים אותי חנם. כי לא כן הדבר. כי עמקן מחשבות ה' לא יבינם כל יושבי תבל. כי אולי רצון השי"ת לנסותו אם ירהר אחריו^{יז}.

ועל המשקוף, הרי זה צדיק ובטח בהקב"ה - ראוי הוא שיגין עליו מן הנגף והמשחית' עכ"ל. ומכאן נלמד, שהבוטח בה' ומקיים מצוותיו מבלי להתחשב בפגעי הזמן, הרי בעצם הביטחון נעשה ראוי שיגין הקב"ה בעדו, ישמרהו ה' ויצילהו מכל רע"ד.

וכן כתיב מהרה"ק ה'מאור עיניים' זי"ע (פרשת צו) וז"ל. הנה, על הים היה קטרוג אלו ואלו עובדי עבודה זרה, וא"כ קשה באמת איך נגאלו, אך במצרים עשו ישראל כל הסדר בלילה, בהויה וכצורתה כמו שאנו עושים, והיו מספרים ביציאת מצרים (העתידה להיות להם) - שהיו מאמינים שבודאי יהיו יוצאים, ובאותן החסדים שהמשיכו נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, עכ"ל.

וכן למדנו בהלכות הפסח (א"ח תעה א) שאין דין 'הסיבה' באכילת 'מרור', כיוון דהסיבה באה לרמוז על דרך חרות, ואילו המרור מרמוז על גלות ולא על חרות. מעתה צריך ביאור, מדוע ה'בורך' - שהוא מרור (עם מצה), נאכל בהסיבה. ואומרים משם הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע, שמצה מרמזת על 'אמונה' (כראיתא בזה"ק) והוא מיכלא דמהימנותא, ומכיוון ש'בורך' יחד עם המרור את ה'מצה' - האמונה בה' אחד, ומאמין שהכל לטובה וה' עמו בכל עת ובכל שעה, בזה גופא תבטל ממנו כל ה'מרירות'^{יח}. ושפיר אפשר לו להסב אז בדרך חרות כבני מלכים.

ביו"ב ביאר הרה"ק מקאברין זי"ע (אמרו"מ עמ' פט) על מאמר הכתוב (תהלים צד טו) 'עד צדק ישוב משפט', דכל משפט הייסורים הבאים לו לאדם, אינם אלא עד צדק - עד שמבין הוא שצדיק הוא ה', אך כאשר יחקוק בלבבו להאמין כי צדיק הוא ה' ואמת משפטיו, ואין לנו רשות להרהר חלילה אחר מידותיו, או אז ישוב משפט - כל הדינים (הרמוזים ב'משפט) נמתקים מעליו ויפטר מכל

יד. ואף בסוף דרכם במצרים נצטוו על האמונה, כמו שכתב הספורנו על הפסוק (יב יא) 'וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים...' וז"ל. מתניכם חגורים - מזומנים לדרך, כענין וישנס מתניו (מלכים א יח מז). להורות על ביטחון בלתי מסופק בקל יתברך, בהיותם מכינים עצמם לדרך בעודם בבית כלא, עכ"ל.

טו. אמונה זאת מצלת את האדם מכל צרה וצוקה. וידועים דברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע בשם זקנו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (עיי' אמרי הרי"ם, וילך), כי אין הקב"ה מסתיר פניו מהאדם אלא בכדי שיחפש אחריו, יכיר בו וישוב אליו. ולכן אם מכריז האדם ואומר 'וידעתם כי אני ה' - יודע אני שכל הקורות אותי מאת הבורא הם. כבר אין טעם להסתיר פנים, וכל ההסתרה והדינים בטילין ומבוטלין.

טז. כיו"ב לענין רוחניות, איתא ב'שפת אמת' זי"ע (תרנ"ה ד"ה חכם) לבאר את שאלת החכם (חכם מה הוא אומר -) 'מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אתכם', ותשובתו, 'אף אתה אמור לו אין מפטירין אחר הפסח

מלומד בבית הצדיקים כל הימים, עכ"ל (ידוע שרבים מאחינו התחזקו בדיבורים קדושים אלו בשנות הזעם, לחזק עצמן ואיש את רעהו).

והשבות אל לבך - להשריש האמונה בפנימיות הלב
מבואר בכתבי הקודש (שער הפסוקים פר' וישב ד"ה להיות, ובשאר ספד"ק) שלא סגי ב'דיעה' בעלמא באמונת ה', כי 'פרעה' אותיות 'הערף', כלומר, שמקום אחיותו הוא בעורף, וכל טומאתו להקים 'הציצה ומחיצה' בין המוח ללב (ב'עורף'). שדיעת האמונה הברורה בבורא ובהנהגתו, לא תכנס לתוככי לבו, ולא תתערב האמונה בתמצית דמו". וזהו 'ציאת מצרים' - שנצא מקליפת

אך זה ענין עבדות להש"י להאיר מתוך השיבה את לבנו לשמים, כמ"ש (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלוקיך בכל נפשך' - אפילו הוא נוטל את נפשך, והנה 'נפש' הוא מלשון רצון, כמו שנאמר (בראשית כג ח) 'אם יש את נפשכם', ולזה אמר הכתוב 'אפי' הוא נוטל את נפשך' - פי' רצונך. (היינו) שנוטל ממך הרצון להש"י ע"י טרדת הפרנסה וכיו"ב, אעפ"כ ואהבת". ולא יקשה בעיניך על השי"ת. וכמו שמצינו בהלל ששמע קול צווחה בעיר ואמר מובטחני שזה איננו בביתי (ברכות ס.), והאיך היה בטוח בזה הלא כל ימיו היה נדחק ביסורי עוני. אלא שידע כי אין זה מדרך אנשי ביתו לזעוק על הבא להם חלילה, כי מדת הסבלנות הוא

אפיקומן. ולכאורה היכן חכמתו של זה השואל 'מה העדות והחוקים' הלא חוק הוא מצווה בלא טעם, והיאך יבקש 'טעם' לחוק, ועוד צ"ב, מה ענין 'אין מפטירין' כתשובה לשאלתו.

ותוכן התשובה היא, שעיקר עבודת בני ישראל לעבוד את ה' כשאינם מרגישים כל טעם - כחק שאין לו טעם, ובזה יזכו לבסוף להרגיש טעם ג"כ. ולכן עושים זכר ליציאת מצרים ולא להר סיני ולקריעת ים סוף כי בהם הייתה הארה גדולה לישראל, משא"כ יציאת מצרים הייתה רק ההתחלה. וזהו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, וכלשון הגמ' שיש להוציא ולהרחיק מיני מתיקה, והיינו שלא יביט על זמני האורה כי אינם אלא 'מתנת הבורא', והעיקר הוא העבודה הנעשית במצב בלי טעם כי היא נקראת על שמו, ועל פי זה יתפרש מה שנאמר (שמות יג י) 'ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה', פירוש ושמרת את 'החוקה' הזאת כשתשמור לעבוד את ה' כשהנך שרוי במצב של חוקה אז ייעשה למועדה, זמן זה ייעשה חג ומועד, יותר חשוב וגדול מימים ימימה - משאר הימים טובים שאז מאיר באור לבני ישראל.

ולזה משיבים ואומרים לו, 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', כן הוא בליל הסדר, בראשונה אוכלים דברים שאין בהם 'טעם' הגון, דוגמת המצה שהוא לחם עוני העשוי מקמח ומים בלא 'טעם' מיוחד, והמרור שלא די שאין לו טעם ערב לחיך, הריהו ירק מר כלענה, אך כל אלה אינם אלא כהקדמה לשולחן עורך, לקרבן הפסח שיש בו טעם ויש בו ריח, וטעמו הטוב נשאר בפני האדם למשך שעות ארוכות שהרי אסור לבטל את טעמו - אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. אף קיום מצוות ה' כן הוא, מתחילה אין לו לאדם לחקור אחר דעת בוראו ואף אם אינו מרגיש כל 'טעם' והבנה במצוות מכל מקום ימשיך לקיים את רצון ה' בתמימות, ואף אם הדבר קשה ומר עליו כעין 'מרור', מ"מ אם ימשיך בתמימותו יזכה לבסוף לאור ה' הבהיר, לראות אך טובה מרובה וגילוי אלוקות - עם טעם טוב וערב בפיו. יז. איתא ב'ישמח ישראל' (לשחז"מ ד"ה הנה אמרו חז"ל), שהנה בשבת חול המועד פסח מפטירין מענין ה'עצמות היבשות' שהחיה יחזקאל הנביא, וב'טור' (או"ח ת"צ) כתב כי איתא מרב האי גאון שבפסח תהיה 'תחיית המתים'. ומבאר הישמח ישראל דקאי על אלו האומרים נואש לעצמם, וז"ל יבשו עצמותינו ואבדה תקוותינו - אין לנו עוד חלק ונחלה מאבינו שבשמים. אבל באמת אינו כן, אלא עצמותו של כל יהודי חי וקיים, אין לו אלא להחיותם... ומבאר שם, שהחג הקדוש הזה מסוגל לזה כמו שאנו אומרים (פיטס לפר' החודש) **אמיץ לעורר מרדם ישינים**.

יח. ואל תאמר שהדברים אמורים רק לימים מקדם כשהיו בני ישראל תחת שעבוד מצרים, כי ענין 'גלות מצרים' שייך עד היום הזה, וכמו שאמרו במדרש (עיי' בר"ר טז ד) **גלות מצרים הוא שורש כל הגלויות, וכן גאולת מצרים שורש כל הגאולות** (זוה"ק ח"ב רטז: - קיז:). ובכלל זה איש איש ו'מצרים' שלו תחת ממשלת היצר שהוא ממלא מקומו של 'פרעה' ברוח או בגשם (עיי' איגרות הרמב"ם עמ' לט בד"ה ודע בני), והנה ידוע ביאורו של הרה"ק מאיזביצא זי"ע, כי הנפק"מ וההבדל שבין בהמה לאדם הוא שהבהמה ראשה נמשך מצווארה ולמטה ואינו גבוה מגופה, משא"כ ראשו של אדם מתנשא ועולה למעלה מגופו, והרמז בזה כי כל מעלתו של האדם היא ב'דעת' ושכל אשר בראשו ומוחו - כי הבנת האדם בשכלו תולידנו להשיג תכליתו בזה העולם... אמנם אם הוא בעצמו עושה מחיצה בין מוחו ללבו

ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ומתרגם אונקלוס ותחזי לבנך, היינו שתראה לבנך, כי עלינו להמחיש לבנינו ואף לעצמנו את הדברים הללו עד שיהיו מוחשים כמו שמתרחשים לעינינו ממש (עי' 'חסדי דוד' הגש"פ מנכדו הרה"ק רבי דוד מסאכטשוב זי"ע במעשה ברבי אליעזר)².

כמה שנאמר - כל מיני שפע וח"ו להיפך
הכל 'כמה שנאמר' בשמים

בכלל האמונה הפשוטה, שיתברר ויתאמת אצל האדם שכל צער ומכאוב שקול ומדוד ממעל, ואי אפשר לבריה שבעולם להוסיף או לגרוע מצער אפילו

'הערף' זו לחרות עולם, וכל ידיעתנו באמונה תכנס היטב היטב ללבנו להיות כל הנהגתינו על פי אמונת אומן"ט.

זוהי נמי כוונת 'מצות סיפור יציאת מצרים' שלא יצא יד"ח באמירה בפה גרידא ותו לא, אלא יתן אל לבו לזכור את הניסים הגדולים שהיו ביציאת מצרים, שעל ידם נתבררה השגחתו התמידית (כמו שנתבאר), ועל ידי כן יבוא לידי אמונה תמימה בהשגחה העליונה שהוא עשה ועושה לכל המעשים.

ובדי שייכנסו הדברים ללבו - ינהג כביאורו של הרה"ק ה'אבני נור' זי"ע בכתוב (יג ח) 'והגדת לבנך ביום

ושאר כלי המעשה - שלא תהא הנהגתו למעשה עפ"י הבנת שכלו ומוחו שוב נחשב זה האיש כ'בהמה' ממש - כי מה רווח יש בזה שראשו 'גבוה' מעל גופו ומבין את המוטל עליו עשות אם בפועל כל הנהגתו כבהמה ההולכת אחר נטיות גופה...

(וכן ייאמר לענין גלות הנפש והנשמה תחת ממשלת פרעה זה היצר, לא מספיק לקיים ולבנו יבין אלא יקיים בפועל ממש ושב ורפא לו, ש'הנהגתו' תהא עפ"י הבנתו וידיעתו, ולכן נקראת גלות מצרים 'גלות הדעת', כי דעת הוא 'התחברות' מלשון 'והאדם ידע', ופרעה בא להפריד בין ידיעת המוח לקיום הדברים בפועל, אמנם זוהי 'יציאת מצרים' - שלא נשמע לקולו של פרעה, ונשוב אל ה' וירחמנו בשפע טובה וברכה עד בלי די).

כתב הגה"ק החזו"א זי"ע ('אמונה ובטחון' פ"ב ג) וז"ל. ומה שאנו רואים בחיים ראובן איש מוסרי ו'זמרת הבטחון' על שפתיו, תמיד מגנה את רוב ההשתדלות ומתעב את הרדיפה אחר פרנסה. ואמנם, (כל זה כל עוד ש) הוא איש מצליח ובחנותו לא יחסר לו לקוחות, ואיננו זקוק לרב השתדלות, (ולכן) הוא אוהב את הבטחון, כי הלא גם הבטחון מראה לו פנים שוחקות. והנה נפתענו פתאום לראות את ראובן הבוטח מתלחש עם נערי ונאשי עצתו איך להפר עצת רעהו האומר לפתוח חנות כמותו והוא מלא עצב מזה, ובהיות תחילתו רק בחביון לבו ומתבייש לגלות הדבר פן יהי' לחרפה בעיני מכיריו, הולך ומאבד גם מדת הבושה בסופו, ומתחיל בהשתדלויות גלויות להניא מחשבת רעהו, ולאט לאט הולך ומתקדם בדרך עקלתון, ומדת הבושה תמס תהלך מקרב לבבו, ועושה בגלוי מעשים נבזים ופעולות שפלות לעין כל חי, וההתחרות שבינו ובין רעהו מתפרסמת תכלית הפרסום ונעשה לשיחת הימים, ולא ידע הכלם. ובודה טעמים ונמוקים אשר בשקר יסודם כדי להצדיק את מעשיו, עוד מתחכם להוסיף ביאורים חדשים לבקרים שכל מה שמתחרה נגד רעהו הוא 'לשם שמים' וע"פ תורת המוסר... עכ"ל, עיי"ש עוד.

פעם שאל אחד הרופאים את הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע, ילמדנו רבינו - מה הם עיסוקיו של הרבי, ענהו ה'דברי חיים' הנני מתעסק בבניית 'גשר', ומשתמה הרופא לפשר דבריו, ביאר לו הד"ח שהוא בונה גשר ממוחו אל ליבו (מעל העורף) - לחבר את כל הידיעות אשר במוחו אל תוככי לבו, שאף הוא יהא משועבד לעבודתו ית"ש. סיפר הגאון רבי יעקב גאלינסקי זצוק"ל מעשה ביהודי שלמד פרקי 'רפואה' אצל הנכריים ביוהנסבורג - כיצד משחררים את הגב והשדרה שנתפסו בגופו של אדם... משבא להפרד מ'רבו' הנכרי בעלותו לארץ הקודש, בירכו ואמר, אה, הינך נוסע למקום היהודים, טוב מאד, כי שם יהיה לך פרנסה בהרחבה, כי ראיתי כתוב בחומש שהם 'עם קשי עורף' (שמות לד ט) והרבה פעמים 'נתפס' להם העורף, אמר לו היהודי (שהבין את 'בורותו' של הנכרי) דברי הבל דיבר מע"כ, כי 'לקשיות עורף' הלזה לא יועיל אף רופא שבעולם לרפאותם...

יט. ובזה מבארים בשם הרה"ק בעל התניא זי"ע דלכן נכתב בתורה ד' רבתי בתיבת 'אחד' שבשמע ישראל. כי צורת ד' הוא כצורת פטיש. והכוונה שיכה ויחדיר בקרבו כמכה בפטיש רבתי - גדול, עמוק עמוק מהמוח עד הלב כי 'ה' אלוקינו ה' אחד'.

כ. סיפר הגאון רבי אליהו לופיאן ששמע בקעלעם מת"ח ושמו רבי בצלאל, שהיה אצל סבו בעל ה'מלבושי יו"ט' בליל הסדר, לפני ההגדה ישב על מקומו כמה רגעים נרגש ונפעם, לאחמ"כ הגביה קולו ואמר, הנה כמו שאנו

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

בשמים ממעל - במדה במשקל ובמשורה, ואפילו צער כל שהוא לא יגיע אליו יותר מהנקצב לוי"א, והיינו דקאמרי הכא 'ויענונו - כמה שנאמר', וירעו אותנו - כמה שנאמר^{כב}.

על זה הדרך אפשר להוסיף, דבהמשך ההגדה נאמר 'ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו, כמה שנאמר ותעל שועתם אל האלקים', דאף אם נגזר על האדם צרה ועקתא, מכל מקום בידו לבטל ולקרוע רוע גזר דינו

פורתא (זולתי בתפילה), וכן רמזו בלשון ההגדה, 'וירעו אותנו המצרים כמה שנאמר... ויענונו כמה שנאמר... ונצעק כמה שנאמר...', ולכאורה קשה מדוע הקדים בעל ההגדה לומר 'כמה שנאמר' על כל דבריו שם, היה לו לומר מיד - וירעו אותנו המצרים, ויענונו וכו', שהרי אין הפסוק מחדש מאומה יותר ממה שאמר מקודם לכן. ואינו מוסיף כלום על דברו הראשון, ומפרש ה'חידושי הרי"ם' זי"ע שרמזו יש כאן בלשונם הקדוש, שכל עינוי וצער המגיע אל האדם הרי הוא כמה שנאמר

עורכים את ה'סדר' אנו ובני משפחתנו כך עורכים אותו כל בני העיר - כצורתו וכמתכונתו, וכיו"ב עורכים כל בני המחוז וגם כל בני המדינה, ואף כל בני העולם עושים כן - במצה ומרור וכל ההגדה. התדעו היכן ראינו 'סדר' זה, אצל אבותינו, והם ראו זאת אצל אבותם וכן חוזר לדורות הקודמים אחרונים וראשונים, ולפניהם הגאונים האמוראים והתנאים, וכל קודמיהם עד דור מקבלי התורה... ועליהם נאמר (שמות יט ד) 'אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, וברש"י, לא מסורת היא בידכם, ולא בדברים אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים. ומשסיים החל באמירת ההגדה בהתרגשות ובאמונה - קדש ורחץ וכו' - בהמחשה זאת רצה להכניס את כל המסובים למצב שיראו בעיניהם את יציאת מצרים כמו שאירעה עמהם בזו העת (הגדת 'חיים שיש בהם').

משמשו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע סיפר שפעם בליל שב"ק וארא לפנות בוקר ישב החפץ חיים והעביר הסדרא שניים מקרא ואחד תרגום, לפתע שמע המשמש שהוא שוחק שחוק גדול בקול ממש וקורא בהתרגשות 'א דזאבע, א דזאבע' (צפרדע), אחר מעשה הסביר ה'חפץ חיים' כי בהגיעו לפסוק (ח ב) 'ותעל הצפרדע' וראה פירושו של רש"י 'צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים', לא יכול לעצור את צחוקו כי רב בתארו לנפשו את הנחילים הניתזים לכל עבר. רבות יש לנו ללמוד מעובדא זו, האיך עלינו לעסוק בסיפור יציאת מצרים בחיות ממש.

כא. ובדרך צחות יש למצוא רמז, דהנה בתחילת ההגדה אומרים 'הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים', משמע שהמצות שאנו אוכלים בליל הסדר הן זכר למצות שאכלו בני ישראל בארץ מצרים, ולכאורה קשה שהרי בתורה מפורש איפכא, דכתיב (שמות יב לד) 'וישא העם את בצקו טרם יחמץ', הרי שאכילת מצות היא כנגד המצות שאכלו ישראל בצאתם ממצרים, וכמו שאומרים בנוסח ההגדה 'מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם'.

ואולי יש לומר, כי כל השנים שהיו בני ישראל במצרים היו אוכלים מצות כדרך העבדים שאוכלים מצות (עי' באורחות חיים' להרא"ש בפירושו להגש"פ ד"ה ויאפו, בשם האבן עזרא), והייתה נפשם של בני ישראל קצה בלחם ה'יבש' הלז. ולקראת צאתם ממצרים היו שמחים - הנה למחרת היום באור הבוקר נצא ממצרים ואז ננצל גם מ'גזירה' זו של אכילת מצה, ותתענג נפשנו מחלות משוחות בשמן ומשאר מיני מעדנים, אך למעשה - סיבב הקב"ה שגם לאחר שיצאו משעבוד לגאולה לא אכלו אלא אותו לחם עוני שאכלו במצרים ללא כל שינוי.

ללמדם חוקי חיים שלא אכלו את הלחם מחמת ש'עבדים היינו לפרעה במצרים', אלא מפני שכך היה רצונו ית'. והראיה לכך, שאף לאחר שנגאלו עדיין אוכלים הם אותם 'מצות'.

ומכאן, שלא ידמה האדם בעצמו אוי כמה רע מצבי כאן, אלך למקום פלוני שם בוודאי ישתנה ויטב מצבי, אם אעשה כך וכך ישתנה מזלי לטובה, כי לא יועילו לו כל טצדקי שבעולם, והכל יהיה כמה שנאמר ונגזר עליו משמים ממעל, ובאותו מקום החדש יצוצו כבר ממקום אחר אותם המפריעים לו.

כב. כלל ידוע הוא, שסיום וסוף כל דבר הוא תוקפו של דבר, כדוגמת 'תפילת נעילה' ביום הכיפורים, והיינו כי תוקפו של יום בסופו הוא [ולכן תמצא ב'משנה תורה' להרמב"ם, שבסוף כל סדר מסיים בעניני עבודת ה' ה'הלכה ולמעשה, כי זה התוקף והעיקר העולה מכל ההלכות, לשמור לעשות ולקיים], ולפי זה יש קצת לתמוה מדוע גמרו של 'סדר' ליל שימורים הוא בפיוט 'חד גדיא'.

על ידי 'תפלה וזעקה אל ה', וזהו אומרו 'ונצעק' - תמוז, 'וראו' כל העם את דינו של הקב"ה במצרים), אם יזעק אל ה' בחזקה, יתקיים בו 'כמה שנאמר - דכתיב (תהלים קל"ט יב) 'ולילה כיום יאיר כחשכה ותעל שוועתם אל האלוקים' שיפסקו טובה ברכה ורחמים על ישראל^ג.

אמנם בכדי לזכות לאור זה נצרך הכנה, כפי שהמשיל העבודת ישראל' זי"ע (לשבה"ג), דכדי ליהנות מאור השמש הזורחת בקרניה צריך לפתוח תחילה את שערי דלתותיו^{יד} וחלונותיו, 'שאם יהיו סתומים לא תוכל החמה לזרוח לחבית' ויהא חלקו בין הכסילים ההולכים בחושך ח"ו^י, והכי נמי על האדם להכין את עצמו

פתחו שערים - יפתח חלונות לבו ונפשו לקבל את האור הגדול

איתא בזה"ק (ח"ב לה.) 'ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקוב"ה (אותו הלילה היה האור מאיר כבצהרי היום בתקופת

אכן, י"ל כי תוקפו ועיקרו של כל הסדר - להשריש את האמונה בלב האדם עד שידע שאף ה'דומם' מושגח הוא ומתנהל על פי חשבון, וכך רואים אנו ב'חד גדיא' שהגדי מתרעם על שנטרף בשיני החתול באכזריות, ובשעת מעשה נראה בעינים גשמיות דלית דין ולית דיין ח"ו, כי הגדי מתבוסס בדמו על אף שלא הרע לשום בריה, ואילו החתול הרשע אוכל ונהנה כ'סעודת שלמה'. אך האמת, שמיד יבוא הכלב ויענישנו בכל חומר הדין, ולאחמ"כ ייענש אף הכלב על פי חשבונות שמים - על ידי המקל. וכך הוא בכל ענייני העולם, הכל מונהג בחשבון מדוקדק ואין שום מקרה בעולם, וזה עיקר העבודה בלילה הזה.

כג. מידי שנה בשנה אחר אפיית מצות היה הגרי"ז סאלאוויצ'יק מבריסק זצ"ל עולה לביהמ"ד דחסידי קארלין, פעם פגש שם את החסיד המפורסם רבי יהושע העשיל הלטובסקי זצ"ל, מזקני חסידי קארלין ומנקיי הדעת שבירושלים, וסיפר לו החסיד על אחד הצדיקים, שהיה מהדר מאד באפיית מצות בחומרות ודקדוקים שונים, שנה אחת בצאתו מאפיית המצות אחר שעות רבות של יגיעה ועמל, החזיק את מצותיו בחביבות מתוך שבח והודאה להקב"ה על שזכה לאפות מצות כשרות ומהודרות, עודו צועד בדרכו פגע ביהודי פשוט המהלך כנגדו ומצות בידו, משראהו הצדיק ביקש אותו להחליף עמו מצותיו. שמח האיש על ה'עסק' הלז כמוצא שלל רב, וכך עשו, והיו תלמידי הצדיק תמהים מאד על הדבר הזה, איך הסכים לוותר על המצות המהודרות בכל פרטי ודקדוקי הדינים ולקבל תמורתן מצות פשוטות, עד שנתברר להם שאותו איש פשוט סיים את כל ספר תהלים באותו יום והתפלל להקב"ה שלא יכשל בחשש חמץ במצות, על כן החשיבם הרבי כל כך.

משסיים החסיד לספר עובדא זו, שאלו הרב מבריסק מה מלמדנו מעשה זה, השיב החסיד ואמר בפשטות, לימוד גדול שנינו כאן - שהצדיק העדיף מצות שנאפו בכח התפלה יותר מן המצות שנאפו בעמל ויגיעה של בני אדם, אף שהיו בתכלית ההשתדלות שיצאו כשרות ומהודרות ללא פקפוק.

נענה הרב מבריסק ואמר שלדעתו יש ללמוד, כי על ידי אמירת התהלים בתמימות ובלב שלם סיבב הקב"ה שיקבל את המצות שהרבי עמל עליהן ודאג שיהיו בתכלית ההידור, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, ללמדנו כוחה של תפלה. כד. כך אומרים משם צדיקים על הא דפותחין הדלת לפני 'שפוך חמתך' ומקובל כי הוא פתיחת דלת לאליהו הנביא שיבוא ויגאלנו במהרה בימינו, וידועה הקושיא, וכי אליהו הנביא שהוא 'מלאך' נצרך לפתיחת הדלת, והרי אין הדלת מעכבת בעדו מאומה... אלא מבאר ה'נפש חיה', שאכן אליהו הנביא בעצמו אינו נצרך לפתיחת הדלת בכדי להיכנס לבית, אבל אנו זקוקים לפתיחת הדלת כדי שיכנס אליהו בקרבנו... אם נפתח לו דלתי לבנו ייכנס ויאיר לנו בזה הלילה, ואם לאו...

כה. וכבר המשילו למאן דהו שאבתה נפשו ללמוד את רזי תורת הטשולנט, וילך אל ה'מומחה' הגדול ולמד מפיו כארבעים יום את כל הלכות הטשולנט בכל פרטיה ודקדוקיה - כמה מלח וכמה שום, כמה בשר וכמה בונדלעך (שעועית) וכו', משסיים נבחן על פה וקיבל 'תעודה' המעידה על מומחיותו... משבא לביתו וכבר הגיע ערב שבת אמרו לו בני הבית, נו, הראנו כוחך הכנס לבית המבשלים והעמד לנו טשולנט כדת ודין... בהגיע יום השב"ק וכבר עשו 'פתיחה' לסיר הטשולנט והנה ריחו הרע והדוחה נודף למרחק מרחקים... בבושת פנים עזב את השולחן - המתין עד כלות נפשו ליציאת ג' כוכבים בינונים ומיהר לבית רבו, וכה אמר, ילמדנו רבינו מה חטאתי שריחו וטעמו

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

מבעוד מועד^{כי} - לפתוח דלתות וחלונות לבו כדי שיוכל
 לקבל את האור הגדול המאיר לארץ ולדרים עליה בזה
 הלילה^{כי}.
 הסמך לזה הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (א"א תרע"ה)
 מדברי חז"ל (ביצה ב:) 'כל ביצה דמתילדא
 האידנא מאתמול גמרה לה'. כי כדי שיזכה האדם

של הטשולנט לא היה ראוי אפילו למאכל הבהמות, בירר הרב בעומק לפנים מעומק, עד שהוציא ממנו הודאה במקצת שאת הקדירה לקח ממקום הקדירות המטונפות, וקדירה זו מלאה הייתה בשיירי טשולנט דאשתקד וכבר עלו בהם קמשונים וחרולים... כאותו 'נעבעך' (מסכן) אנו דומים אם ניגש אל חג הפסח מתוך אש התלהבות אבל לא ננקה את עצמנו משיירי הטינוף ששהינו בו עד עתה... מה טעם וריח רע יש בו...

וכך אומרים משם הרה"ק מסאטמאר זי"ע שנהוג עלמא לומר בכל ימי השנה כשרוצים לזלזל במאן דהו 'אוי הנך' 'חכם' של מה נשתנה', ומדוע אין גוערין בו שהוא 'רשע' של מה נשתנה או לכה"פ 'תם', הוא מותיב לה והוא מפרק לה, כי הנה 'חכם' זה בא בליל ט"ו בניסן ומתחיל לשאול מה העדות והחוקים אשר ציוה ה'... היכן היית עד היום... זה כבר עידן ועדנים הכל עסוקים בבירור 'מה העדות והחוקים', וזה בא עתה כמי שנפל בזה הרגע מן השמים והכוכבים... ושואל, אמור נא, מה העדות והחוקים... לזה ה'חולם' מדמים את מי שרוצים לגעור במשך השנה ומכנים אותו 'חכם' של מה נשתנה.

כי זה כל האדם - לפעול ולעשות בעשה טוב, וכן מצינו לבאר בהבדל שבין חמץ ומצה - והרי שניהם נעשו מקמח ומים, אלא שאת החמץ 'מניחים' ואת המצה אין מניחים לרגע אלא כל הזמן עושים ועוסקים עמו, ולכן זה נשאר חמץ המרמז ליצר הרע והדומה לו, וזה נעשה מצה - מיכלא דמהימנותא, מיכלא דאסוותא (רפואה)...

וכן רמז לה הרה"ק מסאטמאר זי"ע, בשעיר לה' דיום הכיפורים כתיב (ויקרא טז ט) 'ועשהו חטאת' - כי מי ששייך לה' עושה ופועל ואינו יושב בעצלות מבלי לזוז, ואילו בשעיר לעזאזל אף שעיקרו לכפר בא כחטאת לא כתיב ביה 'ועשהו' (שם ט), כי יסודו של הבא לאותו צד - לעזאזל, שאינו 'עושה' אלא מונח כאבן שאין לו הופכין, אם במיטה, אם בישיבת עמי הארצות וכיו"ב...

כו. זוהי עבודתנו בימים אלו - להשריש היטב בקרבנו עיקר גדול זה, כי לפעמים יכול האדם לנקות את כל ביתו בחורין ובסדקין מכל חמירא וחמיעא, ואף לערוך את ה'סדר' בהתלהבות ובדביקות, ועם כל זאת עדיין לא יצא ממצרים שלו, ומסוכן הוא להישאר הוא ובניו משועבדים לפרעה במצרים, - כי כולו עסוק ח"ו רק בטפל ולא בעיקר. כמשל הידוע שהיה אומר ה'חידושי הרי"ם' זי"ע משמיה דהרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע, למה הדבר דומה, לעשיר גדול שקנה לעצמו סוס אדיר וחזק מאין כמותו, ושילם עליו סכום כסף גדול טבין ותקילין, ובכדי לשמרו מן הגנבים בנה גדר גבוה וחזק סביב מקום מדור הסוס, ועדיין חשש שמא ימצאו הגנבים איזה פרצה ויגנבו את הסוס היקר, על כן העמיד עליו שומר, והתנה עם השומר בתנאי קודם למעשה שבשום אופן לא יתן תנומה לעפעפיו במשך כל הלילה, אלא ישמור על הסוס בכל כוחו, וגם ציווהו לעיין במחשבות עמוקות וממילא לא ירדם על משמרתו.

השומר קיבל על עצמו את ה'שמירה', אך עדיין לא מצא הבעה"ב מנוח לנפשו - ותדד שנתו מעיניו, ובכל שעה ושעה התעורר בבהלה ויצא מביתו אל החצר בכדי לבדוק אם השומר עומד על משמרתו, וישאל את השומר - במה הנך מהרהר, השיב הלה שכעת משוטטות רעיוניו ב'חקירה' כשמחוררים חור בכותל להיכן נעלם העפר או העץ שהיו עד עתה בכותל במקום החור, נהנה הבעה"ב ואמר לו 'טוב עשית עמדי', כי על ידי שמחשב הינך בחקירות אינך נרדם, חזר בעה"ב לישן על מיטתו, אך מיד אחר שעה שב לצאת אל השומר 'לדעת את שלום סוסו, ומה יעשה בו', גם בזה הפעם אמר לו השומר כי יושב הוא ומחשב 'חקירה' כשאדם אוכל 'בייגל' (כעך) - להיכן נעלם ה'חור' שהיה בו מעיקרא... שוב יצא אליו 'בעל הסוס' אחר שעה - ובזאת הפעם אמר לו השומר כי יושב הוא ו'חוקר' - היאך יכול להיות כדבר הזה, שאיש אחד השקיע כל כך הרבה ממון ודמים ב'סוס', ובנה חומה בצורה סביבותיו ואף שכר שומר לשמור עליו, ולא די בכל זה אלא אף ה'בעלים' עצמו לא ישן כ'שינת הסוס' ובכל שעה בדק את המצב... 'והסוס איננו' כי נגב בידי בני עוולה... ואיך יתכן כדבר הזה...

ועומק הרעיון במילתא דא היא, שלפעמים יתכן שיהיה האדם עסוק בעניינים שונים, ואף יהיה ניעור כל הלילה, ובכל זאת ישכח את העיקר, ויהיה עסוק רק 'סביבות' הענין ולא בעיקר עצמו (הובא ב'ליקוטי הרי"ם' ליקוטים מלחמת היצר).

כז. מסופר על הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שפעם נכנסו אליו עסקנים בחודש ניסן ורצו לדבר עמו בענייני ממונות של מוסדותיו הקדושים, אך הוא סירב לקבלם ונימוקו עמו, כי אמר הרה"ק רבי יהושע מקראלי זי"ע

טוב בשמחה ובשחיטת פסח וקריאת הלל, וכעת בעונותינו צריכים עב"פ לעשות זכר לזה ולנהוג בו קדושת היום, להיות ירא וחרד ועוסק במצות כל היום בביעור ובביטול חמץ ותיקון והכנת הסדר, עב"ל. ומתוך דבריו למדנו ענין 'וגילו ברעדה', מצד אחד הוא עת שמחה וששון מחמת הקרבת קרבן פסח, לאידך, יש לנו להיות בחרדת קודש על ידי ביטול וביעור החמץ - כפשוטו, וכמדרשו דקאי על עקירת היצר הרע² מתוך לבו של אדם³.

שאכן 'תגמר' הביצה ותבוא לתכליתה - יש לו להיות מוכן ומוזמן 'מאתמול' - 'מאתמול גמרה לה' (ולכן מניחים ביצה בקערה, עיי"ש).

ואת רוח הטומאה אעביר - עקירת היצר הנרמז בחמץ, עת רצון בשריפת החמץ

כתב הגה"ק רבי עקיבא איגר זי"ע ב'מכתב' (מכתבי רעק"א יב) וז"ל. 'גם צריך להזכיר בענין ערב פסח, כי בזמן שהיו ישראל שרויים על ארמתן היה לנו יום

מי שאינו זוכה לרוח הקודש בליל הסדר אינו בגדר אנושי [והגה"צ רבי משה אריה פריינד זצ"ל גאב"ד ירושלים ת"ו שהיה מצאצאי הרה"ק מקראלי, מסר בשם זקינו בנוסחא חריפה הרבה יותר 'מי שאינו זוכה לגילוי אליהו בליל הסדר וביום הכיפורים סימן מובהק הוא שלא עמדו רגליו על הר סיני', ובוודאי התכוון בזה לעורר את עדת מרעיתו להתכונן כראוי לקראת ליל הסדר], ובכך אמר לאלו שביקשו לדבר עמו בעניני ממונות שיבואו אליו אחרי החג. כח. הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע דקדק פעם בלשון המשנה (פסחים ב.) 'אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר', ולכאורה אינו מובן מאי דקאמר 'בודקין את החמץ' והלא בודקין את הבית מן החמץ שבו, ונשאר המהרי" בקושיא.

בין השומעים היה גם בנו המהרי"ד זי"ע, שלימים חזר על קושיית אביו, ופתח ליישב את הקושיא במשל, למה הדבר דומה, לשני סוחרים שנסעו ליריד למכור סחורתם, והצליח ה' דרכם שבזמן קצר מכרו את הכל, ובשמחה הכינו את צעדיהם לחזור לביתם מוקדם יותר ממה שחשבו תחילה, כיון שכן החליטו לחזור רגלי, ויצאו לדרך, לאחר כמה שעות רצו לנוח מעט מעמל הדרך לתת תנומה לעפעפיהם, אך חששו לשלום צרור המעות, כיוון שלא ידעו היכן להחביא את צרור כספם, הביטו כה וכה, ויראו כי אין איש, כי אם עדר של פרות רועות באפר, על כן השכיבו עצמם על הזרעים, ואת צרור הכסף תלו על אחד העצים.

אך סוחרים אלו לא ידעו ולא הבינו שפרות אינן רועות לבדן בשדה מרעה, ויש כאן איזה רועה המנהיג את עדו, והוא אכן ראה איך שהם תולים את המעות על העץ, המתין הלה עד שנרדמו השנים, מיהר אל העץ - ונטל את כל הכסף לעצמו, אך חכך בדעתו כדת מה לעשות - אם יברח עם הפרות הרי הפרות מקימים קול רעש גדול בדרך הילוכם ויתעוררו הסוחרים משנתם ויתפסוהו בקלקלתו, ולאידך אם יברח בלי הפרות הרי בעל הפרות יקיים בו 'פסק', על כן מילא את התרמיל בגללים של הפרות תחת הכסף - כדי שלא ירגישו הסוחרים בקחתם את תרמיל המעות - כי ריק הוא, והשכיב עצמו במקום אשר שכב עד עתה, ואכן תחבולתו הצליחה, כאשר התעוררו הסוחרים משנתם שמחו בראותם את תרמילם 'מלא' תלוי על העץ והמשיכו בדרכם בשמחה, אולם כאשר פתחו את התרמיל חשכו עיניהם בראותם כי מלא הוא בגללים במקום הכסף, והביטו זה על זה בתדהמה ותמהו 'איך יתכן שהפרות הגיעו לראש האילן ונטלו את צרור הכסף ומילאו אותו גללים...' ובסכלותם אמרו, נו, וכי אפשר לנו לילך אל הרב לדון 'דין תורה' עם הפרות... ובכך סיים מהרי"ד את דבריו, כאשר הקהל משחק על טפשותם של הסוחרים, ולא הבינו כלל מה בין עובדא זו לקושיית מהרי" מבעלזא זי"ע.

בכל אותו זמן עמד בנו הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע מן הצד והקשיב בכובד ראש לדברי אביו, ובתום דבריו התחיל כל גופו לרעוד מרוב פחד, ולשאלת החסידים הסביר באימה, שדברים עמוקים וטמירים גזו אביו בהאי עובדא, דהנה הסוחרים נשארו בקושיא מחמת טיפשותם, ואם היה להם קצת שכל בקדקדם היו מהפכים את הקושיות לתירוצים, דהנה דווקא מחמת שהוקשה להם - האיך יתכן שהפרות עלו על העץ ליטול צרור כסף, היו צריכים להסיק שוודאי היה שם רועה שהוא אשר עלה על העץ לגזול את כספם.

והנמשל, האדם ירד לעוה"ז עם תרמיל - זה הלב, ועליו למלאותו באבנים טובות ומרגליות על ידי קיום התורה ומצוות, אולם לפעמים נרדם האדם על משמרתו דומיא דהסוחרים שנתנו תנומה לעפעפיהם, ובשעה זו מרוקן היצה"ר את לב האדם מכל הרכוש שצבר בתרמילו, ומכניס תחתם גללים - עוונות ותאוות רעות רח"ל, אמנם בהגיע

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

מכל מכשול ומיתה משונה ושום אונס, ואל ימשלו בו אויביו, וכל שונאיו יפלו תחתיו, ובכל אשר יפנה יצליח וישכיל, והגם שבמושכל ראשון נראים הדברים כעמוקים ובלתי מובנים, אעפ"כ יתאמץ האדם לעיין בו.

ובאשר ילמד את המכתב במתינות וביישוב הדעת יראה שאפשר להבין את דבריו הקדושים בדרך הפשט, ולכן נכון מאד לכל אשר בשם ישראל יכונה ללמוד מכתב קדשו פעם אחת בשנה - בערבי פסחים, ויזכה לשמירה יתירה בכל דרכיו לא.

בעת השריפה מתעורר רוח טהרה בעולם כי אז נשרף ונכרת כוח הרע בעולם, ואז - כאשר אויר העולם זך ונקי הוא זמן מסוגל להעתיר ולהתחנן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

ישלים שנתו - מכתבו של הגר"ש מאוסטרופולי

הבטחה גדולה הבטיח הגר"ש מאוסטרופולי זצ"ל הי"ד, שכל מי שילמד את מכתבו בכל שנה ובפרט בערבי פסחים מובטח שהוא ניצול כל אותו השנה,

זמנים טובים מתעורר האדם משנתו ובודק את לבו, והוא נדהם למצוא שם 'גללים', אך במקום לבחון מאין מקורם של הגללים כדי להוציאם ולהחזיר לעצמו את רכושו הרי הוא מתייאש ומשלים עם מצבו השפל, אולם, המשכיל מבין שהקושיות הן עצמן התירוצים, ויסיק שהיצר הרע הוא המכשיל את האדם בעת תרדמתו, כמאמר החכם ב'חובות הלבבות' (שער יחוד המעשה פרק ה) 'אתה ישן והוא ער לך', והוא אשר גזל ממנו את כל אוצרותיו, וימהר לרדוף אחריו ויתבע ממנו את רכושו ויעמוד על המשמר מכאן ולהבא שלא ירדם שנית, ולכן בזמנים טובים של אור לארבעה עשר 'בודקין את החמץ' ולא את הבית, כי עליו לחקור אחר שורש הדברים, מה מקור ושורש של החמץ, באיזה דרך מצא היצר פירצה למלאותו בכל אלו הגללים, ולהחזיר את האבידה היקרה זו הנשמה הטהורה של כל יהודי.

כט. וכבר אמרו צדיקי קמאי, שבעת כזאת מבערים הרע מן העולם ונשאר אויר צח ונקי מכל לכלוך וזוהמא, וידוע כי אצל הרבה צדיקים ראו 'עבודה' גדולה בעת שריפת החמץ, וכן העידו המשמשים בקודש של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, שבשעת שריפת חמץ היו עיניו זולגות דמעות, מחזה שלא היה נראה אצלו בשאר ימות השנה [זולת באמירת 'קרובץ' לפורים].

ב'מנהגי דזיקוב' איתא שהרה"ק ה'עטרת ישועה' מדזיקוב זי"ע היה נוהג לומר את ה'תפילה' של הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע בעת שריפת חמץ.

בסוף ימיו הגיעה אחת מאחיותיו של הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע כדי לבקרו ולדרוש בשלומו, ושאל אותה הרבי אם היא זוכרת את 'בדיקת החמץ' מלפנים (שבדק הוא עצמו בבית אביהם הרה"ק רבי שמעון נ"נ זי"ע, בשנים שאביהם שהה בחו"ל) - הבדיקה ארכה כל הלילה עם הרבה דמעות...

ל. בימי הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע גזרה מלכות הרשעה גזירה רעה על ישראל, משנודע הדבר לעסקנים חקרו ודרשו איך אפשר לקרוע ולבטל את הגזירה, ונודע להם כי על ידי תשלומי שוחד תתבטל הגזירה, כיון שכן, שלח אחד העסקנים לבקש מהרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע שיעזור לו לאסוף סכום נכבד מבני קהילתו, אך לפליאתו לא התייחס הרה"ק מטשערנאביל לבקשתו, ואף לאחר ששלח כמה מכתבים ושלוחים שיספרו לו על הגזירה ושמוכרחים לפעול לביטולה, לא השיב מאומה, בראות ה'עסקן' כי כן, סיפר לפני הרה"ק רבי יצחק מסקווירא זי"ע על הצרה המרחפת על ראשי בני ישראל, וביקשו שיעזור בידו לשכנע את אחיו הגדול הרה"ק מטשערנאביל לעזור לו בענין, ואכן נסע הרה"ק מסקווירא אל הרה"ק מטשערנאביל אך גם זאת לא הועיל במאומה, ויהי בעת שריפת חמץ טרם נטל מהרה"ק מטשערנאביל את 'קנקן של חרס' עם החמץ כדי להשליכו אל תוך האש, אמר 'יש החושבים שעם כסף מבטלים גזירות, וטעות היא בידם, רק עכשיו בעת שריפת חמץ אפשר לבטל כל מיני גזירות קשות רעות ואכזריות...' בהזכירו מהנאמר ב'יצירות' לשבת הגדול - 'ולמה אכילת חמץ לשש שעות, זכר לחפזון שכינה להעביר גזרות רעות'. ואכן מיד באותה שעה מת המושל באופן פלאי, והגזירה נתבטלה.

לא. סיפר כ"ק אדמו"ר מערלוי זי"ע, שבשנות האימה במלחמת העולם השנייה איקלע באחד מימי חודש אלול לסכנה גדולה, וכפסע היה בינו לבין המוות, ולפתע נזכר שבאותה שנה עדיין לא למד את מכתבו של הגר"ש, מיד פרש לצד ולמד את המכתב, ומאז זכה לסייעתא דשמיא בכל דרכיו, עד שניצל מצפרני הרשעים הארורים.

ליל הסדר

והגדת לבנך - לילה זה מסוגל ומוכשר להשריש האמונה בו ובצאצאיו

וזכר אמר ה'אוהב ישראל' (לפסח ד"ה יכול מראש חודש) שאף שבכל השנה מצווים אנו לזכור יציאת מצרים, ואם ישאל הבן את האב עליו לספר לו סיפור יציאת מצרים ושאר עיקרי האמונה, מכל מקום פעמים שלא יתיישבו הדיבורים בלב הבן, כי לפעמים אינו מוכשר לקבלם. אבל, ליל הפסח מתעורר בלבם אור גדול המסייע להם לקלוט את האמונה ביתר בל תמוט, יש אז בח ביד האב לנטוע את האמונה בלב בניו, ועל האב לדבר אל בנו כפי כוחו והבנתו, וכלשון המשנה (פרק י משנה ד) 'ואם אין דעת בבן אביו מלמדו',

בליל זה - 'לילה כיום יאיר', בו מאיר אור האמונה בלבבות בני ישראל, וכל הטבע הנסתר בבריאת העולם ה'דומה ללילה' מאיר באור יקר, ואור האמונה מסייע בידי כל איש מישראל לעזוב 'חשבונות רבים', להשקיש סערת רוחו ולהיות לבו סמוך ובטוח בה', כי ע"י שנכנס ומתיישב על לבו של אדם אמונה תמה וזכה שהבורא יתב"ש עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, יחיה בשלוות הנפש בבטחונו בה'.

עוד סיפר על זקיני ה'התעוררות תשובה' זצ"ל, שכבן צ"ד שנה היה בפטירתו זקן ושבע ימים, ומדי שנה בשנה הקפיד ללמוד את מכתבו של הגר"ש מאוסטרופולי, בשנתו האחרונה עלי אדמות לא הספיק ללמוד את המכתב, ובאותה שנה נסתלק לגנזי מרומים, כי לא היתה לו ההבטחה להישמר מכל נזק באותה שנה.

לב. איתא מצדיקים לרמזו בסימן 'יחץ' דהנה עבודת ליל הסדר היא להשריש האמונה בלבבות בני ישראל, והנה רבים אשר יאמינו על העבר והעתיד כי יד ה' הוא, אבל יקשה להם להאמין על ההווה - שהיזק שעשה לו פלוני זה עתה, או שאר ענינים... באמת לא פלוני עשה כן אלא ה' אמר לו קלל, וג' המצות מרמזים כנגד 'עשה - בעבר, עושה - בהווה, ויעשה - לעתיד', ועל כן מקיימים 'יחץ' באמצעות שהיא כנגד ההווה, כי עיקר העבודה בלילה הזה להשריש בענין ההווה, להאמין בהשי"ת בכל צעד ושעל, ולזה 'חוצים ומשברים' המצה האמצעית, לומר שאנו מבטלין את עצמנו לגמרי אל ה', ואף ההווה מאתו בא, ולא מאדם בהאי עלמא,

לג. בעיר מאנטשעסטער התגורר יהודי זקן ושמו רבי יעקב יוסף ווייס ז"ל, הלה עבר את מאורעות הנוראות ב'מלחמה', ונפטר בשיבה טובה זקן ושבע ימים, מדי שנה בשנה בליל הסדר היה מספר, שבאותם ימים קשים היה לו חבר טוב שנשלח יחד עימו למחנות, והוא היה מחזק תמיד את חברו לבל יפול ברוחו ולא יתייאש מן הרחמים, כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו, ואם חפץ השי"ת להצילם אין מעכב בעדו, אך הלה לא היה יכול לשאת את היסורים הקשים שהעבירו אותו על דעתו רח"ל, ותמיד היה מקנטרו בדברים שקשה מאד להאמין באלוקים חיים בעת שבני ישראל למשיסה וזדים שולטים בהם, ואעפ"כ לא איבד רי"י את אמונתו בהשי"ת, וחזר ואמר לו שוב ושוב שבסייעתא דשמיא עוד ניצל מגיא צלמות ונצא מאפילה לאור גדול.

לימים ציוו הרשעים על כל הקבוצה להיכנס לתאי הגזים, באותה שעה פנה חבירו אל רי"י, ובמירות שאלו מה יש לו לומר עכשיו, אך רי"י לא התפעל, וחזר על משנתו שגם בתוך ההסתרה נמצא השי"ת, ואפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. לא עבר זמן רב והחייל הרשע הגיע לסגור את הדלת ולא יכול מרוב ההמון ששהו בחדר, וכיון שרי"י היה בעל בשר משכוהו חוצה, ורק אח"כ נסגרה הדלת ומתו כל האנשים שהיו בפנים, ונשמתם עלתה בלבת אש קודש השמימה לפני כסא הכבוד, הי"ד. ואילו הוא ניצל ממות לחיים ברגע האחרון (והיה מסיים ואומר שאמונה תמימה וחזקה זו נשתרשה אצלו כאשר היה סמוך על שלחן אביו בליל הסדר, שאז היה מעורר במסובין את האמונה בבורא כל עולמים).

לד. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל שאל פעם כמה מתלמידי תשב"ר למחרת ה'סדר', ילדים יקרים, האם שאלתם אתמול את ד' הקושיות ויענו קול אחד, הן. מה הייתה התשובה, ויענו כאחד, עבדים היינו. חזר הגרש"ז לתמוה בפניהם ואשתקד - לפני כשנה לא שאלתם, שאלנו ושאלנו, ומה הייתה התשובה, ג"כ, עבדים היינו... מעתה אתמה בפניכם מדוע שבתם ושאלתם בזו השנה, וכי לא שמעתם אך לפני כשנה את תשובת אביכם - עבדים היינו... נענה הגרש"ז אף אני בהיותי כבן שמונה הלכתי עם אבי לכותל המערבי בחג הפסח, ובדרכתו חזרה שאלני הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצוק"ל קושיה זו, והנפק"מ ביני וביניכם, שאני לכה"פ פרצתי בבכי ואתם מנסים לענות בכה וכה.

כי בעת כזאת יחרטו הדברים על לוח לבו ויעשו עליו רושם דקדושה לכל ימי חיוליה.

ולא זו בלבד, אלא ביד כל אחד (האב והבנים) להחכים יותר מכפי השגותיו בכל השנה, וכך אמר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע בדברי ההגדה 'ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר והגדת לבנך', בהקדמת דברי הטור (או"ח קטו) דלכן אנו אומרים 'השיבנו אבינו לתורתך', אחרי שבני ישראל בניו של מקום הם ככתוב (דברים יד א) 'בנים אתם לה' אלוקיכם', ואם אנו בנים למקום הרי הקב"ה הוא אבינו, ומכיוון ש'חייב אדם ללמד את בנו תורה' (קידושין ל.) על כן מבקשים אנו 'השיבנו אבינו לתורתך'.

והנה אמרו חז"ל (משנה שם) 'לפי דעתו של בן אביו מלמדו', והדברים אמורים רק 'בבני אדם' שאין בידם ללמד את בנם כי אם לפי שכלו ודעתו של בן (שא"א לו להוסיף לבנו דעת ותבונה יותר ממה שחננו הבורא), אבל 'אבינו שבשמים' החונן לאדם דעת, אפשר לו ללמד אותנו - בניו רחומיו, בלי שום גבול ותכלית, וזוהי בקשתנו - 'שאינו יודע לשאול', גם למי שיש בו רק מעט דעה, 'את פתח לו' פתח לו שערי בינה ודעת, ויבין וישביל הרבה בענין אמונה.

יש מביאים בשם ה'חתם סופר' זי"ע שנתן טעם למנהג ישראל תורה מדוע לובשים 'קיטל' בליל הסדר, כי בלילה הזה מחויב כל אב למסור לבנו את השי"ת, שכל אמונת ישראל תלויה בזה, וכדי שיעשה כן בשלימות ילבש 'קיטל' שהוא בגד לבן הדומה לתכריכים, ובכך יזכיר לעצמו את יום המיתה - ואם לא עכשיו אימתי, וישים אל לבו שעליו להקים דורות שימשיכו בדרך ה' מתוך אמונה פשוטה, וימסור ביתר שאת את כל גבורות ה' ונפלאותיו לדור אחרון לו.

בצאתי ממצרים - אף הפחות שבפחותים מתעלה בלילה הזה עד רום המעלות

כתב הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (הגש"פ יא) בשם אביו הרה"ק רבי יהואל מאלכסנדר זי"ע, דאין לומר שה'רשע' של ההגדה ('רשע מה הוא אומר') הכוונה לרשע גמור, אלא הכוונה למי שנאש מהתשובה, ומדמה בנפשו כי אבדה תקוותו, וכבר אין לו חלק ונחלה בכלל ישראל, ועל זה אמרו שהוא בופר בעיקר - כי מוציא את עצמו מכלל ישראל, וצריך לענות לו - 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים' לכל יחיד ויחיד, כי גם במצרים היו בני ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה ואעפ"כ גאלם הקב"ה והוציאם מאפילה לאור גדול, וכן עתה מחויב כל איש ישראל להאמין

ועפ"י דברי ה'אוהב ישראל' יובן היטב, כי על זה הלילה נאמר 'ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים' - וכבר ידענו הכל משנה שעברה, ג"כ מצוה עלינו לספר ביצי"מ, כי כל המסופר בזה הלילה אינו בשביל לקנות דעת רק להשריש בלב, ולילה זה יתיישב על לב הנער.

לה. דוד המלך ע"ה אמר בתהלים (לא כ) 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים כך נגד בני אדם', ופירש הרה"ק רבי מאיר מדז'יקוב זי"ע (אמרי נועם סדר הגש"פ ד"ה א"י סימן יחץ) שבדרך כלל על האדם לעבוד את בוראו בסתר ובצנעא ולא לפרסם מעשיו הטובים ברבים, מכל מקום בפני בניו יש לו לערוך עבודתו בגלוי - כדי שילמדו ממנו את הדרך אשר ילכו בה, וזהו פירושא דקרא 'מה רב טובך' שרוב המצוות והמעשים טובים הם בבחינת 'צפנת ליראיך', כי היראים עושים עבודתם בסתר ובהצפנה, אולם 'פעלת לחוסים כך' אימתי צריך לפעול ולקיים מצוות ומעשים טובים באיתגליא 'נגד בני אדם', אלו בניו כדי שממנו יראו וכן יעשו לנהוג כמותו.

ומרומז כאן בשבירת המצה בסימן 'יחץ', שמצפינים את החלק 'הגדול' ואילו את הפרוסה 'הקטנה' מחזירים בין המצות, כי הנסתר צריך להיות גדול מן הנגלה ולכן מצפיין את החלק הגדול. ומכל מקום 'מנהג ישראל תורה' שהילדים חוטפים את מצת האפיקומן שהיא הפרוסה הגדולה, ללמדנו שבלייל הסדר שהוא זמן השרשת האמונה ביוצאי חלציו צריך לגלות אף את החלק שמסתיר בכל ימות השנה. וזהו שתרגם אונקלוס 'והגדת לבנך - ותחוי לבנך', פירוש שתראה את הדברים לבנך, כי בלילה הזה מגלה כלפי חוץ את פנימיותו.

לו. כיוצא בזה הוי מעשה אצל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שבשנה אחת טרם פשט את ה'קיטל' פנה אל המסובים ואמר 'היום לובשים את ה'קיטל' ואחר הסדר פושטים אותו, אך דעו נא - יבוא יום שמלבישים בגדי לבן ולא

יפשטוהו עוד...

ליקח כפי ערכו^ל, וחייבים להאמין בזה ולעורר את הלב בתשובה כדי להתקרב אליו יתב"ש, עכ"ל.

ואפשר לתת רמז לכך מן הכתוב (שמות יט ד) 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', שהמשיל הקב"ה את הגאולה להעלאה על גבי הנשר - אף שהוא עוף טמא, כי אדרבה, ללמדנו בא, שאף מי שנטמא בעוונות יכול להתקרב אליו יתב"ש, וידו פשוטה לקבל שבים^מ.

ובן אמר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לפסח תק"פ, בתחילתו) וז"ל. והנה כמו שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כמו כן חייב אדם

ולומר 'בעבור זה עשה ה' לי' דייקא', כי גם בהיום לי - בלילה הזה יוצאים מאפילה לאור גדול אפילו מי שמשוקע ונמצא בשפל המצב^{לח}.

ואל ידמה האדם בנפשו דהני מילי לצדיקים נשגבים, אבל לדין לא שייך כל זה, כי זה אינו, וכמו שכתב ב'בית אהרן' (לפסח עמוד פה:) וז"ל. 'היוצא לנו מזה, שמי שעובד את ה' באמת יכול ליקח מלילות הללו של סדרים הרבה והרבה, הן ברוחניות והן בגשמיות, ולא ידאג אנושים גדולים יקרי ערך, אלא אפילו אנשים העבים והגסים פחותי ערך, כל אחד יכול

לז. ומקורו טהור בכל ספרי הקודש, ואחד מני רבות בדברי ה'ערוך השולחן' (או"ח רפד יא) כשהוא מבאר את נוסח ברכות ההפטר, 'ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם', ותיבת אחור אין לה הבנה, ומדוע לא אמר 'ודבר אחד מדבריך לא ישוב ריקם'. אלא, דזהו מילתא דפשיטא שכל דברי התורה וכל דברי הנביאים יתקיימו, והמפקפק בזה אין לו חלק באלקי ישראל, אלא דבא לומר שלא יחשוב האדם שהדברים שכבר עברו כבר אין לנו בהם תועלת, וחלילה יביט על הכל כסיפור מעשה, אבל האמת דגם העבר עדיין מאיר בכל עת ובכל זמן כמו יציאת מצרים שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים ונמצא דבכל עת הוא יצ"מ, וכן לענין 'קבלת התורה', כל מה שהיה אז לא עברו ולא יעברו, אלא תמיד הם מאירים ופועלים בכל עת, ולזה אומרים ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם - כלומר אפילו אותם שכבר עברו גם הם לא ישובו ריקם, והם תורה שלימה, וממילא בכל שנה ושנה בבוא חג הפסח יוצאים שוב ממצרים כל אחד בדיליה.

לח. סיפר החסיד הישיש רבי משה בוים ז"ל שעוד זכה להסתופף בצל קדשו של הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע, כי בחצר אלכסנדר היו כל החסידים כולם משתתפים בעריכת הסדר של האדמו"ר ('קיטל' מיוחד היה להם שבו תפורים כיסים גדולים עבור המצות והיין), ומידי שנה בשנה כשנכנס ה'ישמח ישראל' לערוך את הסדר היו פניו חוורות כמראה הסיד, וחרדת אלוקים נפלה על כל העם - חרדה שאי אפשר לתארה, כך ניגש אל ראש השולחן הניח הקערה והחל זועק בקול גדול ליל התקדש חג, ליל התקדש חג, שוב ושוב עד שפניו בערו כלפידים בשלהבת אש קודש, ואמר 'א איז וואס גלייבט נישט אז אין דעם נאכט גייט מען ארויס פון די נידריגסטע בחינה ביז צום עכסטען מדרגה, איז ער דער רשע וואס די הגדה מיינט [מי שאינו מאמין שניתן לעלות ולצאת בזה הלילה מהשאל תחתית הנמוך ביותר עד המדרגה העליונה ביותר הוא הרשע המוזכר בהגדה], ופניו החוורים נהפכו לאדומים כאש ודפק בחזקה על השולחן עד שכל הכלים נרעדו מחוזק ההכאה.

וכבר העירני חכם אחד, כי בדבריו מצינו עוד לימוד נפלא, שהרי יש מקום לומר שבעצם הדבר שהוא נמצא בשאל תחתיות רח"ל, בזה גופא יזכה ל'תואר' ה'רשע' של ההגדה, אבל ה'ישמח ישראל' מלמדנו, שגם אם הוא נמצא שבשאל תחתיות עדיין איננו ה'רשע' שבהגדה, מתי ייקרא כן - ורק המתייאר ממצבו ואינו מאמין שבידו לצאת משם בלילה כזה, הוא הוא ייחשב כ'רשע' שבהגדה.

לט. יש שרמזו כן ב'מצה זו שאנו אוכלים', כי את החלות העשויות מחמץ אפשר לעשות בכמה וכמה אופנים עשיר יותר ופחות, להוסיף כהנה וכהנה דבש צוקע"ר (סוכר) וכדו', אבל בפסח אנו אוכלים מצה שאין בה אלא 'קמח ומים' בלבד מבלי להוסיף מאומה - גם צורת כולם נראים כאחד, ולרמז שבזמנים הללו שווים צדיק הדור ואיש הפשוט ביותר...

מ. וכה גדולה הוא 'רוח הטהרה' היורדת בליל זה על בני ישראל, עד שהביאו הפוסקים (ט"ז ומג"א או"ח סימן תעב סק"ב) את דברי המהרי"ל (הלכות סדר ההגדה עמוד פח), שבלייל פסח מותר להשתמש על השולחן במשכונות של גוים ולשמוח בראייתם, ורבים תמהו, דאף שאולי מצד הדין ליכא איסורא ליהנות מצד הנחתם על השולחן, אך מסברא אין ראוי שיעלה דבר טמא של גוי על שלחן מלכים זה שלחן הסדר אשר לפני ה'. ומבאר ה'חתם סופר' בדרשותיו

ואף ישאר לו האור בר קיימא, כדאיתא ב'שפת אמת' (תרנ"ב ד"ה ליל שמורים), וז"ל. ליל שימורים... לדורותם (שמות יב מב) וז"ל. שמליל פסח נשאר שמירה על כל ימי השנה, כמו שהיה אז שמורים לדורות, כמו כן בכל שנה נשאר שמירה מלילה זו לכל ימי השנה. וזה רמז האפיקומן - להשאיר חלק מהמצה על כל השנה. וכן כתיב (דברים טו ג) למען תזכור על ידי לחם עוני זה כל ימי חיך.

אז רוב ניסים הפלאת בלילה - בכל שנה ושנה
נשפע שפע רב בליל זה

אין לשער ואין לתאר גודל ההארה והשפע הנשפע עלינו בליל זה, עד שכביכול פונה מכל עסקיו אלינו לעשות לנו ניסים בזמן הזה כבימים ההם, וכך איתא במדרש (פנים אחרים, נוסח ב פ"ו) אלוקיה של אומה זו עסוק הוא להיות עושה להם נסים בלילה הזאת.

ובן איתא ב'תרגום יונתן' (פר' תולדות) על הפסוק (בראשית כו א) 'ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות - [מתורגם ללה"ק] ויקרא יצחק לעשו בנו הגדול ביום י"ד ניסן, ואמר לו, בני, בלילה הזה משבחים כל משרתי עליון לבורא עולם, ואוצרי טלין מתפתחין ביה - ואוצרות השמים נפתחים^{כב}.

לראות את עצמו כאילו הוא היה מעובדי עבודה זרה 'ועבשיו' קירבו המקום לעבודתו. והיום בלילה התחיל לעבוד את ה' בתחילה במצוות הנהוגות אותו הלילה, עב"ל.

ואם יאמר העובד איך אתקדש ואתעלה והנני בשפל המצב, ילמד מה'כרפס', שכל השנה הריהו טמון באדמה, ורק ה'עלים' יוצאים מלמעלה, ואעפ"כ בליל פסח מוציאים אותו מעמקי האדמה ומתהפך להיות חפצא של מצוה - לעלות על שלחן מלכים זה שלחן הסדר, וכיו"ב ביד כל אחד להתעלות מבירא עמיקתא לאיגרא רמא למעלה למעלה.

זהבי הוה מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע על ה'צנון' הנלקח ל'כרפס' (לפי כמה מנהגים) - 'כל השנה ביסמו גיווען ווערד א רעטיך', פירוש היית שוה כצנון [בשפת האידיש מדמים דבר שאינו שוה כלום 'ער איז ווערד א רעטיך'] ועתה זכית להתעלות ולהיות על שולחן הסדר, כמו כן לדידן, אף מי שאינו שווה אלא 'רעטיך' - בידו להתעלות בלילה הזה.

זהרי זה עיקר משמעות של שם החג 'פסח', מלשון דילוג וקפיצה, ללמדנו שביד כל אחד לקפוץ מדריגות רבות, הרבה יותר ממה שבכוחו לעלות בכל השנה כולה^{כא}.

(שבה"ג, ח"ב דף רנה) שהקב"ה השפיע קדושה על בני ישראל בלילה ההוא עד שנתבטלו כל כוחות הטומאה בתתק"ס חלקי הקדושה (כי תתק"ס היינו שיעור מקוה, וזה טיהר הכלים). ולכן בכל ליל פסח מותר להשתמש במשכונות של עכו"ם, כי חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יוצא בפועל ממש בכל שנה ושנה ממצרים, ונמצא עומד באותו מקום ובאותו זמן, לכן גם עתה בזמן הזה אין שולט בנו כח הטומאה, וכלשון החת"ס ולכן בכל ליל פסח מותר להשתמש במשכונות של עכו"ם כי אז מכח ההתלהבות הסיפור יציאת מצרים לא ישלוט בנו כח הטומאה אעפ"י שלא נטבלו... והקב"ה הפליא בחסדו ונשא אותם על כנפי נשרים משערי טומאה והביא אותם אל מ"ט שערי קדושה, עכ"ל. מא. כתבו ה'ראשונים' (רשב"ם פסחים צט: דחז"ל תיקנו לשנות ארבע כוסות של יין בליל הסדר, שהוא זכר לארבע לשונות של גאולה שהבטיח הקב"ה לישראל במצרים, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, וביארו ה'אחרונים', דמכל מקום צריך לתת טעם מדוע תיקנו לקחת דווקא 'יין', ולא אמרו שיקחו ארבע מצות וכדו', ואומרים משמו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, שבכל לשון של גאולה זכו בני ישראל לגאולה גבוהה ושלמימה יותר, וכנגד זה תיקנו זכר לזה בשתיית יין דהשותה 'יין המשכר' הרי בכל כוס וכוס נעשה הוא 'אדם אחר', וכמה שישתה יותר יתבשם וישמח טפי - ממילא אף הודאתו לה' וסיפור הנפלאות תהיה כ'פנים חדשות'... ובכלל זה ייאמר, שעל האדם להיפך להיות 'אדם אחר' - בריה חדשה, מכח ליל הסדר וסיפור ההגדה ולהתעלות בדרגא בתר דרגא.

מב. ואין הכוונה רק להשפעות היורדות מן השמים לארץ אלא שכל העולמות העליונים ניזונים מהשפעת הלילה, וכדאיתא ב'תפארת שלמה' (ליום ב' דפסח) לא יאומן כי יסופר מקהלות רבבות הסודות והיחודים אשר נעשים בעולמות העליונים ע"י ישראל - על ידי סדר ליל שימורים, אכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים בהגדה בלילה

הזה, ובזה מפרש מה שגזר מרדכי הצדיק תענית על ישראל בליל פסח, וכמאמרם (מגילה טו.) 'ויעבור מרדכי - שהעביר י"ט הראשון של פסח בתענית', ומדוע מיהר לקבוע צום ביום טוב של פסח, והלא גזירת המן בן המדתא היתה רק בעוד כ"ב חודש ביום י"ד אדר, ושפיר יש פנאי לקבוע תענית אחר הפסח, אלא היינו טעמא, כי מרדכי התחכם לבטל את ישראל מלערוך את הסדר ככל משפטו וחקתו, 'כי כאשר בטלו מעבודתם בלילה הזה, נעשה רעש למעלה בכל העולמות, מה זה ועל מה זה... כי אם יתבטלו ישראל חלילה יתבטלו כל העולמות'.

בהגדה של פסח עם פירוש 'גבורות ישראל' להרה"ק המגיד מקאז'ניץ זי"ע איתא, וז"ל. בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאילו הוא יצא ממצרים. ותחילה זה הי' במצרים - שהי' התחלה לכל הגאולות עד סוף כל הדורות ובכל ליל פסח נתגלה, ויכולין לבטל כל גזירה רעה להפכו לטובה.

כה גדול הוא הלילה עד שכתב ה'פרישה' ריש סמן תע"ג בשם רב עמרם גאון לבאר (קו' הטור ועוד) מדוע אין מברכין בליל פסח 'שעשה נסים' משום דיום ישועה הוא ועדיף מנס, עכ"ל. ונראה כוונתו בפשטות שאם יודו על ה'נס' אינו אלא ממעט מהנעשה ונפעל בזה הלילה - כי היום יום ישועה כלומר שהכל מתהפך לטובה.

בשבת הגדול שנת תקצ"ח לפ"ק (וחזר עליה בשנת תר"ב) דרוש דרש הגה"צ רבי אליהו גוטמאכער זצ"ל הנודע בכינוי 'הצדיק מגריידיץ', דברים חוצבים להבות אש קודש לפני קהל עדת מרעיתו בגודל קדושת ליל הסדר, למוצאי שבת העלה את הדברים על גבי הכתב וציוה לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל.

בדרשתו האריך בגודל סגולת הלילה ליעשות בו ניסים לישראל, ואף מי שנולד במזל רע, בבני - בצער גידול בנים וכדו'. בחיי - בענייני בריאות וכדו', או בממוני - שהיכן שמניח ידו נהפך כחומר חותם, כל חד וחד יש לו להתפלל על זה בלילי פסח - ליל הסדר, ויפעל לשנות מזלו לטוב.

ומבאר בדרך משל לאחד שנתנהו במקום המוקף חומה גבוהה ובצורה שאין ביכולתו לטפס ולצאת, ואין שום דרך שיוכל לצאת מאפילה לאורה זולתי בהתחכמות גדולה לעשות אפילו נקב אחד, אמנם, אחר שכבר ניקב הנקב בידו להכות בפטיש סביבות החור - להרחיבו, וכך יגיע לבסוף לשבר את כל החומה.

ועל פי זה ביאר, דלכאורה יפלא על מרדכי הצדיק שגזר תענית ביו"ט ראשון של פסח (מגילה טו.), כמו שנאמר (אסתר ד יז) 'ויעבור מרדכי' - שציווה להתענות מי"ד ועד ט"ז ניסן, ומדוע מיהר מרדכי לגזור כבר עתה תענית - לבטל את מצוות הלילה ולהשבית את החג בדבר שאינו צורך השעה, והרי זמן רב עמד לרשותו - והיה אפשר לו לגזור שיתענו אחר החג, כי לא הייתה הגזירה אלא ליום י"ג אדר - בעוד י"א חודשים. וביותר יפלא דהיה לו לקבוע התענית ב'יום הדין' - ראש השנה ויום הכיפורים שאז 'ספרי חיים וספרי... פתוחים לפניו'.

אלא, שהרי 'מרדכי ידע את כל אשר נעשה', וידע שהגזירה נכתבה ונחתמה בטבעת מלכו של עולם, ולא מלך טיפש - אחשוורוש, גזר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אלא הקב"ה גזר כן, ואין עצה ואין תבונה כנגד השם, ולא יועילו שום תפילות ותחנונים לבטל הגזירה. אולם הזמן היחיד שניתן לבקוע כל השערים הוא ליל הסדר, שהוא כדוגמת החור שבחומה, מכיוון שלילה זה נקבע משנים קדמוניות להושיע את ישראל, שהרי ראש האומה אברהם אבינו ע"ה נלחם עם ארבעת המלכים בליל ט"ו בניסן וניצחם, ונאמר שם (בראשית יד טו) 'ויחלק עליהם לילה', והביא רש"י - 'ומדרש אגדה שנחלק הלילה בחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים', ומני אותו הזמן נקבע 'ליל שימורים הוא לדורותם', ועל כן גזר מרדכי תענית דייקא בליל הסדר שהוא הזמן המסוגל לבקוע שערי ברזל ולהרחיב את הפרצה שבחומת הדין. ואפילו גזר דין שיש בו שבועה אפשר לבטלו בזה הלילה.

ובזה מבאר מה שנאמר (ישעי' מט ח) 'כה אמר ה' בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך', שבעת רצון היינו יום הכיפורים שבו 'עניתיך' מלשון עינויים שגזרתי להתענות בו חמישה עינויים, וביום ישועה - היינו ליל הסדר אזי עזרתיך, שהקב"ה עוזר בו להושיע מכל צרה וצוקה.

ומביא משל לאחד שמבקש מרעהו הלוואה אך אין מעות ברשותו לכן שולח אותו לפלוני ידידו שילוה ממנו, והוא יהיה ערב בעדו, ועל דרך זה הזקוק לישועה ומבקש עליה בזה הלילה, הרי אף אם אי אפשר להושיעו ימציאו לו מן השמים תשועה גדולה ממקום אחר, שכן בכח הלילה להושיעו בודאי מצרתו. והוא על דרך מעיין שכבר נחפר ויצא ממנו מים בעבר שבנקל ניתן עתה לחופרו ולמצוא מים חיים, וכך בלילה הזה שכבר נעשו בו ניסים לאבותינו אזי קרובה ישועה לבוא (הובא בקובץ 'מוריה' של"ז של"ח (שנה כ"ט א-ב)).

אלא הרי אנו לשון הווה, כי הכוונה על מצריים של ימינו - כל דוד ודוד ומציריו, ועתה הננו יוצאים ממצרים אלו בכח אותה יציאת מצרים הפועלת פעולותה כהיום הוזה בכל שנה ושנה.

והיינו טעמא, כי בליל זה מתעלה כל הבריאה למעלה מהנהגת הטבע, וממילא ביד כל אחד לשנות את מזלו לטובה, ויש שרמזו זאת ב'יחי' - לפי המנהג שעושים מצות 'עגולות', כי העולם הזה דומה לבדור העגול, ובשכירת המצה מרמזים שבלילה הזה יש בידינו כוח לשבור את ההנהגה הטבעית הנרמזת בדבר עגול, ולהתרומם מעל לדרך הטבע^{יד}.

ובבללם כל אשר נעשה או חוזר שוב עלינו, וכבר הובא בזוהר הק' (ח"ב לה.) שבלילה זה אור היה להם כ'שמש בצהריים', ולא דוקא בשנה בה יצאו בני ישראל ממצרים היה כן, אלא בכל שנה ושנה מאיר לנו הלילה באור גדול כשמש בצהריים ממש^{יד}. וכן מפורש ב'אור החיים' הק' שמדקדק בלשון הפסוק (במדבר נג כב) 'א-ל מוציאם ממצרים' - בלשון 'הוה', וז"ל. על דרך אומרם ז"ל (פסחים קמז:.) 'בכל דור ודור

וכן שנינו בפרקי דר' אליעזר (פ"ב) שבליל הסדר נפתחין כל שערי שפע^{מג}.

ובבל הדורות זכו בני ישראל לניסים ונפלאות בזה הלילה, החל מאברהם אבינו במלחמתו עם המלכים בלילה זה וניצחם, ככתוב התם (בראשית יד טו) 'ויחלק עליהם לילה'. ובליל פסח התגלה הקב"ה אל יעקב בחלום הלילה בהיותו אצל לבן, וכן כל חיילי סנחריב מתו בליל הסדר, ועוד ניסים הרבה כמוזכר בפיוט 'ויהי בחצי הלילה'.

בכפתור ופרח יובנו דברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ח ד"ה כל המרבה) לבאר את הנאמר (איוב ט י) 'עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר' ולכאורה צ"ב מהו 'אין מספר', כי אף אם הם ריבי רבבות ניסים עדיין יש להם מספר. אלא ביאורו מאחר שבכל שנה ושנה נעשה מחדש ניסים לבני ישראל נמצא שאי אפשר שיהיה להם מספר - שהרי עדיין לא נגמר מניינם... ע"כ. ובוזה אפשר לבאר הלשון 'ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו מצרים הרי אנו ובנינו משועבדים', שלא נאמר 'היינו משועבדים' בלשון עבר,

מג. סיפר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שכאשר היה אביו הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע ילד צעיר לימים שאל פעם את אביו ה'שפת אמת' זי"ע, מדוע נוהגים ללבוש 'קיטל' בליל הסדר, השיב לו אביו, שמכיוון שלובשים בגדים חדשים לכבוד ה'יו"ט, ורוצים שלא יתלכלכו הבגדים על כן לובשים כעין סינר בעת האכילה שלא יעלה כתם על הבגדים.

לימים אמר ה'אמרי אמת', שעתה הינו מבין את עומק דברי אביו, כי ב'פסח' יורד ובא שפע גדול לעולם, וכדי שנהיה ראויים לקבל השפע לאורך ימים עלינו להתעטף בבגד זה המזכיר לאדם את יום ה... וימלא יראת שמים, וע"י יראת ה' טהורה ישארו נפשו ונשמתו נקיים לנצח.

מד. מנהג ישראל תורה לברך ברכת 'בורא פי האדמה' על הכרפס, ומכוונים לפטור בברכה זו את המרור שיאכלו אחר אכילת המצה (עי' משנ"ב תע"ג סקנ"ה). מספרים על הרה"ק ה'חקל יצחק' מספינקא זי"ע, ששנה אחת כאשר אמר סימן זה פרץ בבכי, והסביר עומק הכוונה, שעל ידי אכילת הכרפס פוטרים ומבטלים את ה'מות' העולה בגימטריא כמספר 'מרור' (446), ואף למרור ראוי לכתחילה ליטול ירק הנקרא 'חסה' וביארו (פסחים ט). משום 'דחס רחמנא עילוון', נמצא שעל ידי אכילתם אפשר לבטל ולהמתיק את הדינים הקשים ולסתום פי המקטרגים. מה. הנה כתיב בפרשת בא (יג ה) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר', ולכאורה צ"ב, כי בחז"ל מבואר שזמן הסיפור הוא 'בלילה' ליל ט"ו - בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך... ומדוע קרא לזמן הזה ביום ההוא, ואיתא ב'אור החיים' הקדוש וז"ל. ואמר ביום ההוא הודיע במתק לשון צדיק כי הלילה ההוא יום יקרא לא לילה, והוא אומר (תהלים קלט יב) ולילה כיום יאיר. ומסיים האור החיים 'ואולי כי סמך ביום ההוא עם והגדת, כי גם נס זה בכלל מצות ההגדה'.

בדרך דרש הובא לפרש בשם הגר"א מווילנא זצ"ל כוונת קושיית הבנים 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות', דהרי 'לילה' הוא לשון נקיבה, ואילו כעת 'הלילה הזה' בבחינת יום שהוא לשון זכר, ולא עוד אלא שרוב מצוות התורה מתקיימות ביום ולא בלילה, וגם נשים אינן חייבות במצות עשה שהזמן גרמא, ואילו בפסח עיקר החיוב הוא בליל הסדר [אכילת מצה ומרור, וסיפור יציאת מצרים] ונוהג בנשים כבאנשים, אך התשובה לכך היא, שאכן

ומבאר הרי"ם דלכן נקרא 'ליל הסדר', והנה מעיקרא דדינא צריך ביאור, דהא ה'נס' מחויב לגבול הטבע הוא, והוא שלא מסדר הבריאה, ואיך שייך 'סדר לנס', אלא, העצם בריאת העולם בסדרי הטבע הוא מטובת הבורא לברואיו, וכמו שכתוב (תהלים קמח ו) 'ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור', כי רק כך יודעים הבריות איך ומתי לזרוע ולקצור, וכך נקבע היום למלאכה והלילה למשמר, אבל בלא הנהגת טבע לא מצינו ידינו ורגלינו שהרי לא ידעו מתי לעבוד, כי לפעמים יהנו מאור השמש ולפעמים יצטרכו להסתפק באור הלבנה, וכן בכל העניינים צריכים הברואים ל'סדר' בעולם, לפיכך קבע הקב"ה גבולות בעולמו. אולם כל הנהגה זו היתה עד ליל ה'סדר', אך מליל ה'סדר' והלאה נתחדשה הנהגת הבריאה - שהמתנהג למעלה מהטבע יתנהג אף הבורא עמו למעלה מדרך הטבע, ואין מעצור בעדו מלהוושע בכל מיני ישועות ורחמים.

הבן שואל - עת רצון למלא משאלותיו וביותר לזש"ק ופתיחת הלב בתורה

שנינו בפסחים (קטז.) 'מוזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל', ופירשו צדיקים (בית אהרן עטז. ועוד), שנרמז בדבריהם הקדושים כי בגשת האדם לשאלת 'מה נשתנה' נעשה 'עת רצון' בשמי מרום, ואפשר להתפלל

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומרו 'א-ל מוציאם', כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם בנובר, עכ"ל. נמצא שאף אם יהא האדם בדיוטא התחתונה - כבני ישראל שהיו שקועים בתחתית המדרגה - מ"ט שערי טומאה יש בידו לצאת משם כדרך שהם יצאו, להתעלות ולהתרומם בלילה הזה.

וכן דייק הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (לפסח פב: ד"ה ליל שימורים) על הפסוק (שמות יב מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים, וז"ל. נכתב בלשון עתיד, שהוא עתיד להוציאם תמיד בכל שנה בשיבוא הלילה הזאת. 'הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורותם' - אף לדורות, כי בכל הדורות מוציא ה' את ישראל ממצרים בלילה הזאת.

כתב מהר"ל (הקדמה ל'גבורות ה') (ומרגלא בפומיה דה'חידושי הרי"ם' זי"ע לחזור על דבריו הקדושים אלו - הובא ב'אמרי הרי"ם' פסח, ועיי"ש), דכמו שיש 'סדר' לטבע כך יש 'סדר' לניסים מו.

'הלילה' נקרא 'הזה' בלשון זכר, כי הלילה מאיר כיום, ולכן לא חשוב 'לילה', וכיון שיצא מן הכלל ואורו גדול כל כך על כן חייבה תורה גם את הנשים כדי שיזכו ליהנות ממנו. וכך פירש ה'אור החיים' הקדוש (שמות יב ל) מאי דכתיב 'ויקם פרעה לילה', שרק אצל 'פרעה' ואומות העולם הרשעים נחשב ליל הסדר ללילה, אבל אצל כלל ישראל מאיר לילה זה באור יקרות וכזריחת השמש בצהריים. מו. ואחרים הפליגו יותר, שהניסים מוכנים ומזומנים, אלא שעלינו לפשוט את היד וליטלם, וכל אחד ואחד ראוי לכך, כי בלילה הזה נותן הקב"ה לאדם הרבה יותר ממה שהוא ראוי וזכאי, וכמו שעשה עמנו השי"ת במצרים, שהעלה את ישראל במתנת חנם ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי קדושה, וכך כתבו חז"ל איתא במדרש (שמו"ר יט ה) 'קרא ה' למשה ואמר לו לך ומהול את בני ישראל... והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקב"ה למשה שיעשה הפסח, וכיוון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לארבע רוחות העולם והם פיזרו בארבע כנפות הארץ את ריח 'בשר צלי' שהיה נודף מקרבן הפסח, שנאמר (שיר השירים ד טז) עורי צפון ובואי תימן, והיה ריחו הולך כדי מרחק מהלך ארבעים יום. וכיוון שנתאוו בני ישראל לאכול מבשר הפסח נתכנסו אצל משה, ואמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, אמר להם - אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו, שנאמר (יחזקאל טז ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך' חיי בדם פסח, חיי בדם מילה. משמע כל אחד ואחד בלי יוצא מן הכלל, כלומר שהקב"ה עבר ובחר בכל אשר בשם ישראל יכונה, ולא דווקא בצדיקים אלא באלו שנימולו רק בגלל ריח הבשר... כי הקב"ה מתאוה לעבודתו של כל יהודי ויהודי באשר הוא שם. ויש לדייק מלשון המדרש 'והקב"ה עובר' - בלשון הוה, ללמדנו שבכל שנה ושנה מתעורר מחדש אהבת השי"ת לבניו אהוביו.

ולבקש כל משאלות לבו, והיינו 'הבן שואל' יכול כל זכויות אפרו לפעול על חשוכי בניו שכבר יפקדו איש מבני ישראל הנקראים 'בנים למקום' לבקש בזרע של קיימא, וגם זה בכלל 'הבן שואל' בקשותיו מאביו שבשמים. - לבקש על הבן.

מז. עלינו לזכור שכל איש מבני ישראל הוא מ'בניו' של מקום, ועלינו להזהר בכבודו וברגשותיו כ'בנו של מלך'. ואף אם הוא בוער כאש בזה הלילה יזכור כי ישנם עוד 'בריות' בעולמו של הקב"ה, ומחוייב הוא להזהר שגם הם ירגישו חרות בעצמם... שמעתי מנכד הגה"צ רבי בנימין ראבינאוויטץ זצ"ל חבר בד"ץ 'העדה החרדית' בירושלים עיה"ק ת"ו, דבליל הסדר הקפיד זקינו מאד על אכילת מצה של אפיקומן קודם חצות, כדעת הסוברים (עי' בטור ושו"ע סימן תעז) שמצוותה רק עד חצות, שנה אחת נתארכה אמירת ההגדה יותר מבכל שנה, ונטלו ידים לאכילת כזית מצה ראשונה כעשרים דקות לפני חצות הלילה, מיד קמו שנים מיוצאי חלציו ומיהרו אל המטבח להגיש את צרכי הסעודה בחפזון כדי שיוכלו להספיק אכילת אפיקומן לפני חצות, אך משהבחין בהם הגר"ב הורה להם לחזור תיכף למקומותיהם, והסביר להם, שהרי יש לחשוש שמא תבוא הרבנית לידי צער בראותה שאוכלים בחפזון ובחטף את מאכלי יו"ט שהכינה ובישלה ביגיעה ובעמל, 'ודבר פשוט הוא, שכל החומרות שנוהגים בליל הסדר אינן שוות מאומה כנגד אנחה אחת של יהודי...'. האדמו"ר הרה"צ רבי יוחנן טווערסקי מטאלנא זצ"ל הקפיד והחמיר בחומרות על גבי חומרות שלא לבוא לידי ספק ספיקא של מצה 'שרויה' בפסח, כמנהג אבותיו צדיקי בית טשערנאביל שהקפידו בכך ביותר, שנה אחת ערך את שולחנו הטהור לרגל יומא דהילולא רבא של הרה"ק רבי אהרן מקארלין זי"ע החל ביום י"ט ניסן - חוה"מ פסח, ובקצה השני של השלחן ישב יהודי ממוצא אשכנז ולפי תומו טבל את המצה במרק שהגישו לו, משהבחינו בכך החסידים גערו ונזפו בו בדברים קשים כגידין, נבהל הלה מן הצעקות והגערות כי לא ידע כלל מהחומרא של שרויה, ומיד הפסיק לאכול כדי לשכך את זעמם של הנוכחים. כל אותו הזמן לא התייחס האדמו"ר כלל לכל המהומה [כי בחכמתו הבין שאם יגער בניזיפה על המוכיח יגרום להוסיף שמן על המדורה], רק אחר שסיים לאכול את המרק שלו ביקש לקבל עוד מנה, מיד יצא אחד מבני הבית מביהמ"ד לילך להביא לו מבוקשו, נענה אליו הרבי איך צריך לטרוח, אלא הבא נא את המרק שהשאיר האורח בצלחתו, המה ראו כן תמהו, איך עולה על דעתו לאכול בפסח מצה הטבולה במים, אך האדמו"ר לא התייחס אליהם כלל רק אכל את כל הצלחת, ואז הסביר ואמר להם 'בשעה שביישו אורח זה נתעוררו בשמים דינים וגבורות עלי ועל בני ביתי ה' ירחם, לכן אכלתי מן המרק כדי שיתפייס העני וידע שמצד הדין לא עשה שום איסור, ובכך בטלתי את הקטרוגים מעלינו...'. ביאור הדברים, כי הגם דחומרת שרויה במקומה עומדת 'לאילו הנוהגים בכך', ולעולם לא נקל חלילה בחומרא זו כי מנהג ישראל תורה הוא, אך עלינו לדעת שאין זה איסור דאורייתא כי אם חומרא ומנהג, ואילו לבייש אדם מישראל הוא איסור גמור וקרוב לשפיכת דמים, ומי נדחה מפני מי, הוי אומר קטן בפני גדול.

בענין זה יש להסמיך נמי עובדא דהוי אצל הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, שראה פעם את בנו הרה"ק רבי משה זי"ע כועס על המשרתת שהכניסה מצה בתוך המרק, וחרה לו הדבר שאינה מקפדת על חומרת שרויה, נענה הרה"ק מקאריץ ואמר לבנו 'כבר מותר לך לאכול את המצה...'. כשכוונתו שמשוהו כעס גרוע הרבה יותר מאכילת שרויה בפסח, והגם שאין לנו השגה לא בגערותו של הרה"ק מקאריץ ולא בגערותו של בנו על המשרתת, אולם נשאר עלינו ללמוד לדורות עולם, לכל נחזיק בטפל במקום העיקר, ולא לבוא חלילה לידי כעס הדומה לעבודה זרה. והכוונה בזה נראה, דאע"פ דכתיב (משלי א ח) 'ואל תטוש תורת אמך', ופשיטא דאסור לנו לעזוב ולשנות שום חומרא וקפידה שנקטו אבותינו, אך בד בבד מילתא דפשיטא שאיסור גמור של הלבנת פנים דוחה כל החומרות.

וכך רימזו צדיקי הדורות בפסוק (דברים א מד) 'וַיִּפְתְּנוּ אֶתְכֶם בְּשָׁעִיר עַד חַרְמָה', שאם האדם מזלזל ומשנה ממנהג אבותיו 'בשעיר' - אפילו כחוט השערה, הרי הוא עלול ליפול לשאול תחתית 'עד חרמה', ואעפ"כ, כאשר הדבר פוגע בזולת, צריך להחזיק את העיקר ולעזוב את הדברים הטפלים.

ידוע בשם החיד"א לרמז בסמני הסדר קדש ורחץ הרוצה לקדש לרחוץ את עצמו כרפ"ס ר"ת כ'לל ר'אשון פ'ה ס'גור יחץ מגיד - מה שאתה חייב להגיד תחצה לחצי ותרוויח ע"י זה שמוציא מצה שתוציא את כל המריבות מתוך ביתך, שהרי מרור כורך - כל מחלוקות כרוכות במרור לשני הצדדים, והשכר שולחן עורך - מזוני, כי מצפון - מצפון זהב יאתה, ברך הלל נרצה שתוכל לברך להודות ולהלל לבורא עולם ולהיות מרוצה לפניו.

מח. וכך כתב ב'אור החיים' הקדוש (פרשת בא) על הפסוק (שמות יג ח) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, ומאי לאמר', ובאחד הפירושים מפרש 'להיות שאמר 'והגדת לבנך', תינח אם יש לו בן, אם אין לו בן יהיה פטור, תלמוד

לו, בבני בחיי ומזוני, ובפרט בענין הפרנסה, יתפלל שיזמין לו השי"ת די מחסורו לו ולכל בית ישראל. ואף בכל ימי החג הקדוש הזה מסוגלת התפילה על הפרנסה להתקבל כי כן שנינו (ר"ה מז.) - 'בפסח נידונים על התבואה', על כן הוא זמן ראוי להפיל תחינה על שפע הפרנסה.

הרה"ק ה'אהבת שלום' מקאסוב זי"ע (ראש השנה ד"ה והוכיח) היה דורש כמין חומר מקרא שכתוב (בראשית כא כה) 'והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך', שאברהם הוא הצדיק פונה כביכול אל מלך מלכי המלכים הנרמו בתיבת 'אבימלך', ושוען לפניו יתב"ש על אודות 'באר המים' אשר גזלו המקטרגים שלא יושפע שפע לישראל כפי צרכם, 'ויאמר אבימלך' משיב השי"ת, 'לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה' לעכב את הפרנסה, אולם 'וגם אתה לא הגדת לי' - בשעת אמירת ההגדה לא רמזת לי מזה כלל ולא בקשת על הפרנסה, 'וגם אנכי לא שמעתי' גם ב'שבועות' בעת קריאת התורה ב'עשרת הדברות' המתחילים באנכי, לא שמעתי בקשה על כך,

ואף מי שכבר זכה לבנים, יקיים 'הבן שואל' - לשאול ולבקש על הבנים, שילכו בדרך הישר והטוב, ויפות הן התפילות בליל הסדר שבוקעות רקיעים ובכוהן להפיל כל המחיצות המפרידות בין ישראל לאביהם שבשמים מ"ט.

עוד יש להביא בסוגלת אמירת 'מה נשתנה' וכמו שכתב ה'ויגד משה (להגאון רבי משה יהודה כ"ץ מסעדראהעלי, סכ"א אות י"ג) וז"ל. ראיתי בכתב יד הרב הגאון בעל המחבר ספר שו"ת משנה שכיר ז"ל שכתב שבספר כורסייא דאליהו ממקובל קדוש מירושלים, הביא בשם בעלי מקובלים דע"י שאילת מה נשתנה גורמין פתיחת הלב לתורה, ועל כן נהגתי בביתי שבל המקובצים אצלי בליל הסדר כל אחד ואחד שואל 'מה נשתנה' - ומתפלל שיהיה לו לפתיחת הלב, ואחר גמר כל הנאספים גם אני בעצמי אומר מה נשתנה, עכ"ל.

ונצעק אל ה' - הזמן גרמא ומסוגל לקבלת התפילות לפעול בו כל מיני ישועות

אחר שביארנו כי 'אוצרות טלין נפתחין ביה' הרי הזמן מוכשר ומסוגל מאד להתפלל על כל המצטרך

לומר 'לאמר', שעל כל פנים צריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו, ואם תאמר כיון שעכ"פ הוא צריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו אם כן למה אמר 'לבנך', ואולי שאם יגיד הגדה האמורה בענין יזכהו ה' שיגיד לבנו, וכדי שלא תטעה לומר דווקא, לזה אמר 'לאמר' [ויש נוהגים ללמוד דברי ה'אור החיים' הקדוש אלו אחר ליל הסדר, כסגולה לזכות לזש"ק, והרבה מעידים שנפקדו בדבר ישועה ורחמים אחרי שלמדו דבריו הקדושים אלן].

עוד טעם להא דסגולת הלילה להיוושע בזש"ק, דהרי מפתח של חיה לא נמסר למלאכים ואינו אלא בידי הקב"ה בכבודו ובעצמו (תענית ב.), ונמצא שבשעת הכושר זו שהקב"ה עם הפמליא של מעלה יורדים כביכול לביתם של ישראל יכול כל אחד מישראל לשאול מלפניו, ולפעול עבורו ברכת טוב של זרעא חיא וקיימא.

עובדא ידענא באברך בן טובים שעברו עליו שנים ארוכות אחר נישואיו וטרם נפקד בזש"ק, אתא ובא לפני אחד מצדיקי דורנו ותינה בפניו את צערו, הציע לו הצדיק, שילמד היטב את נוסח 'הגדה של פסח' עם 'מפרשים' על בוריו מרישא ועד גמירא, ואכן עשה הלה כדבריו, והתחיל ללמוד את ה'הגדה' עם פירושי הראשונים, ותוך זמן קצר נתבשר בדבר ישועה ורחמים, למותר לציין שתיכף מיהר אל בית הצדיק כדי לבשר לו על הבשורה הטובה שגמל עמו הקב"ה על ידו, אך הרבי השיב לו בפשטות 'אף אני לא ידעתי עד כמה גדול כוחה של סגולה זו...'

מ"ט. חסיד בר אוריין ציפה שנים רבות לזרע של קיימא, שנה אחת בעת שהלך רבו הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זי"ע לשאוב 'מים שלנו' לאפיית המצות, ניצל את שעת הכושר ובכה לפניו בדמעות שלישי על שהוא הולך עירי, וברצונו שהרבי יפעל עבורו ישועה, נענה הרבי ואמר, 'הלא אמרו צדיקים שבליל הסדר קודם 'מה נשתנה' אפשר לבקש על בנים, כמרומז בלשון קדשם 'כאן הבן שואל', על כן איעצך ויהיה אלקים עמך, תקרא אל ה' בחזקה באותה שעה ובודאי תזכה לישועה...', אולם בשעת מעשה היו לו כמה טרדות בעת עריכת ליל הסדר, כי מיהר מאד כדי להספיק להיות נוכח אצל רבו בעריכת הסדר שלו, וזה גרם לו ששכח לבקש ולהתפלל על בקשתו, ויהי בסיום הסדר כאשר נכנס האברך אל בית רבו כדי להשתתף ב'סדר', קראו הרבי, ושאלו בצער 'מדוע שכחת לבקש... מיד התעשת החסיד וניצל את השעות שנשארו לו מאותו לילה לבקש רחמים ותחנונים לפני המקום, וזכה בשנה הבאה להיפקד בדבר ישועה ורחמים.

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

'בלתי היום' זה ר"ה שנקרא היום ורק אז התפללו על הפרנסה, ומוזה בא חסרון הפרנסה.¹

יש שרמזו לתפילה על הפרנסה בפסח, בדברי חז"ל (עירובין יח:): 'היו מזונותי מרורין בזית', שצריך לבקש על הפרנסה 'והמזונות' כאשר אוכלים 'כזית מרור' למצות היום.

וביותר, עת זמן לפעול דבר ישועה ורחמים בעת אמירת 'ונצעק אל ה'י', וכמו שכתוב ברשימות שכתב חסיד אחד מה שראה אצל רבו הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע בליל הסדר, שבתוך הדברים אמר, דהנה העולם טועים וסוברים, שמה שאנו שונים מדור היוצא ממצרים, כי אין לנו 'משה רבינו' שיוציאנו

נ. כיו"ב אמר גם הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, אך בשינוי קצת - 'בלתי היום' איני שומע מכם דבר כי אם - 'היום' דהיינו דיבורים על עניני היום כל אחד שואל האיך אשיג פרנסת יומי, וכל שיח ושיג הבריות נסוב אודות מצב השווקים ('היום' הדולר עולה או יורד וכיו"ב), ועל כן אין השפע מגיע אליהם, כי במקום להתפלל על הפרנסה הינם עסוקים וטרודים בהבלי הזמן - על עניני היום.

נא. הנה הזמן ראוי ומוכשר - בעודנו יושבים סמוכים על שולחן אבינו בשמים, כמבואר בזה"ק (ח"ב מ:): שהקב"ה וכל הפמליא של מעלה יורדים לבתי בני ישראל בלילה הזה) לקיים בנפשנו ונצעק... ונצעק... לזעוק ולהתחנן לפני אבינו אב הרחמן שיחוס וירחם על פליטת עמו - איש איש בנגעו ומכאובו, ובוודאי ישמע הקל ויעננו ביום קראנו. יש להסמיך לזה מעשה נורא שהיה בימי קדם, כשעלה הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע על ציון אביו הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, נענה וסיפר לסובבים עובדא נוראה, וזה דבר המעשה, איש יהודי היה בימי הרה"ק הר"ר רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (יש מספרים זאת על מרן הבעש"ט זי"ע) שלא חסר בעולמו דבר אלא זש"ק, והיה היהודי עולה תמידים כסדרם ומזכיר עצמו לטובה לפני הר"א ב'קוויטל' (פיתקא) עם 'פדיון נפש', ואכן לאחר ימים ושנים נענו לו מן השמים ונולד לו בן זכר למזל טוב... עברו כמה שנים והר"א נסתלק לעולם שכולו טוב, וצרה צרורה... אחר תקופה קצרה שבק הילד חיים לכל חי... האב לא איבד עשתונותו, נטל את הילד הנפטר ויעלהו לציון הקודש של הר"א, הניח את הילד על הציון, ויזעק זעקה גדולה ומרה, רבי קדוש... אל הנער הזה התפללתי, לא לזה הייתה הכוונה בעשרות הקוויטלעך ופדיון הנפש שנתתי לרבי... לא על זה נדברנו, הריני מניח לפניך את הילד... והלך לו... אין לנו כל שמץ השגה בצדיקים בחייהם וק"ו שלא במיתתם - כי גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם (חולין ז:)... ואכן, הר"א פעל את מה שפעל, והילד קם ממקומו לתחיה, וכה אמר לו הר"א בקול גדול, בן יקר, עמוד וקרא בקול רעש, טאטע... טאטע... (אבי, אבי) בטרם יתרחק אביך מבית החיים שבכאן ובע"כ תשאר יחידי ב'בית החיים'... אף אנו נאמר - אמר הרה"ק רבי יהושע, הבה נצעק טאטע טאטע כל עוד שאנו נמצאים בקרבת מקום לציון הקודש של אאמו"ר...

מעתה, נאמר אף לדידן, סמוכים אנו בלילה זה על שולחן אבינו שבשמים, הבה נזעק טאטע... טאטע... כל עוד שהננו קרובים אליו (שמא עוד מעט נתרחק ו...), ובוודאי ישמע לקול תפילתנו להפקד בדבר ישועה ורחמים, בזש"ק, בנחת דקדושה מכל יו"ח, פרנסה טובה בהרחבה, זיווגים הגונים, רפואה שלימה תשובה שלימה וכו'.

נוראות מתאמרא בשם הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (עיי' פרי צדיק ויצא אות ט) דלכך 'מתחיל בגנות' את ההגדה של פסח ופותח בפרשת ארמי אובד אבי, כי על זו הפרשה כתיב במדרש (תנחומא ריש פרשת תבא) וז"ל. אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא, בוא וראה כמה מתחטאין, וכמה יש להן פתחון פה לעושי מצות, אדם יש לו עסק אצל מלכות, פעמים שהוא נותן כמה ממון עד שמגיעין אותו אצל המלך. כיון שהגיע אצל המלך, ספק עושה שאלתו, ספק לא עושה. אבל הקב"ה אינו כן, אלא יורד אדם לתוך שדהו, ראה אשכול שביכר, תאנה שביכרה, רמון שביכר, מניחו בסל והולך לירושלים ובא ועומד באמצע העזרה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל, שנאמר, השקיפה ממעון קדשך וגו'. ולא עוד, אלא שהיה אומר, איני זו מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה (כחוני המעגל בשעתו), וכתוב אחריו, היום הזה ה' אלוקיך מצוך לעשות... אמר רבי חייא בר אבא, כמה מתחטאין עושי מצות לפני הקב"ה, שהקב"ה גוזר גזירה, וצדיקים מבטלין אותה, שנאמר, באשר דבר מלך שלטון, ומי יאמר לו מה תעשה (קהלת ח ד). מי הוא (האומר לקב"ה מה יעשה, ה"ה-) שומר מצוה לא ידע דבר רע (שם שם ה), זה ממוחה על ידו של הקב"ה, עכ"ל המדרש. ומרמזים לאדם - אף שאין ביכורים בזמן הזה, אבל כוחן של מביאי ביכורים יש כהיום הזה לכל איש ישראל בלילי פסחים, כי הוא כחוני המעגל בשעתו שהיה מתחטא 'כבן המתחטא לפני אביו'

- שהרי עתה יושב הוא על שולחן אביו, ויכול כל יהודי לומר לקב"ה איני זו מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה והוא מבטל כל הגזירות.

סיפר הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ה'שרף' ממאגלניצא זי"ע מעשה שהיה עם רבו ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע, וכך הוה, יהודי תמים, שהיה חוכר 'בית מציגה' מן הפריץ כדי להתפרנס ולהביא טרף לביתו, מחמת איזה סיבה לא היה לו מעות בכדי לשלם לפריץ במועד הנקוב לו - שחל בעיצומם של ימי הפסח, והנה הפריץ שלח להזהיר את היהודי כי אם לא ישלם את דמי החכירות במועדו במקומו וכהלכתו רע ומר יהיה עונשו. ויהי כאשר קיבל היהודי את ההודעה הזאת נפלו עליו אימה ופחד, כי בהבל פיהם היו השליטים הללו חורצים את גזר דינו של אדם לחיים ולמות, וכ"ש כאשר היה הדבר נוגע למשפטו של יהודי שאז לא היו מגזימים כלל, ולא על כגון דא נאמר (תהלים קמד ח) 'אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר'.

בצר לו שם פעמיו לאפטא, אך מכיוון שלא היתה הפרוטה מצויה בכיסו הוכרח לילך רגלי, ומלאו מנעליו וכל בגדיו רפש וטיט מביצות הדרכים, בערב שבת הגדול הגיע אל העיר אפטא, ומיד מיהר אל חצר הקודש, הגבאי שראה את ההילך מלוכלך ומטונף לגמרי לא נתן לו להיכנס הביתה והודיעו שלא יוכל להקביל את פני הרבי קודם שב"ק, בלית ברירה נשאר לשבות באפטא כדי להיכנס אל הקודש אחר השבת, ויהי בשבת אחה"צ עלה ה'אוהב ישראל' על הבימה ודרש דרשת שבת הגדול בקול חוצב להבות.

'כפרי' זה לא הבין אפילו דיבור אחד של הרבי, לאחר דרשתו החל הרבי לדרוש ב'הגדה של פסח', בהגיעו ל'ונצעק' כבר היה בדביקות גדולה, והתחיל לעורר את העם ואמר (בלשון אידיש - שלכן הבין הכפרי את דבריו) שלא ידמו בנפשם שזהו 'מעשה שהיה' פעם אחת במצרים, רק זה יכול להיות גם היום, כי בכל שנה בליל החג 'הזמן גרמא' ומתעורר שוב אור זה - וכל איש הנמצא בצר ומצוק שצריך לישועה ורחמים אם יצעק אל ה' בלילה ההוא, הן מי שצריך להפקד בבנים, הן בפרנסה, הן מי שיושב כבר בבית האסורים או מי שירא שלא יצא גזר דינו לבית האסורים, והן מי שצריך לשלם לאדונו ואין לו במה לשלם - 'כולם כולם' יושעו אם יצעקו לה', כי רק בצעקה תליא מילתא... כשמוע היהודי התמים את דברי הרבי, הבין בנפשו, שבוודאי הייתה כוונת הדברים אליו, לכן לא התמהמה כלל אלא מיד במוצ"ק חזר לביתו והודיע לבני משפחתו שקיבל הדרכה ברורה מן הצדיק, והוא כבר יורה לה בבוא העת כדת מה לעשות, ואכן בליל הסדר כאשר הגיעו לפיסקא 'ונצעק אל ה' אמר לאשתו כאן תצעקי ונוושע, והחלו לצעוק הוא והיא, וכך צעקו וצעקו ולא ידעו אימתי לפסוק... עד שהכה אחד בחלון, ופסקו מצעקתם בכדי לשמוע מי הדופק בחלונם, וראו כי הוא ערל אחד ממכיריהם, ויפתחו לו את הדלת, והנה הוא נושא ב' חביות, ויספר להם כי השתכר היום, והכה את אשתו עד שמתה תחת ידו, ומפחד הוא כי יודע הדבר לאדון ויענישהו בעונש מוות, על כן מוכרח הוא לנוס על נפשו, וכאן יש בידו שתי חביות מלאות אדומים, ואינו יודע מה לעשות עמם, ומכיוון שראה כי בביתם עדיין אור הוא, על כן בא אליהם, ואמר להם - קחו שתי חביות הללו, ובאם אחזור לעיירה כאן תתנו לי אחת מהם, והב' תשאר בידכם, במתנה גמורה, הסכים היהודי והורה לו היכן להניח את החביות. מיד בחולו של מועד הלך היהודי אל הפריץ וסילק את כל חובו בשלימות, וקיבלם הפריץ בסבר פנים יפות, ואמר לו מכיוון שאיש נאמן אתה יהא ה'ארענדע' (שכירת בית המציגה) לך עד עולם.

אחר החג נסעו להעיר להלביש עצמם ולהנעיל את עצמם בדרך הכבוד, גם סוסים ופרים קנו להם, ונסע לאפטא כדי להודות על הנס שנעשה עמו, אך מיד בכניסתו אל הקודש אמר לו ה'אוהב ישראל' בפשטות 'אין לך מה להודות לי על הנס, כי אתה המשכת עליך ישועה בעת שצעקת באמירת 'ונצעק'...' (הובא ב'תורת השרף ממאגלניצא מתוך

'שארית ישראל' עמו' 208)

ויש סיפורי ניסים כאלו למאות ולאלפים מאנשים שנושעו על ידי שקיימו בנפשותם 'ונצעק' בליל הסדר, ולא ניזול כי רוכלא לפרט את כולם, וחדא מינייהו הוה ביהודי שעברו עליו יותר מעשר שנים מנשואיו ועדיין לא זכה להיפקד בפרי בטן, באותה שנה החליט יחד עם בני ביתו לערוך את הסדר בינם לבין עצמם, כדי שיוכלו לשפוך שיחם אל ה' באין מפריע, ואכן כעבור שנה זכו להיוושע בדבר ישועה ורחמים, (ובוודאי שאין בזה הוראה כללית להתבודד בעת הצעקה, שהרי העיקר הוא התפילה היוצאת מקירות ופנימיות הלב, והקב"ה יקבל תפילתנו לרחמים ולרצון). סיפר יהודי מארץ הקודש, שזה שנים אשר סבל יסורים גדולים באחת מרגליו, והיה צריך לקבל 'זריקות' (איינשפריצען) תמידין כסדרן כדי להקל את צערו מעליו, ושנה אחת בליל הסדר שפך את לבו בתפלה לפני אדון הכל, וקיים בנפשו 'ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו' ויסוריו נעלמו כלא היו.

סיפר הגה"צ רבי יוסף משה מייזליש אב"ד לאסק שליט"א מב"פ, מעשה ששמע במעונות הקיץ של המוסדות העומדים בנשיאות גיסו הגה"צ אב"ד קראסנא שליט"א, במחנה הקיץ דשם עבד בחור ושמו 'מאניש', מאניש זה מן התמימים בעם היה, כחד מתמימי דקמאי... ומשהגיע הלה לפרק 'האישי מקדש' לא קם ולא זו שום שידוך (מכמה סיבות), וכבר היה נראה כי 'מה שהיה הוא שיהיה', ולא במהרה יקים הלה בית בישראל. יומא חד כשבת יחדם כל השלשה דלעיל, פתח אב"ד קראסנא וסיפר לגיסו כי 'מאניש' שכבר היה כבן כ"ח שנים בא בקשרי שידוכין, ותיהום כל העיר... פתח מאניש לספר סיפורו, בהאי שתא בליל הסדר ישבתי עם 'הגדה של פסח' המוסברת ב'עברי טייטש' (פירוש העשוי לפשוטי עם בשפה המדוברת), ושם ראיתי כתוב בסמוך לקטע של 'ונצעק' כי מעשה היה בימי הרה"ק מאפטא זי"ע, ולאחד ה'מושקע'ס (כינוי לחוכרים היהודים) לא היה לשלם דמי חכירותו לפריץ - דבר שהיה כידוע כרוך בסכנת נפשות, ושמע מושקע מהאפטער רב שאם יצעק ב'ונצעק' יושע, וכך הווה.

והנה ב'סדר' אצל אבי שליט"א הסבו כל בני המשפחה, והחל מאניש לפרט בפרוטרוט את כל המסובים אחי ממאנסי והאחות מלעקוואד וכך האריך כיד... הטובה עליו, בהגיענו לקטע של ונצעק, השתקתי את כל הציבור ונעניתי בקול אל אמי, מה יהיה... מה יהיה הסוף... כשל כח הסבל, אפס כוחי מלשבת כך מבלי לבנות בית, האם שהכירה היטב את בנה ואת מצבו נענתה ואמרה, מאניש יקירי, וכי מה בידינו לעשות עוד, הרי יודע הינך שאנו מדברים כסדר עם שדכנים, ובעזהשי"ת יבוא היום והכל ייגמר בכי טוב. נענה מאניש ואמר - כל המסובים כאן ישמעו היטב לדברי, כי ראיתי כאן ב'עברי טייטש' שבו'ונצעק' יש ביד כל אחד להרים קול זעקה אל ה' האלוקים ולהושע בכל מילי דמיטב, אין מצוקה שאי אפשר לצאת ממנה. על כן כל אחד מהמסובים כאן (ושוב פירט אח פלוני, ואחות פלונית וכו' וכו') - כולם יזעקו אל ה', וישאלוהו כל המסובים מה נצעק ואיך נצעק, נתלהב מאניש ואמר בתמימות ובפשטות, זעקו ג' פעמים אל ה' - כבר אין בכוחו של מאניש לסבול ולהמתין יותר. מאניש מוכרח כבר לבוא בברית האירוסין... ואכן הכל חחרו אחריו ואמרו ג' פעמים באותו נוסח שנצטוו ממאניש. וכבר רצה האב להמשיך בעריכת הסדר, אך שוב החריש אותם מאניש, ואמר, ומה יהא עם אחי יעקב אשר אף הוא כבר בן כ"ו שנים, וכי מן היושר להמשיך בעריכת הסדר מבלי לסדר לו את זיווגו, על כן זעקו כולכם בשנית ג' פעמים אל ה' - כבר אין בכוחו של יעקב לסבול ולהמתין יותר. יעקב מוכרח כבר לבוא בברית האירוסין... ואכן הכל חחרו אחריו ואמרו באותו נוסח.

וראה זה פלא, מיד ביום א' דחומ"פ הציעו לשניהם הצעות שידוכים, ונתגלגלו הדברים במהירות עצומה, כגלגל הנופל במורד הר גבוה, עד שכבר עמדו שניהם בפני גמר ביום שלאחמ"כ, אלא שאז נתעורר להם ספק כדת מה לעשות - אם מותר לגמור ב' שידוכים לב' אחים באותו יום מחשש לעינא בישא, ושאלו את כ"ק האדמו"ר מוויז'ניץ מאנסי זי"ע שפסק להם שיגמרו למאניש ביום ג' בשבוע, ולאחיו 'הקטן' ביום ד'. ובעזהשי"ת הצליח מאניש מאד בכל דרכיו, בנה בית נאמן בישראל, לשם ולתפארת, ומוכר הוא מאד בעירו כאיש מצליח בעזהשי"ת.

לדין ייאמר, כי כל ה'חכמים' אשר בקרבנו, אם אך ישימו עצמם כ'מאניש' בתפילתם, ויתפללו ויזעקו אל ה' האלוקים כמאניש זה אשר לא ידע מ'חכמות', אלא בתמימות עצומה התפלל וזעק, וזכה לקרוע שערי שמים בתפילתו, אף אנו בגשתנו אל התפילה בתמימות ללא חכמות נקרע את שערי השמים.

עובדא ידענא מכלי ראשון, באחד שלא מצא זיווגים הגונים לבניו, השנים נקפו וחלפו כאשר בניו מתבגרים ועיניו רואות וכלות, שנה אחת כשנטלו הבחורים 'ברכת פרידה' מרבם הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע טרם נסעם אל אביהם לחג הפסח, אמר להם בצחות לשונו 'הלא הבן שואל בליל הסדר, תשאלו את האב מדוע עדיין אינכם חתנים...'. הבחורים היו בטוחים שבודאי כוונת הרבי שישאלו ויתפללו אל אביהם שבשמים מדוע לא הגיע זמן ישועתם, אך בליל הסדר החליט אחד הבחורים לקיים דברי חכמים כפשוטם, ושטח בפני אביהם את שאלתם החזקה, מה נשתנה חלקם שעדיין לא מצאו את זיווגם מכל חבריהם שכבר בנו בתים נאמנים בישראל, ויהי כשמוע האב המיוסר את שאלת בניו המיוסרים, נתעוררו רחמי האב על הבן ופרץ בבכי תמרורים וגרר אחריו את בניו המבוגרים, ועלתה צעקתם אל ה' בתפילה ובתחנונים שיזכו כבר להיוושע מצרתם, וכה בכו במשך זמן עד שאמם התאושה וצעקה עליהם שיש לשמוח בחג ואסור לככות ולהצטער, מיד קיבלו כולם על עצמם להפוך את הדאגה לשמחה, והמשיכו לומר את סדר ההגדה בהתלהבות, ורק בתום הסדר הציע האב לומר הספרים רביעי וחמישי בתהילים ושפכו לבבם כמים לפני השי"ת, ובתוך פרק זמן קצר באו כולם בברית האירוסין.

הנה איתא מהרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע (לקט אמרי קודש, מועדים פסח) שאותיות המילוי של תיבת 'מצה' (מ"ם צדי"ק ה"א) הוא 'אקדים', כי בימים הללו תפילתנו קודמת להתקבל. ומבאר שם עפ"י דברי הזוה"ק (עיי' זוה"ק פר' בלק

על ידי מלאך, וכיון שבני ישראל גבוהים יותר במדרגה מן המלאכים על כן לא היה להם שליטה עליהם כי איך ישלטו על מי שגבוה מהם, אמנם הא דבמכת בכורות לא שלטה בהם המכה, זהו דבר חידוש, דהא כתיב (שמות יב יב) 'ועברתי בארץ מצרים' שהקב"ה בכבודו ובעצמו עבר בארץ מצרים והרג את הבכורים... אלא, מכיוון שבני ישראל הם 'חלקו' של הקב"ה, וכביכול עמו כחטיבה אחת - לכן לא הזיקה להם המכה, וזהו עיקר השבח שעל שמו נקרא החג - פסח, וענין זה מתעורר שוב בכל שנה ושנה בליל הסדר, שהקב"ה מנשא ומגביה את ישראל להיות כביכול חטיבה אחת עמו.

והנה מצינו במהרי"ל (סדר ההגדה ג) שבלייל הסדר הוא כביכול 'נישואין' בין ישראל לאביהם שבשמים, וכמו ש'כלה בלא ברכה אסורה לבעלה' (מסכת כלה פ"א), כך ב'נישואין' הללו - מברכין בליל הסדר 'שבע ברכות' קודם אכילת מצה (עיי' בהערה אלו הם)²².

ואף מי שמרגיש בנפשו כי 'מגורש' הוא מן הקדושה (כדכתיב אצל אדם הראשון (בראשית ג כד) 'ויגרש את האדם', ואמרו (בר"ר י"ט) שנתן לו הקב"ה גט פיטורין והיה דינו כאשה מגורשת), הרי בליל הסדר

ממצרינו - כל חד וחד בדיליה²³, אך אין זה נכון, כי כל מה שזכו בני ישראל בהיותם ממצרים שהקב"ה ישלח את משה רבינו להושיעם היה אך ורק בזכות 'ויזעקו', וזכי נמי בימינו אלה, אם נקיים כראוי 'ונצעק' אזי מיד נגאל מכל המצוקות, ואף נוכל לפעול שבוא יבוא ברינה משיח צדקינו במהרה בימינו.

ולקחתי אתכם לי לעם - ההתקרבות שבין הבורא לבני ישראל בלילה זה

כתב ה'מהר"ל' (גבורות ה' פ"ט) שנקרא החג בשם 'פסח' - על שום שפסח על בתי בני ישראל במכת 'בכורות', וצריך ביאור מאי אולמיה (תקפו) של מכת בכורות יותר משאר ה'מכות', והלא גם בשאר המכות היה הפרש והבדל בין מצרים ובני ישראל, וכגון במכת דם כשישראל וגוי שתו מכוס אחד - זה שתה מים חיים וזה שתה דם, לאלו שרצו הצפרדעים בתנוריהם במשארותם ובחדר משכבם, ואילו לבני ישראל לא נגעו ולא פגעו הצפרדעים כלל, וכיו"ב בשאר מכות, א"כ צ"ב, במה נשתנה נס דמכת בכורות לקרות על שמו את החג - הפסח, יותר משאר הניסים.

ומבאר המהר"ל, דבכל המכות ליכא חידוש כלל שלא שלטה המכה בבני ישראל, שהרי הם באו

קצה). 'תפילה לעני כי יעטוף' (תהלים קב א) שתפילת העני עוטפת את 'תפילה לדוד' ו'תפילה למשה', והיא קודמת להתקבל - כי יש תפילה שאינה נענית מיד אבל תפילה זו מיד מתקבלת, וביאור הדברים דהנה כתיב (איוב מא ג) 'מי הקדימני ואשלם לו', וביארו במדרש (ויק"ר כז ב) דמן הדין אין הבורא מחויב לשלם שכר על קיום המצוות, שהרי 'מי מל את בנו עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית וכו', אבל העני שאין לו כלום נחשב הוא כמי שהקדים ולכן תפילתו קודמת להתקבל, וזהו 'לחם עוני' שתפילתו מתקבלת ועונין אותו מיד.

ואפשר לבאר כי הנה ידוע משם צדיקים (צדיקי בית וויזניץ, ועוד) שלכן הכל מהלכין בפסח כשהם רעבים, כי ב'פסח' נידונין על התבואה' (ר"ה טז). ומסבב הקב"ה שיהיו רעבים ויזכרו להתפלל כראוי על התבואה והפרנסה לבל יחסר המזג, ועדיף שיהיו רעבים ותהא תפילתם כתפילת העני - אשר אין מושיע לו אלא הקב"ה כשישמע לקול תפילתו, לכן יקויים בו 'אקדים' ותפילתו קודמת להתקבל.

נב. מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, שלכן לא נזכר שמו של משה רבינו בכל נוסח ה'הגדה של פסח', ללמדנו שכדי לזכות לגאולה שלימה אין בני ישראל זקוקים למנהיג גדול וקדוש כמשה רבינו ע"ה, רק 'צעקה ותפילה' המקרבת את הגאולה, כמו שזה גרם לגאולת ישראל ממצרים שנאמר (שמות כג) 'ותעל שועתם אל האלוקים'. נג. ולכן נמי אמרו בירושלמי (פסחים פ"י ה"א, הובא בתוס' פסחים צט: ד"ה לא) שהאוכל מצה בערב פסח קודם זמנה 'כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו', כי אין ראוי להקדים לאכול את המצה טרם ברית הנישואין.

וב'מעשה רב' (אות קצא) להגר"א זי"ע מפרט את שבע הברכות, שלש בברכת קידוש [בופה"ג, מקדש ישראל והזמנים, שהחיינו], הרביעית בעת נטילת 'ורחץ' [שלשיטת הגר"א מברכים על נטילה זו], בופה"א על ה"כרפס", ברכת 'אשר גאלנו', ובורא פרי הגפן על כוס שני. זהו לשיטת הגר"א שנוטלין ידים בברכה בעת נטילת 'ורחץ', ולדידן שאין מברכים - עיין ב'לבוש' (סימן תעא סק"ב) שברכת 'על אכילת מצה' היא הברכה השביעית.

המצה נותנים לו יתב"ש, והחצי השני שומרים אצלנו, וכאשר יתקרב האדם אל בוראו בשאר ימות השנה יזכה על ידי זה להשלים את התמונה ולקיים הברית^נ.

לילה כיום יאיר - גודל הקדושה הבאה עלינו בלילה הזה איתא בזה"ק (ה"ב לה) המפורסמים 'ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקוב"ה, דכתיב (תהלים קל"ט יב) 'ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה' (אותו הלילה היה מאיר כיום בתקופת תמוז - שאורו אדיר וחזק, וראו הכל שהקב"ה מעניש את המצריים)^נ.

ומבואר שם (ה"ב מ:): שהקב"ה וכל הפמליא של מעלה יורדים לחזות בנועם זיו עבודת בני ישראל בלילה הזה^נ (וע"ע ב'פרי עץ חיים' שער חג המצות פרק א ופרק ה), ונמצא שהארם יושב בביתו לפני מלך מלכי המלכים פשוטו כמשמעו ממש^נ, והקב"ה בביבול עומד על גביו^נ.

חוזר לברית נישואין על ידי אכילת מצה, בקירבת אדם הראשון קודם החטא, והדברים נשגבים.

הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע (מנחם ציון ד"ה ורח"ץ) מבאר את ענין חציית המצה ב'יחץ', שהוא ככריתת ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, וזוה"ק 'זתהי חציית העדה את האפיקומן כמו כריתת ברית - כשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת אחת לשנים, וכל אחד לוקח החצי לזכרון אהבת עולם, ועל כן יחצו את המצה, שאנחנו כורתים ברית עם בוראינו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו'.

ונראה לבאר עומק הרעיון בדרך משל, לשני אוהבים שהוצרכו להיפרד זה מזה, וכדי שלא ימוש זכרם זה מזה לוקחים הם דמות תמונת דיוקנם, חוצים את התמונה לשנים וכל אחד לוקח לעצמו חלק אחד - שכאשר יפגשו בשנית ישלימו את התמונות בצוותא הדא. והכי נמי בחציית המצה, הננו כורתים ברית עם הקב"ה, מחצית

נד. כתבו המקובלים (ראה ב'יסוד ושוש העבודה' שער ט פרק ו) שראוי לכל אחד להוציא מפיו את הסימנים 'קדש, ורחץ' עד 'נרצה'. צדיקים נתנו טעם לדבר, דהנה קיימא לן (ב"מ כז.) המוצא אבידה חייב להחזירה לבעליו על פי 'סימנים', והנה במשך השנה לפעמים אפשר שיאבד האדם מדרגותיו הרוחניות מחמת כוח היצה"ר שמתגבר עליו חדשים לבקרים, וסגולת ליל הסדר שיחזירו לו את האבידות שאיבד - על ידי שיאמר את הסימנים בפיו. מענין לענין, פעם נשמע הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע אומר לעצמו בריש ה'סדר' את כל סדר הסימנים (קדש ורחץ כרפס וכו') ואח"כ התחיל קדש כסדר. יש שביארו לרמזו דלפעמים 'מתעורר' האדם ב'נרצה' שהיה יכול לנצל את הלילה - ב'קדש' ב'ונצעק' וכו', חבל על דאבדיו, על שלא ידעתי ולא חשבתני, לכן מיד בתחילת הסדר אמר את כל הסימנים, לאמר, ראה עוד מעט מגיעים כבר לנרצה ואל תהיה בחינת שוטה המאבד מה שנותנים לו... נה. כה ביאר הגה"ק רבי חיים אלפנדרי הביאו הגה"ק החיד"א (פני דוד תחילת פרשת בא) בלישנא דקרא (תהילים עד טז) 'לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמשי', שהנה מצינו במדרש (בר"ר א ג) על הפסוק (בראשית א ה) 'ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא לילה' - אמר רבי אלעזר לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה, ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא אלוקים לילה אין כתיב כאן אלא ולחושך קרא לילה' (ולא נזכר מי הוא שקרא לחושך לילה). ולפי זה יש להקשות שהלוא מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות יב מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורותם', והרי שנזכר שמו של הקב"ה על ה'לילה', אלא כי הלילה הזה מאיר הוא לישראל כמו יום. וזהו שאמר הכתוב לך יום - תמיד נקרא היום שלך, שהקב"ה מייחד שמו רק על היום, אף לך לילה שיש לך גם לילה אחד, הוא הלילה הזה לה', וטעמא מאי משום שאתה הכינות מאור ושמשי, שבליל זה הארת לנו כשמש בצהריים בתקופת תמוז.

נו. לפני כמה שנים, בעת שמכר הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל את החמץ אצל הגאון רבי שמואל הלוי וואזנער זצוק"ל כמנהגו, אמר לו בלכתו, שיעזור השי"ת ונזכה מחר [בליל הסדר] להשראת השכינה, נענה הרב וואזנער ואמר 'להשראת השכינה ודאי נזכה, שכך מבואר בזה"ק שכל הפמליא של מעלה באים לשמוע סיפור יציאת מצרים מישראל, אבל צריך לבקש לזכות שהשראת השכינה תישאר אצלנו לאורך ימים ולא תסתלק חלילה...'^נ שמעתי מחכם אחד, שבכל השנה אמרו בגמרא (ברכות ג.) 'אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם' אך כל זה אינו אלא בכל השנה, משא"כ בלילי פסחים, כי אז אכן יושבים על שולחן אבינו שבשמים.

נח. ואף אם אינו מרגיש הארה זאת ידע כי כן הוא (אדרבה אם מרגיש 'יבש' ומרוחק סימן הוא שקרוב הוא עד למאד), וכן הווה מעשה, עני ואביון מרוד היה רבי שמואל מקארוב זצ"ל [מחשובי תלמידי הרה"ק ה'חזוה'

ובן פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (רמזי פסח ליום קיד.) 'הביאו לפניו', (שם קמז.) 'מוזגין לו' וכדומה, [ומדוע 'ב' דפסח ד"ה בלילה ההוא] 'וזהו לשון המשנה (פסחים נקטו 'לפניו' - לשון נסתר, אלא ד'לפניו' קאי על

מלובלין זי"ע], קבלה היתה בידו שלא לבקש סיוע ועזר מבשר ודם, ורק אם יבוא מי מעצמו ויעניק לו ממתת ידו יקח ויקבל. באחד השנים עמד ר"ש בערב הפסח כשאין הפרוטה מצויה בכיסו, ולא מצא כסף לקנות אף לכזית מצה וארבע כוסות, ואעפ"כ לא הסכים לעבור ולהפר קבלתו, ואכן לא הלך לבקש מתנת איש, וכך התקרבו ימי החג כשביתו ריקם.

בערב פסח ביי"ד ניסן נכנס הגביר רבי שלמה קנסקיולי ז"ל אל ה'חווה' לקבל ברכת רבו, ציוה עליו הרבי לשלוח תיכף את כל צרכי החג להחסידי רבי שמואל, מיד יצא העשיר ומילא עגלה גדולה ביין ומצות וכל טוב בהרחבה גדולה ושלחה אל בית החסיד. העגלה המלאה הגיעה אל ביתו של החסיד שעות מעטות לפני התקדש הליל, לנוכח הרחבה זה נתמלא ר' שמואל בשמחה גדולה ועצומה על שיזכה לקיים את מצות היום בדיצה וחדוה, וביותר היה שש ושמח שלא הוצרך לעבור על הקבלה שלו ולא ביקש נדבה מאיש. לאחר התפילה חזר לביתו מתוך התרוממות הרוח ושמחה, וכך ערך את ליל הסדר במוחזן גדולים ונשגבים עד מאד, והרגיש בנפשו שמעולם לא זכה לערוך סדר כזה...

ויהי ממחרת - בליל שני של פסח, ויפל אלוקים תרדמה על ר' שמואל, ויפקח את עיניו סמוך לחצות לילה - כשהוא עומד לפני תפילת ערבית, כאשר התעורר בבהלה הוצרך למהר להתפלל תפלת ערבית ובאמירת הגדה ושאר סדרי הלילה כדי שיספיק לאכול את האפיקומן לפני חצות (כמנהגו להקפיד אף בליל יו"ט שני של גלויות לאכול אפיקומן קודם חצות), ומה מאד התעצב אל לבו על 'סדר' זה שערך בחפזון ומהירות.

ויהי אחר הדברים האלה בנסעו אל רבו ה'חווה' ונכנס אל הקודש, פתח הרבי ואמר 'בואו נחשב ונראה את הסדרים שעשה רבי שמואל, הסדר הראשון היה במוחות גבוהים כשהוא משוטט בשמי עליונים - זה אינו התכלית. אולם בסדר השני שערך, אין בעולם מי שיוכל לערוך סדר קדוש ונעלה כזה...'. היינו, שה'סדר' שנערך בלב נשבר ובלא חשק נתקבל בשמים לרחמים ולרצון יותר מהסדר שנערך ברוח מרוממת.

הרי לפניכם עדות נאמנה מפי הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע. בביתו של ה'בית אברהם' שררו עניות ודלות, העוני והמחסור זעקו מכל פינה ופינה שבבית. אפילו מנעלים ראויים לשמם לא היה בידו לקנות לבני הבית, עד שבמשך כל ימות החורף הולך הרבי את בנו הרה"ק מהרשד"י הי"ד לבית תלמודו על כתיפיו - מחמת קלקול הדרכים ורוב הביצות שהיו ברחובות העיר.

לקראת חג הפסח נכנס ובא הרה"ח רש"ז לידער לבית הרבי (בחזרו ממסע אסיפת כספים שערך כל החורף אצל נדיבי עם), בשהותו בבית הרבי שמע שהרבנית נאנחת אנחה עמוקה, משנשאלה לפשר האנחה, ענתה לו על ה'לחץ' זו הדחק' בו הם שרויים, ועל המחסור שהוא תושב קבע בביתם, גם סיפרה על המשא שנשא הרבי את בנו על כתיפיו לתלמודו... כשמוע הרש"ז את דבריה, נטל את צרור כספו שעמל עליו כל החורף, העניק לבית הרבי בשמחה ובלב שלם (במחשבה, שהוא כבר ימצא עוד מעות, ואילו את בית הרבי חייבים עתה להציל). ויהי אור - ברגע אחד הייתה הרווחה בבית הרבי, וניגשה הרבנית לקנות מצות ויין, בשר ודגים וכל מטעמים, ואף לבנם מהרשד"י תפרו בעקיטשע (בגד לשבת) חדש... אין לשער ואין לתאר את השמחה העצומה ששררו בבית הרבי.

אבל, דאגתו של הרבי לא שקטה. שכן מה תועיל הרווחה בביתו בשעה שקהל אנשי שלומו עדיין נתונים תחת מחסור ומצוקה ואין לאל ידו להושיעם, משהגיע ערב החג פנה הרבי לבנו וכה אמר לו, שלמה'לע שלמה'לע, הנה נכנסים אנו לקראת החג הקדוש, בליל זה נעמוד אני ואתה ב'מזרח' של בית המדרש, על עצמי אלבש את ה'טשארטקעווער קאפטן' (בגד שהיה לו מהרה"ק מטשארטקאב זי"ע) ואתה עם הבעקיטשע החדשה אשר לך. ואז נפתח באמירת ה'הלל', מ'קען מיינען... (כאומר, אפשר לחשוב שאנו המשמחים את הבורא כביכול). שם מרחוק - 'ככותל מערבי של הביהמ"ד' יעמוד פלוני (שהיה ידוע כעני מרוד וחסר כל באופן נורא) ש'בשר' על יו"ט אין לו, אולי כזית מצה... יין מעורב עם מים על חד תלת (1/4 יין 3/4 מים), אך כאשר תתאנח נפשו אנחה אחת אמיתית איזה פנים יהא לנו אצל הבורא...

הקב"ה, מביאים לפניו סדר מצוות הלילה בשעה הזאת, וישראל הם המביאים והמוזגים לפני המלך הקב"ה יי, וזהו 'לפניו' כדאמרינן 'ונאמר לפניו שירה חדשה' פ.

שם. אבל בלילה זה יורד הוא כביכול להיות עם בני ישראל העושים רצונו במצוות הלילה בעולם הזה.

ואין אלו הפלגות בעלמא, אלא שהם נוגעים להלכה ולמעשה, וכפי שכתב השל"ה (הובא במשנ"ב סימן תעג סקע"א) שאין יושבים בהסיבה בעת אמירת ההגדה, ויש שנתנו טעם לדבר, מפני שהקב"ה עומד על גבינו, וכביכול הרי אנו כתלמיד אצל רבו שאינו מסיב סא.

עוד מביא (תפא"ש חלק המועדים, שבה"ג בר"ה מצות תאכל) מביא את דברי הוזה"ק (ויקהל קצו.) עה"כ (אסתר ז, ח) 'והמלך שב מנינת הביתן' שבכל לילה בהגיע שעת חצות, הקב"ה נכנס ל'גן עדן' ומשתעשע עם הצדיקים

נט. ואכן כל פרט ומעשה שנוהגים ישראל קדושים לעשות ולומר בלילה הזה, הן מצד הדין והן מצד המנהג, יסודתם בהררי קודש, ופועלים ומעוררים דברים נשגבים בגבהי מרומים, ואין לנו השגה כלל מה אנו פועלים בלילה זה.

כתב המהרי"ל (מנהגים תחילת ליל הסדר) וז"ל. דרש מהר"י סג"ל כתיב (משלי כח יד) 'אשרי אדם מפחד תמיד', וכתב (תהלים קיב ז) 'משמועה רעה לא יירא' קשיין קראי אהדדי. אלא ר"ל, 'מפחד תמיד' אל דבר מצוה לעשותה כתיקונה, כך יהא כל אדם חרד באימה לקיים מאמרו חכמים שתקנו מצות הסדר וההגדה, ולא יהא הדבר קל בעיניו, אף אם כמה דברים יש בסדר שנראה בעיני האדם שאין הקפדה בהן, ישכיל בדעתו לקיים, שאין שום דבר ריק בהן. שנה אחת כאשר סידר האדמו"ר רבי שלום משאץ זי"ע את קערת ליל הסדר, נענה ואמר, בספרי מקובלים האריכו בסדר עריכת הקערה, היכן לשים ולהניח כל דבר ודבר, כי זה מעורר דין וגבורה, וזה רחמים וחסדים, ברם, אנשים פשוטים אנחנו ואין לנו השגה ועסק בנסתרות, ומכל מקום עלינו לדעת שעל ידי הפעולות והמעשים בעולם הזה גורמים 'מהפכות' בכל העולמות העליונים.

והסביר בדרך משל, לריחיים של חמור, שהבעלים נותן עול על החמור והוא הולך ומושך את האבן הגורמת לגלגל את הריחיים אשר שם החיטים נטחנים, החמור שאינו בר דעת תמה מדוע מוליך אותו בעליו סחור סחור לשאת אבן גדולה ללא תכלית, בשלמא אם היה מבקש ממנו להוליכו לעיר רחוקה ניחא, אך מדוע מתאכזר עליו ומעבידו ומענה אותו בעבודת פרך בחינם, אולם האמת שרק 'חמור' חושב כך, כי תועלת גדולה יש בכך - שעל ידי משא האבן גורם לגלגל ולטחון החיטים יפה יפה, ועי"ז ירוויח בעליו את מטה לחמו, כמו"כ אנו, ע"י סידור הקערה פועלים גדולות ונצורות בשמים ממעל, אך בל נהיה כחמורים אשר שכלם רפה ומבטם מצומצם. כמעשה הלזה היה גם אצל הרה"ק הנתיבות שלום זי"ע בעת שסידר את ה'קערה', ואחד מהמסובים שאלו, מהו עניין 'זרוע - חסד', כיצד הנחת הזרוע פועלת וממשיכה חסד. ענה לו הרבי, הנה יושב לו הטייס הנוהג במטוס (עראפלאן), כשהוא משתמש בכפתור מסוים מיד מתרומם המטוס ועולה עד שמי מרומים, וכי הוא מבין כיצד נעשים הדברים, מדוע כפתור זה מרומם אותו ומשנהו מוריד אותו עדי ארץ, לא ולא... (שהרי אינו אלא בקי בתורת ה'הנהגה' אבל הוא לא בנה את המטוס). אלא כך הוא מציאות הדבר, ע"י כפתור זה יארע כן וע"י השני יארע להיפך. כן הוא גם לעניינו, אף אם אינך מבין סוד הדברים אך מאמינים אנו באמונה שלימה שכל פעולה ופעולה פועלת גדולות ונצורות בעולמות העליונים, ומגביהה גם אותנו עד שמי מרומים.

ס. מקובל על הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטינין זי"ע שלא היה יכול לישן בליל הסדר, והסביר טעמו במשל, לאחד שנודע לו ששמו עלה בהגלת ה'לוטו' וזכה בסכום עצום של אלף אלפים דינרי זהב, הרי פשוט הדבר שמרוב אושר והתרגשות לא יוכל האיש להירדם, והכי נמי בחג המצות מתעשר כל יהודי בעשירות נפלאה ברוחניות, ומי יכול לישן בעת כזאת.

סא. על הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל מקובל, שבליל הסדר היה עושה 'תענית דיבור' לבלתי יכשל בדיבורים בטלים, וטעמו ונימוקו עמו, דהא כתיב (שמות יב יב) 'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה' - דהיינו הלילה שאנו עומדים בו עכשיו, ודרשו חז"ל 'ועברתי' - אני ולא מלאך אני ולא שרף, נמצא שהקב"ה בכבודו ובעצמו שוכן בתוכנו, ואיך יעז בשר ודם לדבר לפני המלך דברים של מה בכך.

ומהאי טעמא מפרש ה'ערוגת הבשם' זי"ע (הגדת 'הלל נרצה' הא לחמא), שעל כן פותחים את ההגדה באמירת 'הא לחמא עניא' בלשון ארמי, ללמדנו שבליל הסדר אין האדם זקוק למלאכי השרת שיעלו את תפלתו לפני כסא הכבוד,

נוראות כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לשבחה"ג תקס"ב ד"ה כי תבואו) דבתי בני ישראל נהפכים בזה הלילה ל'בית המקדש' ממש, בו נאמר 'מועט מחזיק את המרובה' - עומדים צפופים ומשתחוים רוחים, ומעולם לא אמר אדם צר לי המקום, גם המזון נתברך בו להיות מועט מספיק לרבים, ובוהו מבאר מדוע מכריזים בבית פנימה 'כל דכפין יתי ויכול', והלא מן הראוי היה להכריז בן מיד אחר תפילת ערבית - בעודו בביהכ"ס, למען ישמעוהו העניים הרעבים, אלא (וז"ל) כי מקום הקדושה אינו מחזיק מקום בעולם הזה הגשמי כלל... וזה אני חושב במאמר 'כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא' (היינו ש) זה הוא המאכל של עינוי ועוני שאכלו במצרים מחמת רעבון ועינוי, והוא בעצמו המאכל שאנו אוכלים ושמחים בו בהיות ברכת ה' חופה עלינו בספרנו ניסיו ונפלאותיו. ולא עוד אלא אעפ"י שלא הכנו אלא (כדי) צרכינו, מ"מ - כל דכפין ייתי ויכול, וכל דצריך ייתי ויפסח, ויהי' מספיק לכל הבאים... [ובמקום אחר כתב תשלוט בו הברכה ויתרבה כמו שהיה אצל אלישע והאשה השונמית ב'אסוך

שמן']. גם דירתנו ומקום מושבנו לא יהיה דחוק לכל הבא, כי להיות עתה ביתנו מקום קדוש שמו הגדול, וספור נפלאותיו הרי הוא מעין ארץ הקדושה, כי עתידים בתי כנסיות וב"מ שבבבל לקבוע בא"י (מגילה כט). והיינו השתא הכא לשנה הבאה תהי' הבית הזה קבוע בארץ ישראל.

הנה בלילה הזה הוא זמן המקודש ביותר - ליל שימורים הוא לה", צא ולמד מדברי מהר"ל (הגש"פ ענין לכישת הקיטל) נוהגים ללבוש בגד לבן בליל פסח לעבודת הסדר כמו שהיה הכה"ג לובש בגדי לבן בהכנסו לפני ולפנים ביוה"כ... כי מעלת וקדושת כל יהודי ויהודי בלילה זה הוא כרוגמת הכהן גדול בעת שנכנס לקדשי קדשים ביום הכיפורים^{סב}, ומאריך בענינים וסודות עמוקים וסתרי תורה, ומסיים וליל שימורים הוא ביום הכיפורים בזה הענין, וטעם שניהם נסתר.

למען תספור - סגולת סיפור יציאת מצרים

איתא ב'חתם סופר' (דרשות, ח"ב רנב. לשבחה"ג שנת תקצ"ד ד"ה הא לחמא), וז"ל. כי מובטחים אנתנו אפילו

ואין זה כשאר תפילות שאמרו חז"ל (שבת יב:) 'כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי', מפני שהשכינה שורה בביתו של כל יהודי ויהודי, והוא יתב"ש שומע ומאזין בכבודו ובעצמו לדברי בני ישראל ולכן אפשר להתפלל אף בלשון ארמי [כעין המבואר שם, דבחולה אפשר להתפלל בלשון ארמי כי שכינה למעלה מראשותיו].

הוסיף על כך חכם אחד, שלכן אומרים בסיום הסדר פיוט 'חד גדיא' שגם הוא בלשון ארמי, כדי ללמדנו שהשכינה הקדושה בתוכנו מרישא ועד גמירא, ובכל זמן עריכת ליל הסדר יש השראת השכינה בבתי ישראל. ולא זו בלבד, אלא מובא משמיה דה'חווה' מלובלין זי"ע, שעל כן תיקנו לומר 'חד גדיא' בלשון ארמי שהוא 'לחש' כנגד עין הרע, כי אחרי התגלות והארה כזאת איכא למיחש שמא יקנאו המלאכים בכנסת ישראל, ועל כן הקדימו רפואה למכה לבטל הנזק שבא על ידי עין רעה, ולמדנו מכאן שבני ישראל מתעלים במעלה גבוהה מעל גבוהה עד שיש לחשוש שמא יקנאו בהם המלאכים, והדברים מלהיבים.

סב. בזה הסבירו מנהג צדיקי בית בעלזא זי"ע, שהיו נוהגים לספוק כף על כף קודם אמירת 'מה נשתנה', והיינו טעמא, כי הכהן גדול נצטווה ללבוש מעיל שתלויים בו פעמונים ומפורש טעמא בקרא (שמות כח לה) 'ונשמע קולו בבואו אל הקודש', ודומיא להכי סופקים כפים להשמיע קולות בבואו אל הקודש.

נהרא נהרא ופשטיה בענין אמירת 'שלום עליכם' בליל הסדר שחל בשבת, יש נוהגים שלא לאומרו, וטעמם שהרי לדברי המהר"ל דומה כל יהודי בליל הסדר לכהן גדול הנכנס לפני ולפנים בקודש הקדשים ביום הכיפורים, והלא שם כתיב (ויקרא טז יז) 'וכל אדם לא יהיה באוהל מועד' ואמרו בירושלמי (יומא ה ב) דלהכי כתיב 'וכל אדם' לרבות המלאכים שנאמר בהם (יחזקאל א י) 'ודמות פניהם פני אדם', שאף המלאכים אסורים לשהות בקודש בשעה שהכה"ג מקריב את הקטורת לפני ולפנים, א"כ אף ליל הסדר כיו"ב, שאין להם לשהות בביתו של ישראל המתקדש בקדושת קודש קדשים, וממילא אין צורך לומר 'שלום עליכם', והדברים נוראים ומבהילים.

מעתה בין נבין גודל האור שזכו לו הצדיקים בליל הסדר, כי התקדשו בקדושה עילאה ביותר עד שלא יכלו להביט בתואר קדשם, וכפי שהעיד הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע על חותנו הרה"ק רבי מנחם מנדל ה'שרף' מקאצק זי"ע

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

בגלות החיל, בשעה שאנחנו יושבים לספר יציאת מצרים ומבואר ב'ישמח ישראל' (אות נו) לפרש מה ששנינו לבנינו, להשריש לבותם ביראת ה', אזי שפע אלוק עלינו (פסחים קטז). 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח', כמו בצאתנו ממצרים, עכ"ל^{סג}. היינו דאף אם כאשר התחיל לספר ביציאת מצרים

שכל השנה היה לו תואר של מלאך ה' צב-אות (תואר זה כותב על חותנו בתשובותיו אבה"ע סימן קכב אות מ) ובסדר ליל פסח היה תואר פניו כאחד משרפי מעלה.

ועוד אמר, כי בליל פסח היה חותנו הקדוש כל כך מורם מזה העולם, מה שאפי' ביום כיפור לא ראו אצלו כזאת, ופעם אחרת אמר כי היה חותנו הקדוש מופשט מעניני העולם וגבוה מהם, עד שבחציו השני של הסדר יצאו מפניו ניצוצי אש ממש (ראה כל זה באביר הרועים' אותיות עג, שמד), וידוע שה'אבני נזר' לא היה אומר גוזמאות ולשונו לא היתה 'לשון מליצה' כלל, וכמו"כ חישוב מאד בנתינת תוארים, וכל דבריו היו מדודים ומדויקים.

סיפר הגה"צ רבי עקיבא סופר גאב"ד פרעשבורג זצ"ל על זקנו הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע שבלייל הסדר בערו פניו כלפידי אש והיו מאירים כשמש בצהרים. וכסיפרו בנותיו של החת"ס להרבנית חוה לאה ע"ה מחברתו בקודש של הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע, כי אי אפשר להביט אל מראה אביהם בלילה זה מגודל האור המבהיק מפניו, סברה כי אך גוזמא היא זו, אולם בבואה לפניו ניסתה ולא יכלה להסתכל בפניו, עד שאמרה שכשם שאי אפשר להביט אל השמש ביקידתה בשעות הצהרים, כך לא היה אפשר להסתכל בפני חותנה הקדוש.

סג. מצינו כן בתורתן של 'ראשונים', דאיתא בגמ' (ברכות ד:) 'איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפילה', ומבאר 'רבינו יונה' בשם רבו (ברכות ב: מדה"ר ד"ה איזהו) וז"ל. 'מפני שכשמזכיר גאולה מצרים ומתפלל מיד, הוא מראה שבטוח בה' בתפילה כיוון שמבקש ממנו צרכיו, שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום. ומוסיף ה'רבינו יונה', וכן נראה ב'שמות רבה' (כג ב) שאומר שכשראו ישראל הניסים והנפלאות שעשה עמהם הבורא שלא כטבעו של עולם בטחו בו. ועל זה נאמר (שמות יד לא) 'וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' וגו'', וכיוון שמזכיר עכשיו אותה הגאולה שבטחו אבותינו בה' והצילים ומתפלל מיד, נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו, ומפני זה מזכיר אותה הגאולה ומתפלל מיד, והביטחון הוא עיקר היראה והאמונה, ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי העולם הבא', עכ"ל. נמצינו למדים מדבריו, שעל ידי הזכרת הניסים והנפלאות שהיו ביציאת מצרים תתרבה אמונת האדם ובטחונו בה', וממילא תתוסף אמונתו שבוודאי אף אותו יושיע הקב"ה, וכשמתפלל מתוך אמונה זו ודאי יענהו ה', ויושיענו בכל טוב שבעולם.

איתא מהגה"ק המגיד מדובנא זי"ע בהקדימו את הכתוב אצל אלישע הנביא כשהחיה את בן השונמית, דכתיב (מלכים ב' ד לד) 'ויעל וישכב על הילד, וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו, ויגהר עליו, ויחם בשר הילד' וכך החייהו. ולכאורה יפלא, וכי היה צריך אלישע לכל אלה, הלא אם יוכל להחיות מת, יוכל אף בלא כל אלה. ומי שאין לו סגוליות זו ואין בכוחו להחיות את המת, לא יוכל להחיותו אף אם יעשה אלף פעמים ככה. מבאר ה'רד"ק' שרצונו של הקב"ה הוא למעט בניסים ולעשות ככל האפשר עפ"י דרך הטבע, לכן הניח פיו על פיו כדרך הבא להנשים את החולה, ואף הניח עיניו על עיניו וכפיו על כפיו דוגמת המעביר חום הגוף אל השוכב על ערש דוויו, ויחם את בשרו.

עוד מצינו כיו"ב ב'רמב"ן' (בראשית ו יט) שאמר הקב"ה לנח לבנות תיבה 'גדולה', אף שגם כך לא היה גודלה של תיבה מספיק וממילא הוצרכו ל'נס' שיהא 'מועט מחזיק את המרובה', - מכל מקום ציווה כן הקב"ה 'כדי למעט בנס, כי כן הדרך בכל הניסים בתורה או בנביאים שתחילה על האדם לעשות ככל אשר בידו, ואז יעשה הקב"ה את השאר', מעתה יש להקשות, מדוע ב'יציאת מצרים' הרבה הקב"ה בניסים - שהכה את המצריים בעשר מכות, ושידד מערכות שמים וארץ באותות ומופתים, והלא היה סגי להכות בהם מכה אחת גדולה שתכניע את לבבם תיכף ומיד.

ותירץ המגיד מדובנא זצ"ל בדרך משל כדרכו, דהנה האוכל לשובע נפשו לא ידקדק להשתדל ולחפש אחר המעדנים והמגדנות נאים למראה להשביע בהם נפשו, אבל ה'מוכר' מאכלים, ישים אל מול חלון 'בית מסחרו' את מיטב המאכלים הנאים וההדורים במראיהם בכדי למשוך את עין העוברים ושבים שיסורו אליו לקנותם. וכמו כן בניסי יציאת מצרים שמטרתם היתה 'למען ספר שמי בכל הארץ', ואז הושתת יסוד אומה הישראלית, הרבה הקב"ה בניסים ונפלאות כדי שיוודע גדלו וחזקו בכל העולם.

לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג, אף הוא הפליג. אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו, עכ"ל. הא למדת עד היכן גדלה קרבתו של המספר ביצי"מ אל הקב"ה, שכביכול גורם 'פתיחת השערים', ולא עוד אלא שהמלך יוצא לקראתו אל הפתח, עד שכוחו לתבוע צרכיו, ואם בכל יום אמרינן עאכו"כ בליל הקדוש הזה, שאז הוא הזמן והעת המיוחד לכך - בשעה שמצה ומרור מונחים לפניו, בוודאי ימלא ה' כל משאלות לבו לטובה.

איתא ב'שפת אמת' זי"ע (בא תרמ"ח) וז"ל. הקב"ה זכ"ש הקדים לנו גלות מצרים ונאלנו משם להיות הסיפור ביציאת מצרים במקום היסורין (שעל האדם לעבור), וכשם שאמרו חז"ל (מנחות ק"י): 'כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה', כן הוא בפרשות סיפורי יציאת מצרים שהעוסק בהם כאילו עבר עליו הגלות, עכ"ל ס"ד.

ובפשטות ביאור הדבר, מכיוון שפרשות אלו נוטעים בלבנו אמונה, והרי בכח אמונה שפיר להמתיק את חיי האדם בהאי עלמא. ואולי בזה יבוארו דברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (וארא תרל"ד ד"ה והוצאתי) וז"ל. והוצאתי והצלתי ולקחתי... וידעתם כי אני ה' המוציא, ראינו כי כל הרצון בגאולת מצרים היה לידע שה' יתברך הוציאנו משם ולכן צריכין לזכור תמיד יציאת מצרים. והאמת כי בכל עת יש 'מצרים' לכל איש ישראל (כל אחד בדידיה) ולכן מזכירין בכל יום יציאת מצרים, וכפי מה שיודעין וזוכרין שה' יתברך הוציאנו אין צריך להיות בפועל תוך המיצר כי (רק) כשאדם שוכח ומתגאה לומר כחי ועוצם ידי כו' (דברים ה יז) אז צריכין להביאו במיצר - שיראה כי הכל מה' יתברך. והנה יציאת מצרים הייתה הכנה לדורות כמו שכתוב בגמרא (ברכות לה.) שלשון 'המוציא אתכם' כולל על להבא וגם מעיקרא משמע, פירוש שיציאת מצרים היה לדורות, וכפי מה שהאדם זוכר ביציאת מצרים כן

היה במצב של 'גנות' מכל מקום על ידי הסיפור מתעלה הוא עצמו להיות 'משובח', והיינו שעל ידי הסיפור יצא ממיצרו וישתבח מצבו בגשמיות וברוחניות בלילה הזה. וכך מבארים את הנאמר 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח' שה'מספר' עצמו נעשה משובח ומשתנה למעליותא, 'זהתנא מבטיח לנו, אף שנתחיל בגנות עכ"ו על ידי הסיפור נתעלה ונעשה משובח'.

ב'דרבי משה' (תע"ג סק"ב) נותן טעם למה נוטלים את הידים קודם אכילת כרפס, וז"ל. 'אפשר לומר, דסיפור ההגדה הוי כמו תפלה, שאנו מספרים כבוד הא-ל ושבחיו יתעלה, לכן צריך כאן נטילה', והיינו שעצם נוסח ההגדה הוא תפילות (תחנונים ובקשות), ובידו לפעול נשגבות. וכן מקובל מהרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע, דבשעה שאדם אומר תיבות ואותיות ההגדה וסיפור יציאת מצרים הרי הוא פותח שערי שפע ורחמים בעולם.

וכה כתב ה'שפת אמת' (תרל"א ד"ה בכל) '...שהאמת כן (שיוצא בכל שנה ממצרים), רק שצריך לברר זה על ידי אמונה והוא סיפור יציאת מצרים... וכפי אמונת האדם - שמאמין כאילו יצא ממצרים, כן נתגלה בחינה זו, ומרגיש מיציאת מצרים של עתה, ויוכל לצאת כל אחד ממיצר שלו'.

הבטחה גדולה כתב ב'יסוד יוסף' (פפ"ה) בהאי לישראל וכל האומר שבה יציאת מצרים והסיפור של ההגדה בחרוה ובשמחה, בלי שום לב רגז וכלי עצלות בדמיון משא ח"ו, אלא בכוונה ושמחת הלב, זה הוא אשר כנפי השכינה פרושות עליו תמיד להצילו בכל מקומות ובכל דרכים, וזוכה להיעשות לו נסים.

איתא בגמרא (ברכות ד:) דאמר ר' יוחנן איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה, וברש"י ביאר וז"ל, וסמיכת גאולה לתפלה רמוזה דוד בספר תהלים דכתיב 'ה' צורי וגואלי' (תהלים יט טו) וסמך ליה 'יענך ה' ביום צרה' (שם כ ב), ואמרי' בברכות ירושלמי (פ"א ה"א) מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה,

סד. נמצינו למידים כאן הוראה ועצה נפלאה לכל ימות השנה (ולאו דווקא ללילי פסחים), בראות אדם מישראל שצרה באה עליו, יקרא ויתבונן באלו הפרשיות, וממילא יחשב כאילו כבר עבר את הגלות, ויפטר מן הצרה ומן הצער. וביאור הדבר, אפשר לומר, מכיוון שפרשיות אלו נוטעים בלבנו אמונה, והרי בכח אמונה שפיר להמתיק את חיי האדם בהאי עלמא.

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

יתנהג בקדושה וביראה, ולשמוח במצות שזיכה ה' אותנו בלילה הזה, מצות עשה של קידוש, ומצות עשה של אכילת מצה, ומצות מרור, וד' כוסות ואמירת הלל, עב"ל.

ואכן השל"ה הק' כתב (מסכת פסחים נר מצוה אות לט) שחסידים ואנשי מעשה נהגו לנשק את המצה בעת שהגביהו אותה בליל הסדר^ס.

בונה ראשונה שיש לאדם לבזון בעת האכילה היא לקיים מ"ע שציונו הבורא 'שבעת ימים מצות תאכלו' (שמות יב טו). והם 'זכר ליציאת מצרים' ככתוב (פסוק לט) 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עוגות מצות כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם'. ומאד יזהר שלא לאוכלם במצות אנשים מלומדה ומתוך רגילות שכך אכלו אבותינו בצאתם ממצרים ואחריהם נהגו כן בכל דור ודור - ממצרים ועד הנה... אלא יבזון לעשות רצון אבינו שבשמים, ולזכור על ידי האכילה את הניסים שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים.

נפלאים דברי ה'רוקח' (הלכות פסח אות רצא) שהאוכל מצות בשבעת ימי החג כהלכתן נעשה שותף

מתעורר אצלו יציאת מצרים בכל זמן (היינו ב'מצרים' הנהג אצלו ושייך גביה בזמן הזה), עב"ל (עיי"ש עוד).

תאכלו מצות - מעלת המצווה

צדיקי הדורות היו משתוקקים בכל השנה כולה לאכול מצת מצוה בקדושה ובטהרה, ובקדושתם ערכו הכנה רבה טרם קיימו מצוה רבה זו בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה^ס. אמנם, אף לאנשים הפשוטים ביותר אמרה תורה 'בערב תאכלו מצות', כי אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו לומר שרק אם הכין את עצמו כראוי נחשבת המצווה כמצוה ראויה, אלא, כל אחד יכין עצמו כפי כוחו והשגתו ודי בזה.

כתב ה'חתם סופר' (ח"מ סימן קצו), וז"ל. 'מצות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח - והיא יחידה שנשארה לנו מכל מצוות אכילה שבכל התורה, ואין לנו לא פסח ולא קדשים, לא תרומה ולא מעשר שני, רק מצוה אחת משנה לשנה, ואם גם היא לא תועילה בדינו בשלימות, הייטב בעיני ה' חלילה וחלילה', עב"ל.

בבללות כתב הורתנו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל ב'מכתב' (מכתבי רעק"א יב) וז"ל. 'בליל פסח

סה. וכבר זעק הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע שנה אחת קודם אכילת מצה מתוך געגועים עזים 'רבש"ע, אדער דו אין מיר אריין, אדער איך אין דיר אריין...' (או שאתה קוב"ה תשכין את שכניך בקרבי, ואם לאו אכנס אני בקרבך כביכול).

מפורסם היה הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע בגעגועיו העזים ובהשתוקקותו הנפלאה לקראת מצוות אכילת מצה, ומתחילת השנה היה מדבר ומזכיר מענין אכילת מצות בערגה, מידי שנה בשנה לקראת חג הפסח היה פוקד את הציון של התנא האלוקי רשב"י במירון, והיה מתפלל שם שיזכה לאכול כזית מצה מתוך דעת, וכל שכן בעת אכילת המצה גופא היו פניו בוערים כלפידיים בהתלהבות אש קודש, אשר אי אפשר לתארה, אשרי עין ראתה זאת. ממעט היה הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע באכילתו, והרבנית היתה תמיד מפצירה בו שיאכל באומרה הכנתי לך מעדנים ואינך טועם מזה... אבל הוא היה אומר על מאכלים מעין אלו דאס אדז'עט מיר (כאומר איני מוצא בהם כל טעם, ולהיפך), אולם כשהגיע ליל הסדר לאחר אמירת ההגדה ברוב השתפכות כדרכו בקודש, ניגש לאכילת מצה בתאבון גדול כמצוותה בהידורה. ובעיני זוגתו הצדקנית היה נראה הדבר כ'רעבתנות' יתירה, והעירה לו בדרך כבוד ושאלה 'וכי נהיית בעל-תאוה'ניק', נענה הרה"ק בזה"ל, 'בכל ימות השנה כאשר אין לי טעם באכילה מפצירים בי לאכול, ואילו כאשר פעם אחת בשנה כבר הנני מרגיש טעם באכילתי אומרים עלי שאני 'בעל תאוה'ניק'.... אך תדעו כי כך היא האמת, המתאפק בכל השנה כולה מתאוות אחרות, זוכה לתאוה גדולה בעת אכילת מצה... (אגב אורחא, פעם 'תפס' הרה"ק ה'נתיבות שלום' את אחד הבחורים מהמשב"קים אוכל לתאבון 'פיתה פלאפל' בנגסו שלא כמידת דרך ארץ (עיי' במשנ"ב ק"ע סקי"ט בשם הב"י, שאינו כדאי לנגוס בפת גדולה כביצה) - מה עשה הרבי, לא גער בו ולא ביישו, אלא אמר לו ברמיזה - הינך מזכיר לי איך שהרבי הבית אברהם אכל את ה'כזית מצה', והלה כבר הבין...).

סו. כתב ב'בארות המים' (ליום א' ש"פ) שהרה"ק מרימנוב זי"ע אמר, שאם לא היה חושש מפני המון העם היה נוטל את המצה לבית הכנסת, והיה עושה נענועים כמו הלולב והאתרוג.

בשונה משאר המצוות הנעשות בחוץ לגופו של אדם זו נבלעת בקרבו, ולכן מסוגלת היא לרפאות את האדם 'רפואת הנפש' ברוחניות, ומסייעת לו לעקור מעצמו את כל הרע שבקרבו להיות דבוק באלוקים חיים.

ובן אמר הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע (מנחם ציון דרושים לפסח, ליום ה' אחרון של פסח), שסגולת אכילת מצה מועילה לבטל כל תאוות רעות מנפש האדם.

עוד איתא בזוה"ק (ח"ג רנא): שאכילת מצה מזככת את נשמת ישראל מכל לכלוך ופגם, ולא רק על חטאים דלעבר אלא היא גם מסוגלת לטהר את הנפש על להבא. וכן איתא ב'ישמח ישראל' (להגש"פ אות נ) כי המצה מעוררת אותנו ל'אהבת ה' - וממילא כאשר נהיה בריאים על חולי הנפש אחר אכילת המצה - מיכלא דאסוותא, לא נכסוף לשום דבר זולת השי"ת תורתו ומצוותיו, כי תגדל האהבה אליו, לאהבה את ה' אהבה שאין לה תכלית וסוף על כל אהבת עוה"ו, והו' 'אפיקומן' שהוא נוטריקון 'אפיקו מיני מתיקה', שיסיר מעליו כל הנאת עולם הזה, להיות דבוק באלוקים חיים^{סז}.

ומכל מקום אין דברי הזוה"ק יוצאים מידי פשוטן, שאכילת המצה מביא לאדם גם רפואת הגוף בפועל ממש, וכמרומו בשמה 'מצה' - שהוא ר"ת מ'כל צ'רה ה'צילניסח.

להקב"ה במעשה בראשית, וראיתו מהפסוק (שמות יג) 'מצות יאכל את שבעת הימים', 'שבעת ימים' אין כתיב כאן, אלא 'שבעת הימים' בה"א הידיעה, ללמדנו שנעשה שותף בבריאת שבעת ימי הבנין.

מצות תאכל - סגולת המצה

סגולת אכילת מצה רבה היא מאד, וידועים דברי הזוה"ק (ח"ב קפג): דהיא מיכלא דאסוותא [מאכל רפואה] ומיכלא דמהימנותא [מאכל המשריש אמונה בלב האדם].

ומבאר הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (רמזי פסח ד"ה נחזור לענין) את דברי הזוה"ק דתרווייהו דהא נינהו, דמי שחסרה לו מידת האמונה הרי נחשב הוא כחסר רפואה, וסגולתה היא לרפאות את אלו שיש להם חסרון באמונה, כי על ידי אכילת מצה זוכה האדם להכיר במי שאמר והיה העולם.

ב'ישמח ישראל' (להגש"פ אות עה ד"ה כל דכפין) כתב 'ואף חבמי אומות הרופאים מסכימים, שמצה הוא רפואה להראש, אך המה מתנבאים ואינם יודעים מה מתנבאים', כי אכן, על ידי מצה זוכה לאמונה ומתקן ומטהר בזה את המוח שהוא בראש.

ב'תפארת שלמה' (לשבת הגדול ד"ה א"י מצות תאכל) מוסף עוד, כי מעלת מצוות 'אכילת מצה' כי

סז. ולכן יש הנוהגים לשאת באמתחתם בכל מקום מעט ממצת אפיקומן לשמירה, הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע נהג לחלק ממצות שמורה במוצאי שביעי של פסח, שהרי אמרו (סוכה לח). 'שיירי מצוה מעכבין את הפורענות', וכן נהגו הרבה צדיקים.

סח. בתקופה שלפני מלחמת העולם השניה התגורר בראמניא (רומניה) אדם גדול ושמו הגה"צ רבי צבי קינסטליכער זצ"ל אב"ד הערמנשטאט-סעבען [אחר המלחמה היה דר בירושלים והיה קרוב מאד אל הגרי"מ דושינסקי זי"ע, הרה"ק רבי יהודה הורוויץ מדזיקוב זי"ע היה מסתופף הרבה בצלו], שנה אחת בחודש ניסן הרגיש ביסורים נוראים במקום הקיבה, ונסע לעיר קלויזנבורג כדי לדרוש אצל רופאים מומחים שימצאו מזור למחלתו, ואכן את אשר יגור ממנו בא, כי אחרי בדיקות חוזרות ונשנות הודיעו לו שמחלה קשה מקננת בתוך גופו, וחייבים תיכף לנתחו כדי לעקור ולרפא את המחלה. משקיבל הגר"צ את הבשורה הקשה 'לא יכולתי להסכים ע"ז להיות בבית החולים במשך ימי החג, ובטחתי בה' שלא אעבור על 'בל-תאחר', ובאתי לביתי, בלית ברירה הסכימו הרופאים לדחות הניתוח אך התרו בו מאד לבל יאכל שום דבר זולת חלב וביצים ומיץ תפוזים, וכ"ש שלא לאכול פת ולחם. את ליל הסדר ערך כדרכו ברוממות הרוח והתלהבות הנפש מתוך שמחה וחדוה, ובעת אכילת מצה החליט לעבור על דברי הרופאים ואכל כזית מצה שרוי בחלב בשני הלילות, 'וחסדי ה' כי לא תמנו, כי בליל שני אחר הסדר סרו היסורים לגמרי, וכאילו לא היו, ולא הרגשתי שום כאב ב"ה'.

בשבת אחרי פסח עלה לבימה, והודיע את צערו לרבים, שעליו לעבור ניתוח מסוכן ושיתפללו בעדו ויבקשו עליו רחמים, ומסר לפנייהם דברי פרידה בדמעות שלישי שמא לא יזכה חלילה לקום ממיטת חליו, כי מי יודע מה יגזור

על מרורים יאכלוהו - מתיקות המרור

ולא יהא מתיירא שמצווה גדולה כזו שאין לזכות בה עד יעבור שנה ומי יודע אם יחיה, יהיה נפסד בידו, ודי לנו בעו"ה במצות הרגילין כמו תפילין וברכת המזון שאין אנו מדקדקים בה ולמה נעשה כזה במצות אלו ר"ל, ואף במרור, מה גם שקשה לו קצת, הלא בכל יום אנו מקבלים לעבוד ה' בכל נפשנו, ולמה נקפיד בצער מועט כזה, אני מבטיח באמונה, במי שיעשה מצוה בחשק, ויחשוב בשמחה כזו הרגע 'אני מקיים מצות בורא' כמעט לא ירגיש מרירות כלל, עב"לסט.

דברים נוקבים כותב הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל ('מכתבי רעק"א' יב) וז"ל 'בליל פסח יתנהג בקדושה וביראה, ולשמוח במצות שזיכה ה' אותנו בלילה הזה, מצות עשה של קידוש, ומצות עשה של אכילת מצה, ומצות מרור, וד' כוסות ואמירת הלל, אך בתנאי שצריך ליהרר שיאכל כזית מצה ברווחה ולא בצמצום, וכמו כן במרור כל אחד [אשר] יחסר מעט מזעיר הפסיד המצוות, ולדעתי מי שיש לו מוח בקרקרו ומאמין בתורת ה', איך לא יחום על נפשו,

עליו השי"ת. לאחר כמה ימים נסע שוב לקלויזנבורג אל הרופא, הרופא חזר לבדקו טרם הניתוח, ומה גברה תדהמתו בראותו שהמחלה נעלמה כליל, ולא מצא שום חסרון במקום הקיבה. והיה בטוח בדעתו שבינתיים ביקר אצל רופא מומחה שריפא את מחלתו, ומרוב התפעלות ביקש שיגלה לו מי הוא הרופא שהצליח לרפאותו רפואה שלימה, והשיב הגר"צ שלא היה אצל שום רופא, רק אכל בליל הסדר את הכזית מצה מיכלא דאסוותא, ועל ידי כך זכה לרפואה שלימה, 'וענה [הרופא] ואמר, שנס גדול נעשה לי, והודה שידיעת וחכמת הרופאים הוא כאין נגד רצון הבורא ית"ש'. בעל המעשה עצמו כותב את כל השתלשלות הדברים אל ידידו ומחותנו הגה"צ רבי ישראל וועלץ זצ"ל, ומסיים שם 'נא למסור תוכן המכתב לבני שיחי', שידע גם הוא להודות ולהלל לשמו יתברך על כל החסד אשר גמלני, ויברך ברכת שעשה ניסים לאבותינו' (המכתב נדפס במלואו ב'באר צבי' חלק האגרות, מכתב לב), וגם עדי שמיעה היו מספרים בערגה, איך היה הגר"צ מתאר להם איך הרגיש שהמצות פעלו להסיר ממנו את כל מכאוביו.

מעשה כיו"ב אירע אשתקד בשנת תשע"ז, איש יהודי הדר בעי"ת לעיקוואד ושמו הרב צבי לאפה שליט"א נהג ברכבו בערב הפסח ולפתע אירעו תאונה (עקסידענ"ט) קשה ונוראה, כשרכבו מתהפך וארבעת גלגליו עמדו בזקיפה ממעל הרכב, דפנות הרכב נמעכו ונמחצו לגמרי עד שארך לאנשי ההצלה כמחצית השעה לנסר ולחתוך אותם כדי לחלצו, מיד הובילוהו לבית החולים כשכולו פצוע וחבול, ומבדיקות וצילומי הרופאים עלה כי יש לו דימומים (Internal bleeding) בראשו (סביב המוח) ופציעות קשות בצווארו, כך שעליו לעבור כמה וכמה ניתוחים במשך החדשים הקרובים. ויהי בליל התקדש החג, ישבו היהודי ובני ביתו בחדרו שבבית החולים וערכו 'סדר' כהלכתו ככל משפטיו וחוקותיו, באמצע עריכת הסדר נכנס הרופא ו'תפסם' כשהם עורכים סדר באכילת מצות ומרור, ושתית ד' כוסות, הביט בו הרופא כמי שהשתבשה דעתו וגער בו, הרי למחרת היום עליך לעבור 'ניתוח' כיצד תעיז לאכול עתה (כי לפני ניתוח על המנותח להיות בצום), אם תאכל עתה נהיה מוכרחים לדחות את הניתוח הנחוץ לך ב'פיקוח נפש', אבל זה האיש באמונתו התמימה המשיך בעריכת הסדר כמי שיושב בביתו ללא כל פגע במוחו וצווארו... וראה זה פלא, ויהי ממחרת, הובילוהו לבדיקת C.T. (Cat-scan) ונמצא מוחו וכל גופו נקי לחלוטין ומיד נשתחרר לביתו, הרי לך רפואתה של המצה עד היכן מגעת, שיצא האוכלה מסכנת מות לחיים טובים בבריאות השלימה.

סט. הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע הגיד פעם, שאינו מבין מדוע נקרא 'מרור', והלא טעמו מתוק כל כך... והיינו כדברי רעק"א זצ"ל, שהמשכיל ומתבונן שעל ידי אכילתו זוכה לקיים מצוות הקב"ה בוודאי לא ירגיש כלל בטעמו המר של המרור. עוד נראה בעומק כוונתו, שעל ידי אכילת המרור מבטלים את כל המרירות והדינים, וכמו שידוע מצדיקים ש"מרור" עולה בגימטריה כמנין 'מות' (-446), ובא זה ומבטל את זה, ונמצא שרק תחילתו מר אך סופו מתוק.

שביעי של פסח

באילן גדול כדי שלא יפול מדרגתו, ועל כל בעל נפש לחשוש שמא יפול חלילה, ויתאמץ להתקשר את עצמו ב'משיחה קטנה' כדי שלא יפול מדרגתו, 'זהנה המשיחה קטנה היא האמונה השלימה'^א, וזה היה דוד המלך ע"ה מבקש מילדותו (תהלים ל ז) 'ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם' - שמיום היותו לאיש עד זקנתו לא ישב בשלוח והשקט, ונתיירא תמיד שלא יסוג אחור, אשר לזאת בעל נפש יחוש לעצמו להתאמץ בכל כחו מרם נפלו, ולהיתלות באילן גדול אפילו במשיחה קטנה כדי לעלות בהר ה', נמצא שהאמונה היא הכלי להתחזק את כל המדרגות ועבודת השי"ת^ב.

הבט וראה מה גדלו מעשי האמונה, עד שכל רגע ורגע של אמונת האדם בעולם הזה חשובה

ויאמינו בה' - סגולת היום לבוא לידי אמונה בהקב"ה יום שביעי של פסח מסוגל לקנות בו אמונה באלוקים חיים^ג, וכפי שהביא הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע ב'מנחם ציון' (סעודת ליל ה', אחרון של פסח) 'שמעתי מגדול אחד, מתלמידי מורי [הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע] זכר צדיק לברכה, שאמר בשם רבו, שהעת המסוגלת לזה [לזכות לאמונה שלימה] היא בליל ז' של פסח, ויתחזק עצמו לקשר דעתו ומחשבתו בצדיקים הקדושים, לזה היא תועלת גדולה וסגולה אמיתית, שביום זה נאמר (שמות יד לא) 'ויאמינו בה' ובמשה', שאמונתם בה' נשלמה על ידי התקשרותם במשה'.

זכותב עוד, שאף המקיים מצוות ומעשים טובים כל ימיו זקוק ל'משיחה' (חבל) קטנה להיתלות

ע. מן הענין להביא שב'מנהגי מהרי"ל' (סדר תפילה אות ה) מביא שיש הנוהגים לומר זמן שמחתנו בתפילות העמידה של 'שביעי של פסח' (במקום 'זמן חרותנו' הנאמר בכל ימי הפסח).

עא. גדולה אמונתם של בני ישראל באותו היום יותר מהאמונה שהאמינו בצאתם ממצרים, ומבואר בדרשות הר"ן (דרוש י"א), כי בהיותם במצרים היה להם מקום לספקות, מדוע ציוה הקב"ה לגנוב לב פרעה ולומר לו שכביכול הם יוצאים רק לשלושת ימים, הרי לאחר מכת בכורות שפרעה בעצמו חשש על נפשו היה משלחם אף לצמיתות, ומדוע ציוה להערים על המצריים 'לשאול' מהם כלי כסף וזהב, והרי לאחרי עשרת מכות עצומות כאלו היה בידם לתבוע בפה מהמצריים 'הבו' לנו כל כסף וכלי זהב, אמנם בהגיעם לים סוף וראו שהים נבקע ובני ישראל הלכו בו בתוך הים ביבשה ולאחריהם נכנסו המצריים וטבעו בים, אז הבינו כי הכל היה רק כדי להביאם לתוככי הים, כי אילו לא היו 'מערימים' על פרעה והיה משלחם מאימת המכות וכיו"ב, בוודאי לא היה מעיז לצאת לרדוף אחריהם אחרי ג' ימים, מה גם שלא היתה לו סיבה לרדוף אחריהם אחשרי שהוא בעצמו שילחם לחפשי, ורק מכיוון שהיה נראה לו ש'ברח העם' יצא אליהם, וכך ייאמר גבי כל המצריים, שאילו לא היו שואלים בני"י מהם כלי כסף וזהב לא היו הכל יוצאים לרדוף אחריהם, ואכן ביום ההוא 'ויאמינו בה' - לדעת שהכל בחשבון, ואף הנראה להם כ'קושיא' אינו אלא בחשבון נפלא מן השמים, ונסתלקו מהם כל מיני ספיקות באמונה, זהו תוקף אמונת האי יומא.

עב. גם ייאמר לאידך גיסא, כי האמונה תריק עלינו שפע ניסים ונפלאות, כי כל קריעת הים היה בזכות האמונה כמו שאמרו חז"ל (מכילתא פ"ג) כדאי היא האמונה שהאמינו בי (שהלכו אחרי משה בארץ לא זרועה) שאקרע להם את הים.

וזהו כל תכליתו וייעודו של האדם בהאי עלמא להאמין באמונה פשוטה בבורא עולם, כמו שאמר הרה"ק מקאצק זי"ע, הנה עם בני ישראל ראו על הים התגלות נפלאה, עד שאמרו 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואתו' (מכילתא שירה, ג'), ועם כל זה עדיין לא הגיעו למדרגה הראויה ביותר, עד ש'ויאמינו בה' ובמשה עבדו, כי כל החזיונות ('וירא' ישראל) אינם נחשבים כחשיבותה של אמונה.

כה ביאר הגאון רבי חיים מוואלאז'ין זי"ע (נפ"ח שער א סוף פ"ט, דרשות מהר"ח שה"ש א ט, עיי' נועם אלימלך - ליקוטי שושנה ד"ה לסוסתי) וז"ל. ולכן בעת קריעת ים סוף. אמר הוא ית' למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. ר"ל בדדידהו תליא מלתא. שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלך ונסוע אל הים 'סמוך לבם לא יירא' מעוצם בטחונם שבוודאי יקרע לפניהם, אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם. וזהו 'לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי' (שה"ש א ט) - ר"ל כמו בסוסי פרעה שהיה היפך מנהגו של עולם שהרוכב

למצרים וצירופם בכור הברזל היה הכל לתכלית ולטובה, ובסופו של דבר יצא מזה 'ניגון' ושירה לשם ולתפארת, ובעל כרחם היו זקוקים לעליות וירידות כדי להשלים הניגון, ע"כ 'אז ישיר משה ובני ישראל' ע"ג.

וממעתם זה הזכירו בני ישראל בשירתם (שמות טו ט) 'אמר אויב ארדוף אשיג, אחלק שלל תמלאמו נפשי, אריק חרבי תורישימו ידי, ולכאורה צ"ב, מדוע הזכירו דבר זה שלא במקומו, שהרי הם עומדים בתודאה על הניסים שעשה עמם הקב"ה, ומה ענין לכאן - 'אמר אויב ארדוף אשיג', והרי אין זה חלק מן הנס אלא מן הצרה שקדמה לנס, ומה ענינה ל'שירה וזמרה'. וביארו צדיקים, שבאותה שעה נתעלו בני ישראל להבין שגם המרור והגלות לטובה היו, ולכן היו משבחים להקב"ה גם על מה שאמר אויב 'ארדוף אשיג', כי מאתו לא תצא הרעות ע"ד.

וישע ה' ביום ההוא - זמן מסוגל לישועות

בידי שנה בשנה מתעורר ענין קריעת ים סוף לבני ישראל בשביעי של פסח ע"ה והרחמים הגדולים

וחביבה מאד בעיני הבורא יתב"ש. וכן מצינו ב'אבן עזרא' (פירוש הארוך) על הפסוק (בשלה יד ה) וידעו מצרים כי אני ה', דלכאורה צ"ב, והרי 'מצרים' הללו עומדים כעת בתוככי הים והנה רגע קט וכבר הם טובעים בים, ומהו 'וידעו מצרים'. אלא, דקאי על המצריים שנותרו במצרים, וגם על אלו הנמצאים בים - וידעו מצרים כי אני ה' - באותם הרגעים קודם שימותו. מעתה, פוק חזי כמה שידד הבורא מערכות שמים וארץ, והכל בכדי להחדיר אמונה בה' באותם כופרים נאלחים אף לרגע אחד.

ארדוף אשיג - סוף דבר נתגלה שגם היסורים היו לטובה ואם ב'אמונה' עסקינן, יש להמליץ ולרמוז כדמיון 'השירה' שכל שיר בנוי מכמה מיני קולות, שמתחיל בשקט ומסיים בקול גדול, עולה ויורד, וחוזר חלילה כידוע לבעלי מנגנים, ובלא ה'ירידות' אין שמו ניגון ושירה כלל וכלל, כך ידע האדם ויאמין שכל עליותיו וירידותיו פעמים מצבו שפיר ופעמים... הכל לטובתו השלימה, וזאת השיגו בני ישראל ביום זה - שהבינו ששעבודם

מנהיג לסוס. ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו כמשרז"ל (שהסוס הנהיג את בעליו לתוככי הים), כן דמיתיק והמשלתיך רעיתי ע"ז האופן ממש, שאף שאני רוכב ערבות, עכ"ז כביכול את מנהיגה אותי ע"י מעשיך. שענין התחברותי כביכול להעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים. וזש"ה רוכב שמים בעזרך. וכן משרז"ל העבודה צורך גבוה, עכ"ל. וכלומר שכל יהודי מנהיג כביכול במעשיו בזה העולם את אשר יעשה בעולם העליון. עג. כבר ביארו קמאי בפסוק (שמות טו כ-כא) 'ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה... שירו לה' כי גאה גאה'. מדוע לקחה אותה הצדקת דייקא תוף להלל עמו לה' יותר משאר כלי זמר ככינור ועוגב או חליל. אלא, כי אופן הוצאת קול הנגינה מהתוף הוא על ידי הכאה, שמכים בו בחזקה ויוצאת ממנו שירה וזמרה בנעימה. כיו"ב באה מרים הנביאה ללמדנו ארחות חיים, שנדע כי דייקא ממקום ההכאה - ההסתרה, משם נשמעת שירת האמונה, אם אך יאמין האדם (המוכה) שהכל לטובתו השלימה. ושירה זו חשובה לאין ערוך אצל אבינו שבשמים.

וכן פירש הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע ('יערות דבש' סוף דרוש טו ד"ה ודע) לגבי 'כלי שיר' - הכינור, דכתיב (תהלים מט ה) 'אפתח בכינור חידתי', ולא מצינו שום חידה במזמור זה, אלא, ה'חידה הסתומה' היא הקושיא שכל איש מקשה על ה'פעקעלע' שלו (על חבילת היסורים שלו) מדוע נגזר עליו לסבול כל כך הרבה יסורים ומכאובים, ע"ז אמר 'בכינור חידתי', כי נודע בכינור כאשר ידחק בנימא ישמע קול, ויותר אשר דופק באצבעו בנימא ודוחקו - יותר משמיע קול, וכן הדבר בבן אדם, יותר שסובל דוחק וצער ויגון, יותר ריחו נודף ומאיר נשמתו, ככינור המשמיע קול ערב ונגוני ביותר דוחקו ודופקו, ולכך אמר בכינור חידתי, עכ"ל.

עד. מתאמרא בשם 'הנצי"ב' זי"ע על דברי חז"ל (מכילתא בשלח ג) בפסוק (טו ב) 'זה קלי ואנוהו', שהיו מראין באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, ולכאורה, מניין שגם השפחות זכו לגילוי שכינה, אולי מדובר מהצדיקים שבאותו הדור, שהם שבחו ורוממו 'זה קלי ואנוהו'. אלא ביאורו, כי האומר זה קלי ואנוהו - אשבח ואפאר את הקב"ה רק בעת האורה, כשבידי להראות באצבע 'זה קלי', אינו אלא בדרגת 'שפחה' גרידא, כי העובד ה' מאמין בה' אף כשאינו נגלה בפניו, וגם כי אשבח בחושך ה' אור לי' (מיכה ז ח).

עה. פעם בשביעי של פסח פנה הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע אל בנו הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע ואמר לו 'אילו היית שומע שבמרחק כמה 'מייל' נקרעו מי הים, האם היית ממחר לראות את המחזה הגדול הזה,

- והלא בשעת הציווי עדיין לא יצאו בני ישראל ממצרים ועדיין לא נקרע להם הים, אלא יש לומר, שעיצומו של יום היה מעיקרא עת מוכן ומזומן לישועת ישראל, לכן נקבע כיו"ט האסור במלאכה.

ובך איתא ב'קדושת לוי' (פרשת בשלה) לפרש הפסוק (שמות יד ל) וז"ל. 'זישע ה' ביום' ההוא - שיש ימים שהקב"ה משפיע טובו לעמו ישראל ומגלה להם אהבתו, והיום היותר מסוגל לזה הוא יומא דפסחא, וזהו 'ביום ההוא' דייקא, עכ"ל. היינו שהסגולה תלויה ביום עצמו.

איתא מהרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע (בספרו פר' בשלה), דהנה אמרו חז"ל (שמו"ר כא ו) 'ויבקעו המים, אין אומר 'ויבקע הים' אלא 'ויבקעו המים', מלמד שכל המים שהיו בכל המעינות ובבורות ובכל מקום

שנתעוררו בימים ההם על בני ישראל ע"י שבים להתעורר בזמן הזה. כתב הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע בפירושו 'עטרת צבי', וז"ל. כי נפתח אז בנס קריעת ים סוף הישועה לדורות עולם, הן לרבים הן ליחיד, הן בכלל או בפרט, כל אחד הגם אם יסתמו ויסגרו שערי שפע הפרנסה, או הזיווג ח"ו... (ע"ד שאמרו (פסחים קיח). קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף", קשה זיווגו של אדם כקרי"ס) יבקש על עת רצון הנפתח בעת קריעת ים סוף... כשם שנפתח אז (בעת קרי"ס), וישיע את ישראל בעת שועם אליו, עכ"ל.

והנה אמרה תורה (שמות יב מז) 'וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש', ולכאורה יש לבאר מדוע נקבע ז' של פסח ליו"ט האסור במלאכה - כי איזו מעלה יש בזה היום יותר משאר ימי הפסח

ועוד הוסיף לשאול לו 'אם היית שומע שבמקום קרוב מאד נקרע הים, האם היית הולך לראות את הנס', הבן השיב בחיוב, או אז הגיב הרשב"ב ואמר'דע לך, שבכל שנה ושנה בשבועי של פסח נקרעים מי הים בפועל ממש... נענה הריי"ץ והשיב בהצטדקות 'מה אפשר לעשות, שכל יושבי תבל הם עיוורים וחרשים...', כלומר שעל ידי החושים הגשמיים שלנו איננו מסוגלים לראות קריעת הים, ולפיכך עבודה קשה היא לנו להאמין בכך באמת, השיב לו אביו ואמר 'הוא הדבר אשר דברנו, כי ניסי קריעת ים סוף חוזרים בכל שנה ושנה, ואין החסרון תלוי אלא באדם עצמו, ואם היה מקדש אבריו וגידיהו בשלימות היה זוכה לראות את המחזה בפועל ממש'.

עו. כמפורש הדבר בזוה"ק (ח"ב נב): 'ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי - תאנא [למדנו] בספרא דצניעותא, 'אלי דייקא [אין לך לצעוק אלי, כי תשועה זו אינה תלויה בידי, אלא] בעתיקא תליא כלא [כל תשועה זו תלויה בעתיקא], ביה שעתא אתגלי עתיקא קדישא [באותה שעה נתגלה עתיקא קדישא, היינו סוד התגלות מצח הרצון המכניע כח הדינים], ואשתכח רעוא בכלהו עלמין עלאין' [ואז נעשה שעת רצון בכל העולמות העליונים - מתוק מדבש].

ואף אם אין לנו עסק בנסתרות אלו, אך אנחנו מאמינים בני מאמינים שיש בחינות גבוהות ודברים נסתרים למעלה מהשגת שכלנו הדל, וחז"ל גילו לנו שהם מתגלים ומתעוררים במועדים וזמנים טובים. בענוותנותו אמר פעם הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע בסעודת ליל שבת קודש - סעודת 'חקל תפוחין', שהוא אינו זוכה להבין מאי 'חקל תפוחין קדישין' ובקוצר שכלו אינו יורד לעומקם של דברים, 'אולם דבר אחד אני יודע, שאבי [ה'דברי שמואל'] זי"ע היה מתלהב בעת אומרו תיבות אלו, ומכאן שאוצר גדול מוטמן במילים אלו והנסתר רב מן הנגלה.

עז. גבי כל השנה נאמר גבי 'פרנסתו של אדם' כי אין האדם יודע מנין תבוא ישועתו, יעשה את שלו והקב"ה כבר ימצאהו להשפיע עליו שפע פרנסה וימלא אסמיו טובה, וכך רמז הרה"ק הרר"ב מפשריחא זי"ע (הובא ב'שפתי צדיק' פסח עו) במאמר חז"ל (פסחים קיח). 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', כי ב'קריעת הים' אמר הקב"ה למשה (שמות יד, טו) 'מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו', ומבואר ברמב"ן (שם) שהיו כמה כיתות בין בני ישראל שהציעו 'עצות טובות' כדת מה לעשות באותה שעה, יש מהם שאמרו להילחם עם המצרים, ואחרים אמרו לחזור למצרים, עוד כת אמרה להיכנע תחתיהם עי"ש, ולכן אמר להם קוב"ה ויסעו - עיזבו נא כל תחבולות ועצות אשר בידכם והשליכו יהבכם רק על הבורא יתב"ש, ממילא תזכו לניסים ונפלאות - שיקרע הים - מה שלא היה לעולמים עד היום. כעין זה נמי ב'פרנסתו של אדם', כאשר יפסיק האדם לתת עצות כביכול לבורא יתב"ש (ומדובר אף במי שמאמין כי מפתח הפרנסה ביד ה') - הנה אעשה ביזנעס פלוני ומשם יתן לי השי"ת כך וכך מעות, ומעסק אחר יתן לי כך וכך... אין לו אלא להשתדל' ולישא עיניו למרום בתפילה שיצליח ה' דרכו, אז יראה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו, ויקבל שפע רב מיזו הרחבה הפתוחה והמלאה.

המים, ואילו חז"ל בגמרא קוראים לנס זה (ברכות נח. ועוד) 'קריעת ים סוף', ומאי שנא.

ואפשר לומר, כי לשון בקיעה קאי על דבר שלם, כלישנא דקרא בקהלת (י ט) 'בוקע עצים', כי העץ היה בתחילה גוש אחד והאדם בוקע אותו לשני חלקים, אבל 'קריעה' שייך בבגד, שמתחילה עשוי על ידי תפירת חוטים דקים שנצטרפו יחדיו, ובקריעתו מחזיר את הבגד לקדמותו ולמצבו הראשון. והשתא אתי שפיר, כי בפעם הראשונה 'בקע' קוב"ה את הים, אך מאותה שעה ואילך נחשב הים כמחולק העומד בחיבור לע"ע. ואפשר לבני ישראל לחזור ולקרוע את הים - להנצל מכל מיני מים הזידונים, ובכלל זה מה שמצינו שהיו תנאים שעברו בחרבה בתוככי ימים ונהרות (חולין ז: ע"ט).

במה דברים אמורים להלכה ולמעשה בדורנו אנו, הנה בפסחים (דף קיה.) מני חז"ל כמה דברים שקשים לאדם כקריעת ים סוף, ובכללם, פרנסתו של אדם, זיווגו של אדם. וברשב"ם (ד"ה בקריעת) מפרש חז"ל.

נבקעו, ולמה עשה ה' ככה, והלא כלל ידוע הוא (עי' דרשות הר"ן דרוש ה) 'לא עביד קוב"ה ניסא למגנא', אלא, שבעת ההיא היו בני ישראל בצרה גדולה מאד ולא ידעו מאין מקום מוצא הנס, ופתח ה' שער עליון להושיע את ישראל ויבקעו המים. ועל ידי זה נפתח פתח שבבבל זמן שישראל יהיו ח"ו בצרה יהיה שורש להוציאם, והנה 'מים' רומזים על צרות ויסורים, וכמאמר הכתוב (תהלים סט ב) 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש', וכאשר נבקע הים בשביעי של פסח - נבקעו כל מימות שבעולם, להורות שהכנים הקב"ה בטבע הבריאה שיהא ביד ישראל לצאת מכל המיצרים והצרות ככל דור ודור, ובפרט באלו שנמשלו לקריעת ים סוף, כגון זיווגו של אדם (סוטה ב.), פרנסה, ענייני הלידה ושאר דברים הנאמרים במס' פסחים (קיה.). לבקוע את ים הצרות, ולפעול כל הישועות ע"ה.

ובזה פירשו בכפתור ופרח, שלכן כתיב בתורה לשון בקיעת ים סוף, כמו שנאמר (שמות יד כא) 'ויבקעו

עח. ויכניע עצמו כי רק כשהגיע נחשון למצב סכנה - ששקע עד למעלה מצווארו במים זעק 'הושיעני א' כי באו מים עד נפש' ונבקע הים, אמור מעתה כל הזקוק לישועה כקריעת ים סוף אם בפרנסה אם בזיווג אם יגיע עד למעלה מצווארו במים ויזעק מעמקי לבבו הושיעני א' כי באו מים וכו' יושע בכל מיני ישועות, אמנם זה המהלך 'מיט ד'נאז ארויף' (כשאפו למעלה - מלשון גבהות וגאוה) הרי עדיין נשימתו 'מסודרת' ועדיין לא באו המים עד נפש - כיצד יושע...

עט. כדי להבין יותר דברות קדשו יש להביא דברי הגמרא בחולין (דף ז:.) 'רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדין שבויים, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה [לנהר] 'גינאי, חלוק לי מימיך ואעבור בך' [גזור לי מימיך ותיווצר יבשה, ואוכל לעבור שם], אמר ליה 'אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה [שמא לא תצליח לאסוף מספיק מעות לפדות השבויים] אני ודאי עושה', אמר ליה 'אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם', חלק ליה, לפי זה מקשים העולם, מה היה החידוש הגדול בקריעת ים סוף, הלא אם רפב"י בקדושתו היה יכול לקרוע את גינאי נהרא מדוע לא יוכל משה רבינו רעיא מהימנא לעשות כמעשיו, ותירצו גדולי ומאורי הדורות [ראה ב'אוהב ישראל' פרשת בחקותי, ויסוד הדברים נזכר בסוף 'ליקוטי שושנה' להרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע, עה"פ (תהלים סו ו) 'הפך ים ליבשה'] שרבי פנחס בן יאיר לא יכול היה לעשות הנס רק אחרי שנעשה בעולם דבר דומה לזה, ובפעם הראשונה נפתח השער שיוכלו לעשות כמו כן לאחר שנים, ולכן קבעו רק אז זכר לנס, ועתה יובן ביתר שאת, כי אחר שנבקעו מימי ים סוף בפעם הראשונה לא התאחדו עוד לעולמים להיות שוב גוש אחד, ולכן יכלו הצדיקים בקדושתם להפוך את הים ליבשה.

על פי הדברים האלה מבאר הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע את דברי רבי יוסף שם בחולין, 'כמה גדול איש זה יותר ממשה רבינו ושישים רבוא, דאילו שם נבקע רק פעם אחת, וכאן ג' פעמים, ובדרך הפשט הכוונה, דממה שקרע רפב"י את הים שלש פעמים נראה שהיה גדול יותר ממשה רבינו ושישים ריבוא שלא זכו לקריעת ים סוף כי אם פעם אחת, אולם הרבי ר' אלימלך הוציא דבריהם מפשטן, והכי קאמר 'כמה גדול איש זה ממשה רבינו ושישים רבוא' פירוש שכוחו של רפב"י בא מכוחו של 'משה ושתין רבון', דעל ידי שנבקע הים בימים ההם עי"ז הצליח אחר כך רפב"י לקרוע את הים.

ובתוך דבריו מבאר, שבשבועי של פסח ממלא הקב"ה כל משאלות האדם לטובה ולברכה.

ומסביר שם בדרך משל, לשמחת חתן וכלה שכולם ששים ושמחים בשמחתם, והנה אם אבי החתן הוא חכם ובר דעת לא ידקדק בדברים טפלים וקטנים שאינם מוצאים חן בעיניו, ויעלים עינו אם לא תתעמר הכלה עם תכשיטיה בכל פרטיה ודקדוקיה. ואף אם אבי הכלה לא יתן לה את הכלים הראויים שתוכל להתקשט בהם ג"כ יסח דעתו ולא יתרעם על כך, 'ואולם כמה פעמים רמו בה תיגרא, שדודו של החתן מקטרג לפני אבי החתן, וגחין לחיש ליה, למה תעשה בזאת, ומדוע תשתוק לזה, ואבי החתן מתקצף בעבור זה ומתקוטט עם צד הכלה, ומכל מקום בין החתן והכלה עצת שלום ביניהם, וגם האבות מתפייסים ומכניסים אותם לחופה, וכל הקרואים שמחים ונשכח כל המסיבות והשטנה, [ומה] שהיה כבר היה, ואח"כ מבקשים הקרואים יינות, שמנים ומוני מתיקה, ובעל כרחם נותנים להם כל משאלותם'.

ממשיך הרה"ק מרימנוב, וז"ל. 'תדעו ותבינו מוסדות הארץ, כי מבשרי אחזה אלוק, וכל מנהגי העולם הזה הם להורות לנו דוגמא של מעלה, התנהגות השכל בעולם הבא, ואפריון עשה לו המלך המרומם והמתנשא, והיינו הך', היינו כי שבעת ימי הפסח דומים ושווים לשבעת ימי המשתה, ולכן מקבלים ישראל את פני השו"ת בערב פסח וביום ראשון של פסח במצוות רבות מתוך שמחה וחדוות הלב, והקב"ה מצד עצמו אינו מדקדק אחר מעשיהם של ישראל מרוב חיבתו אליהם, אך המקטרגים בודקים בתכשיטי הכלה אלו בני ישראל, כמאמרם (זוה"ק ח"ג צו): 'כנסת ישראל כלה קרויה', ומשטינים לפני ה' שחסרים תכשיטים לכלה, ומזה נעשה בחינת חול המועד 'שהשמחה נתחללה קצת, שיש ירידה בחול המועד', אך בכל זאת בזמן המיועד מוכרח החתן לשמוח עם הכלה ולהעלים עינו מן הקטרוג, ועל כן ביום השביעי הוא משתה ושמחה יזום טוב².

כלומר גם גדול עושה לו הקב"ה למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף ונפקא מיניה למבעי רחמי. היינו שבכל השנה כולה צריך להרבות בתפלה ותחנונים כדי להיוושע בדברים אלו, אבל בשבועי של פסח הזמן עצמו מסוגל לכך, וכפי שכתב ה'בני יששכר' (חודש ניסן, מאמר יג אות ב) 'שמעתי מפי קדוש מחותני הרב הקדוש מהרצ"ה מזידיטשוב זצוק"ל, דהנה ההיתר למלאכת אוכל נפש ביום טוב כתבתו התורה בפרשת שבועי של פסח, שנאמר (שמות יב, טו) 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם', ומיניה ילפינן לכל המועדים, ובכוונה תחילה נאמרה הלכה זו דוקא בשבועי של פסח ללמדנו כי ביום ההוא אשר מסוגל לנס גדול קריעת ים סוף, בקלות הוא יצו חסדו קדוש יעקב לנוזר פרנסה טובה לישראל, אפילו ח"ו אין בידם זכות כל כך.

והוא הדין לשאר הדברים, שהממתנים לזיווגם בידם לקרוע רוע גזר דינם ולפעול שימצאו זיווגם בקרוב. וכך היתה דרכו של ה'בית אברהם' זי"ע להורות לבחורים שהגיעו לפרקם, וכן לישועת הפרנסה ורפואת הגוף, לסיים ולומר כל ספר תהלים בשבועי של פסח כסגולה לישועתם השלימה.

כי הניסים שעשה הבורא לאבותינו בימים ההם בזמן הזה מתעוררים בכל שנה ושנה, ואף שמו של החודש מורה על כך, שנקרא 'ניסן' מלשון ניסים, כי הוא זמן ועת רצון ל'ניסים' לכל בני ישראל לדורותם. הוסיפו בה משם הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע שלא זו בלבד, אלא שיש כאן בכדי להורות על ריבוי הניסים, כמו שדרשו (ב"מ לג.) על הכתוב (שמות כג ה) 'רובץ - ולא רבצן' ופירוש רש"י, 'רובץ - מקרה הוא לו שרובץ תחת משאו בפעם הזאת, ולא רבצן - הרגיל בכך', והיינו שהאות 'ץ' מורה על רגילות וריבוי מידי יום ביומו, ולכן נקרא החודש - 'ניסן' ולא 'נס', להורות שיש בו ריבוי ניסים, וההנהגה ניסית שולטת, לכן בקל יכול כל אחד להיוושע בכל משאלותיו.

הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע מבאר בספרו 'מנחם ציון' (השטטה מפר' בא) ענין ימי הפסח,

פ. ובה מבאר נוסח התפלה (יעלה ויבוא) 'בדבר ישועה ורחמים חוס וחנו ורחם עלינו והושיענו', כי מצד הדין אסור לומר שום תחינה ביום טוב, וזאת כדי שלא ליתן מקום לבעל דין לחלוק ולומר שכל מטרת בני ישראל בשמחת החג היא עבור צורך עצמם, שהרי מיד הם צועקים 'הב הב', ואם כן היכי לידינו דיני להאי דינא, דאי אפשר שלא

'בעלי השיר' הם משה ואהרן ומרים וכל הדור דעה, בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים הנ"ל שקוראין את השירה, המה יוצאין מן ערן העליון בשיר, ונמשכין לזה העולם בשיר, 'ומזין עליהן' פירוש שממשיכין השפעות ומזונות על הממשיכין אותם, 'וטובלין במקומן' פירוש בעת שהולכים חזרה למקומן צריכים שבילה בנהר דינור.

הבטחה ברורה כתב ה'בית אהרן' (בסוף דבריו לפסח, ויש להדגיש, שלא איירי דוקא בשביעי של פסח אלא בכל השנה כולה) 'כי בשירת הים יש הכל, מה שהיה ומה שעתיד להיות, וכל הגאולות וכל הענינים שצריך האדם הכל נכלל בשירת הים, ואם יאמר האדם שירת הים בכל לב ובמסירת נפש, כל אחד לפי מה שהוא, יתקן כל עניניו בנוף ונפש'.

למדנו מדבריו כי בכדי ש'יתקנו כל עניניו' צריך לומר את השירה 'בכל לב ובמסירות נפש' פירוש בכונה שלימה, אמנם לאידך למדנו, כי אין הקב"ה דורש ומבקש מן האדם שיעשה יותר מבדי יבלתו, אלא 'כל אחד לפי מה שהוא', ואם יעשה את שלו ה' יגמור בעדו^א.

הנה כתב ה'חרדים' (פרק ע"ג) דכמו שב'רפואת הגוף' ישנם 'רפואות' אשר ירפאו את האדם בדמים יקרים בייסורים אשר יכאבו למתרפא בהם, לאידך, יש רפואות סגוליות שאינם עולים לכדי דמים יקרים, וגם ירפאו את החולי ללא כל כאב. כיוצא בזה ממש יש בעניני התיקון לנפש החוטאת, יש תיקונים כתעניות

והיינו דקאמרה תורה (שמות יב, טז) 'וביום השביעי מקרא קודש', כלומר שיש ביד בני ישראל לבקש כל משאלותיהם והקב"ה ימלא להם רצונם, 'שהרי מנהג העולם הוא כך, שבעת שמחת נישואי חתן וכלה שואלין הקרואים [-מבקשים המוזמנים לסעודה] כל משאלותם ומחוייבים ליתן להם, כמו כן עתה יהי לכם כל משאלותיכם שאתם צריכין, בריאת הגוף וחיים טובים וארוכים, ופרנסה בהרחבה, הכל כאשר לכל, כל צרכיהם - לא יבצר דבר, עכ"ל.

אז ישיר - אמירת שירת הים בשמחה ובכל כוח

בשם הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע הובא בסוף ספר 'נהר שלום' (עמוד פא) לנכדו הרה"ק רבי מאיר שלום מקאלשין זי"ע, כי ב' פעמים בשנה מתעורר שוב הנס דקריעת ים סוף וכל הנרמז בו (זיונים פרנסה וכו') - בשביעי של פסח ובשבת שירה, ונרמז בלשון הכתוב 'אז ישיר משה' 'אז' נוטריקון אל"ף זי"ן, 'אלף' היינו בשבת שירה - כי 'אלף' לשון לימוד (כמו"ש איוב לג לג, 'ואאלף חכמה'), והוא כשקוראים בסדר הפרשיות פרשת בשלח, ו'זיין' - זה שביעי של פסח, שהוא הזמן שאמרו משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', ובזמנים אלו 'ישיר משה ובני ישראל וגו' לשון עתיד וחווה, פירוש בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים, נתעורר מחדש ענין השירה, ומחדש ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'.

ומוסף ה'חווה', וזה פירוש אמרם ז"ל (שבת נא:): 'וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר', פירוש

לבקש רחמים כלל דהא צרכי עם ישראל מרובים 'ואי אפשר בלא הרחבת עיני עולם הזה', וגם לבקש אי אפשר מפני קטרוגם של המשטינים, על כן מבליעים בקשה זו באמצע תפלת שמו"ע שכולה שבח והודאה להקב"ה, 'כמו שני אוהבים שמתעלסים באהבים, ומספרים יחד, ובתוך הדברים אומר לו בעבור אותו דבר הידוע שאני צריך, בוודאי אל תמנע ממני', והיינו כוונת הבקשה 'ובדבר ישועה ורחמים' ואין אנחנו מפרטים מהי הבקשה, ובכך מבליעים את התפלה ואומרים 'חוס ורחם עלינו' על הדבר שגלוי וידוע לפני יתב"ש, כי אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים.

פא. נוראות כתב הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (הובא ב'ליקוטי יהודה' בשלח ד"ה אלוקי אבי) לדעת מה פועל האדם קרוץ מחומר במרומים על ידי השירות ותשבחות שהוא אומר בהאי עלמא, דכתיב בשירת הים (טו טז) 'עם זו קנית', שהקב"ה קנה את כלל ישראל, והרי לא מצינו שעשה בהם הקב"ה אחד מדרכי הקנינים של הגבהה או משיכה, וביאר הרה"ק, עפ"י מה שאמרו (קידושין כב:): 'הגביהו הוא לרבו קנאו' שאם העבד מגביה ומרים את רבו הרי הוא נכנס ברשות אדונו להיות קנוי לו בקנין חזקה, והכי נמי כתיב בפסוקי השירה (פסוק ב) 'אלוקי אבי וארוממנהו', היינו שעל ידי השירה גרמו כלל ישראל להרים כבודו של הקב"ה כביכול, והיו כאותו העבד המגביה את רבו, ובזה נקנו להיות לו יתב"ש לעם סגולה, ראה נא עד היכן הדברים מגיעים.

כדכתיב (שם א) ויאמרו לאמר, שיאמרו השירה לדורות עולם, וכדכתב רשב"י (זח"ב נד): שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה בשעה ראשונה שאמרנו אותה, ודאי כח סגולתה כל יום בשעה ראשונה^{כב} (וכוונתה של אמירת השירה כבר נתבאר בזה"ק בפרשת בשלח נד: ועיי' מדרש תהלים פ"ח)^{כג}.

וסיגופים המענים את הגוף ומזככים אותו לשוב ולהיטהר כבראשונה, לאידך, יש עניינים 'סגוליים' אשר כל העוסק בהם מתכפרים לו כל חטאיו. ומונה ה'חרדים' כמה וכמה מאותם המצוות הסגוליות שיש בהם לכפר עוון, ואחד מהם (בד"ה הסגולה השלישית) לאמר שירת הים בשמחה כאילו הוא יצא עתה ממצרים, שעל ידי זה מתכפרים לו כל עונותיו.

ביום השביעי מקרא קודש - קדושת היום

איתא ב'בית אהרן' (דף צג:): 'אבל האמת הוא, כי הששה ימים (של פסח) הם הבנה ליום השביעי, כי העיקר הוא שביעי של פסח^{כד}, כי הוא השלימות שבו אמרו שירה'.

ומוסיף ה'חרדים' טעם לדבר, דאיתא במדרש (ילק"ש רנד) על הפסוק (טו כב) 'ויסע משה - שהסיעם מעוונותיהם' שנמחלו להם העוונות על ידי השירה, שכל מי שנעשה לו גם ואומר שירה מוחלין לו על כל עוונותיו. 'והנה אחר שציונו ה' לומר שירה זו בכל יום

פב. ומתאמרא בשם הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, שלכן לא חטאו הנשים בחטא העגל כי הן אמרו את שירת הים בתופים ובמחולות ובשמחה יתירה כדכתיב 'ותקח מרים את התוף בידה' (שמות טו כ), ולכן ניצלו מהחטא.

פג. ויאמר השירה מתוך התלהבות אש קודש כמו שאמרוה בני ישראל על שפת הים, וכמו שדייק הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע מפסוקי השירה, דבין הניסים האמורים ב'שירה' פסקו ואמרו - 'מי כמוכה באלים ה' מי כמוך נאדר בקודש נורא תהילות עשה פלא' (פסוק יא), ולכאורה אינו ענין לא לפניו ולא לאחריו, דקודם לכן כתיב 'צללו כעופרת במים אדירים', ולאחמ"כ 'נטית ימינך תבלעמו ארץ', ששניהם עוסקים בפירוט ה'נס', ומה ענין 'מי כמוכה' שהוא שבח להקב"ה בכללות בין שני הפסוקים.

אלא ביאר הרה"ק שכאשר עמדו באמצע השירה התעוררו ברוחם אהבה ותשוקה אל ה', ומרוב התלהבות לא עצרו רוחם בקרבם ונזדעקו מי כמוך באלים ה'... ועלינו להשתדל לזכות לנגיעה כל שהיא בשירת הים כזו, וכשם שעשה להם ניסים על הים כך יעשה לנו בימים ההם ובזמן הזה.

אגב אורחא, פעם הורה מרן ה'בעל שם טוב' זי"ע לאחד מגדולי תלמידיו שיסע לעיירה פלונית וימסור בשמו פריסת שלום ליהודי המכונה 'רבי בערל', נסע התלמיד לאותה עיר וחיפש את רבי בערל, ולא מצאו - כי הכל אמרו לו שאין בעיר איש בשם כזה, אולם הוא לא התייאש, וחיפש בחיפוש אחר חיפוש היכן גר יהודי ששמו רבי בערל, עד שבסוף הגידו לו שיש מלמד דרדקי ששמו דוב בער [שלימים נתפרסם כהרה"ק רבי דוב בער המגיד ממעזריטש זי"ע], ואולי כוונתו אליו, מיד סר התלמיד אל ביתו ושמע אותו לומד עם תלמידיו, ובתוך דבריו ביאר להם מה שכתוב בפרק ברכי נפשי (תהלים קג כד), שפסק באמצע הענין באמירת 'מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך', ולכאורה אין כאן מקומו כי אם בתחילתו או בסופו, שהרי הוא מפרט מה שברא הקב"ה בעולמו, ומדוע פוסק באמצע ואמר 'מה רבו מעשיך ה'', הוא מותיב לה והוא מפרק לה, שתוך כדי שמנה דוד המלך את כל פלאי הבריאה נתלהב לבו בקרבו, ומרוב דביקות והשתוקקות לא עצר בעצמו ונזדעק מה רבו מעשיך ה'... ולאחמ"כ חזר לענינו הראשון, על פי דרכו פירש גם הרה"ק משינאווא את הפסוק בשירת הים כמבואר בפנים.

פד. הנה אמרו חז"ל (ר"ה טו): 'חייב אדם לטהר עצמו ברגל', וביותר בערב שביעי של פסח, וכפי שכתב הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע בצוואתו לבניו, שיקפידו ביותר על הטבילה במקוה טהרה קודם שביעי של פסח, כי הוא יום גדול ונורא.

והטעם, משום מעשה שהיה, בשביעי של פסח האחרון לחיי הרה"ק מרן הבעש"ט זי"ע, יצא הרה"ק מקאריץ לדרך כדי לשהות בצל רבו הבעש"ט, אך בדרך התעכב מחמת תקלות שונות והגיע למעזיבוז סמוך לחשיכה זמן קצר בטרם התקדש החג, ולא הספיק לטבול במקוה טהרה, ויהי כאשר קיבל את פני הבעש"ט נשאל על ידו אם טבל במקוה בערב יום טוב, משהשיב הרה"ק מקאריץ בשלילה נאנח הבעש"ט מאד, ולא ירד הרה"ק מקאריץ לסוף דעתו אך לא העז לשאול ולברר בסוד קדושים, אמנם לאחר פחות מב' חודשים כאשר נשבה ארון האלקים בחג

עוד הקשה המהרי"ד שאמרו בגמרא (מנילה י:) 'אמר ר' יוחנן בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה', וקשה, מה טענה היא זו, הרי דייקא בשעה זו מן הראוי לומר שירה כדכתיב (משלי יא י) 'באבוד רשעים רינה'.

אלא מבאר המהרי"ד, ש'ויבוא' קאי על כל אחד ואחד מבני ישראל, פירוש, דבני ישראל עצמם האמינו והרגישו שהים עומד להיקרע בפניהם להושיעם ממצרים, אמנם בד בבד ידעו שיש קטרוג - 'הללו והללו עובדי עבודה זרה', וכל אחד מהם חשב שעליו הקטרוג, שהוא לברו חטא ועדיין לא שב בתשובה שלימה, וממילא הוא יטבע בים ושאר בני ישראל יינצלו ויקרע להם הים, וזהו אומרו 'ויבוא' בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל - שכל יהודי הכניס את עצמו בין שני המחנות - שמא לא יינצל עם כל בית ישראל, ומכל מקום מאחר שציווום הקב"ה - 'דבר אל בני ישראל ויסעו', קפצו כולם לים על מנת לטבוע כדי לקיים ציווי ה' במסירות נפש^ה.

וזהו נמי אומרם 'אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה'^ה, מעשה ידי אלו בניי חביבי - עם בני ישראל, טובעין בים - קופצים לתוך הים

הנה ב'ליל הסדר' מקיימים אנו מצוות הרבה - מן התורה ומדרבנן, סיפור יציאת מצרים, אכילת מצה ומרור, הלל וארבע כוסות, ואילו בשביעי של פסח לא מצינו שום מצוה, ובביאור הענין איתא מה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שהשווה הכתוב יום טוב זה לעתיד לבוא, שאמרו (נדה סא:): 'מצוות בטלות לעתיד לבוא', כי יש בו מקדושה עילאה זו. ונראה ביאורם של דברים, כי הרי ידוע שקיום המצוה בפועל מסייעת ביד האדם להשיג אורות ומדריגות המתגלים במרומים על ידה באותה שעה, אבל בשביעי של פסח מתעלים בני ישראל למדריגה גבוהה כזו עד שאינם זקוקים לשום פעולה גשמית שעל ידה ישיגו את האור, כעין 'לעתיד לבוא'.

ויבואו בתוך הים - מסירות נפש למען שמו באהבה

אמרה תורה (יד יט-כ) 'ויסע מלאך האלוקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם, ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם, ויבוא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל'. והקשה הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע דלפי פשוטו היה לו לומר 'ויבואו' בלשון רבים, דהרי קאי על מלאך האלוקים ועל עמוד הענן, שתמיד היו הולכים לפניהם ועתה עמדו ובאו מאחריהם, ומדוע כתב 'ויבוא' לשון יחיד.

השבועות, ידע שיש קשר ושייכות בין אנחתו בשביעי של פסח להסתלקותו לגנוזי מרומים, ולכן הורה לבניו ולזרעו אחריו להקפיד ביותר על הטבילה ביום הזה.

פה. בחג הפסח שנת תרל"ו לפ"ק היה הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע חולה וחלש מאד, והיה שוכב על ערש דוי בחליו האחרון קודם הסתלקותו [נלב"ע כמה ימים אחרי כן, ביום כ"ה ניסן], ומחמת חולשתו לא היה יכול לאכול והקיא כל מה שהכניס לתוך פיו, אך כאשר הגיע למצוות אכילת מצה נטל חתיכה גדולה של מצת מצוה כדי לקיים מצות אכילת מצה למדהרין מן המהדרין, והתחיל לאכול במסירות נפש, משהבחין בכך בנו הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע ניגש בהיחבא אל מקומו והוריד לו מעט מן המצה כדי שלא יתאמץ לאכול הכל, אך הרה"ק מצאנז הבחין בו ומיד קם ממקומו ונטל לעצמו עוד שיעור מצה ובמסירות נפש אכל את הכל. כאשר סיים לאכול אמר, שבכוונה תחילה אכל את המצה במסירות נפש כדי ללמד את בניו אחריו, שכדי לקיים מצות עשה מדאורייתא צריך מסירות נפש.

כמעשיו באכילת מצה כך עשה גם באכילת מרור, שנטל לעצמו שיעור גדול של מרור כדי לצאת ידי כל הדעות ואכל את כולו, ובתום האכילה הסביר טעמו ונימוקו, שברצונו ללמדם שאף כדי לקיים מצוה דרבנן [דהא קיימא לן (פסחים קכ.) 'מרור בזמן הזה דרבנן'] צריך מסירות נפש. ולא זו בלבד, אלא אף ב'כורך' נטל מצה ומרור בהרחבה ואכלם במס"נ, והסביר שברצונו ללמד שאף מנהג ישראל צריך לקיים במסירות נפש [שהרי כל אכילת כורך היא זכר למקדש כהלל, ועתה שאין לנו קרבן פסח אף הלל מודה שאין חובה לאכול ולכרוך מצה ומרור ביחד]. הצד השווה שביניהם, שכל דבר שיש בו זיק וקשר לעבודת ה' ומצוותיו נצרך להם מסירות נפש, וזו היתה צוואתו של הרה"ק מצאנז לדורות עולם.

פו. באופן אחר מתאמרא לפרש מאמרם זה משמיה דהרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג זי"ע (הובא ב'מאור ושמש' רמזי שביעי של פסח, וכבר נמצא כן ב'חנוכת התורה' בשם הרבי ר' העשיל מקראקא זצ"ל), דאצל סנחריב אמרו חז"ל (סנהדרין

'טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו' אל תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולה'.

ובתב ב'ראשית חכמה' (שער האהבה פ"ח ו) שהלימוד לדורות מפרשת קריעת ים סוף הוא ענין מסירות נפש, ועי"ז יזכה לניסים ונפלאות, וכפי שלמדנו רז"ל כי דייקא לאחר שנחשון בן עמינדב קפץ ומסר נפשו עד שהיכו המים באפיו אזי נבקע להם הים. מכאן נלמד שכל הרוצה שהקב"ה יעשה לו נס למעלה מדרך הטבע, תחילה ימסור את נפשו ואת רצונותיו לה', ואחר שישבר את טבעו ינהג עמו הקב"ה שלא כדרך הטבע¹.

במסירות נפש לקדש שמי בעולם, ואתם אומרים שירה, איזו חשיבות יש לשירה שלכם לעומת 'מסירות הנפש' של ישראל, ופְּמָה נחשבים המלאכים כלפי ישראל בעת שהם מוסרים עצמם להיטבע בים לקיים רצון ה' שאמר להם 'ויסעו'.

הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש - על ידי מסירות נפש זוכה לניסים

איתא בגמרא (סוטה לו.) קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה, ועליו מפרש בקבלה (תהלים סט ב) 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש', (ושם פסוק טו-טז)

צא:) שמתו כל חייליו בלילה אחד על ידי ששמעו מתיקות השירה שאמרו מלאכי השרת ולא יכלו עמוד מרוב מתיקות, כמו כן כאן רצו המלאכים לומר שירה שעל ידי מתיקות השירה תצא נפשם של פרעה וכל חילו, אולם לזאת השיב להם קוב"ה 'מעשה ידי טובעין בים' כלומר המצרים השליכו בים את בני שהם מעשה ידי, ואתם אומרים שירה - פירוש ואתם רוצים להרגם ע"י שירה, הלא צריך לעונשם במדה כנגד מדה, שכמו שהרגו את ישראל על ידי מים ידונו גם הם שיטבעו במי ים סוף. והשתא יבואר שפיר, דכל ההתנגדות היתה רק שימותו במים ולא ימותו מרוב מתיקות ודביקות בחי העולמים, אבל על עצם השירה לא היה שום עיכוב, ואדרבה ראוי לומר שירה בשעה שטוב וחסד לישראל, ולכן שפיר יכלו המלאכים לומר שירה.

פז. ואמר הרה"ק הרבי רבי העניך זי"ע (חשבה לטובה עה"ת, פסח), הנה בתורה מצינו בקריעת ים סוף, שהתורה אמרה 'ויבקעו המים', ומדוע כינו בגמרא ומדרשים את הנס 'קריעת ים סוף' ולא 'בקיעת ים סוף', הרי קריעה היא רבה היא יותר מבקיעה. אלא, שהקב"ה אכן ציווה על הים רק על בקיעה של מה בכך - שבתוך הבקע הקטן יעברו בני ישראל. אך בפועל משהגיעו ישראל לים סוף והים ראה וינוס -מה ראה, ארונו של יוסף ראה, ובראות הים את ארונו של יוסף, שהתגבר על הנסיונות בקדושה נעלית, וקרע את עצמו מעל לטבעו. מיד נקרע הים. כי זה הקורע את עצמו למעלה מטבעו הרי כל מוסדי תבל נקרעים לפניו.

וכן אנו אומרים במוצש"ק ב'זמר' איש חסיד היה (ומקורו לרבי ניסים גאון, בחיבור יפה מהישועה פכ"א) שלא היה לו מזון ומחיה ולא בגד ללבוש, יצא לשוק פגש בו אליהו הנביא וציווהו למכרו כעבד תמורת 'שמונה מאות אלף זהובים', משנמכר אליהו לעבד קיבל ע"ע לבנות לאדוניו בנין 'טרקלין ופלטריין' מפואר, שיווע בחצי הלילה ענני נורא עלילה - 'יזמתי ונמכרתי להעבידי לכבודך ולא לכבודי, בורא עולם בקנין השלם זה הבנין', אז ירדו מלאכי מרומים וכילו מלאכת הבנין למחרת שחרר האדון את אליהו הנביא, הקשה הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע את רבו הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, מדוע הוצרך אליהו הנביא להמכר לעבד ולקבל ע"ע לבנות הבנין - אם עלה ברצונו להעניק לאיש חסיד סך 'שמונה מאות אלף זהובים' מדוע לא נתן לו צ'יק (טשעק) ואפילו 'מזומנים' היה יכול להעניק לו... ויענהו הרה"ק מקאמינקא, וכי נראה למע"כ שהרשות נתונה לו לאליהו הנביא לעשות נסים ונפלאות ככל העולה ברצונו, אף הוא אין בידו לשנות מערכות הטבע רק בכוחה של מסירות נפש, ואכן משנמכר לעבד אז ורק אז עלה בידו לערוך נס - לבנות טרקלין ופלטריין בלילה אחת.

וכך הוה מעשה בימי של ה'חתם סופר' זי"ע, שהרב מפעזינג שלא היה מוסמך למול (מטעם השלטונות) מל גר שנתגייר, והחל לזוב דם רב מהמילה עד שלא יכלו לעצור את הדם, ולא ידע הרב לשית עצות בנפשו, שהרי ממה נפשך אם יקרא לרופא לעצור שטף הדם, ויתברר לרופא הערל שהרב מל ללא רשיון המדינה, ילשין בפני השלטונות ויהא בזה חשש סכנה לכל אחינו בית ישראל בני מדינת אונגארין (הונגריה), ומאידיך אם לא יטפלו בו תיפח רוחו ויצא הקול שמת הגר, וזה עצמו נמי סכנה לכל בני ישראל שבסביבה.

בצר לו פנה הרב מפעזינג אל ה'חתם סופר', סיפר לו גופא דעובדא היכא הוי, בבקשה שיורה לו ה'חתם סופר' כדת מה לעשות, הורה לו החת"ס, שאין עצה ואין תבונה אלא שילכו יחדיו - הרב המוהל והגר אל שפת נהר הדונאי הזורם בפאתי פרעשבורג ויקפצו במסירות נפש למותם, ובזה לכל הפחות רווח והצלה יעמוד לשאר היהודים,

חסדך, כלומר שהקב"ה מבטל ומשנה מערכות שמים בשבילי'. והן הן הדברים, דכשם שהוא עובר את השי"ת 'לשמה' שהיא למעלה מדרך הטבע, כך משנה הקב"ה את כל הבריאה והטבע עבורו, ולכן נמי נקרע הים בפני יוסף הצדיק, כי אין מציאות של 'ים' שהוא דבר טבעי בפני מי שהתנהג מחוץ לדרך הטבע.

ואין כל מלאך ובריה יכולים לשער גודל השכר שיקבל האדם על כל 'מסירת נפש' בהתגברו על רצונותיו ותאוותיו, וכפי שאמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע בשם ה'ספר חרדים' על הפסוק (במדבר כג כג) 'בעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל' שהם מתפלאים איך ברגעא הוא מצליח בשר ודם בעוה"ז להעפיל ולהגיע עד לכסא הכבוד, אך הקב"ה עונה להם - 'קל', סוד הוא ביני ובין בני ישראל - כי אך הוא יתב"ש יודע צפונות לב האדם ונסיונותיו, וכמה היה צריך להתגבר על טבעו.

אמנם כל זה בתנאי שיאמין שהכל בידי שמים, וגם זה למדנו מקריעת ים סוף, כי רק אחר שזעק נחשון 'הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש' זכה לישועת ה' בקריעת הים, וכן הגיד הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע (ליל שש"פ תר"ג, הובא גם בספר השיחות לר"צ תש"ג) דשביעי של פסח ראש השנה למסירות נפש.

וכן מצינו במדרש (שוח"ט מומור קיד) 'הים ראה וינזם - מה ראה, ארונו של יוסף יורד לים', והיינו דאמרן, כי כאשר ראה הים את יוסף הצדיק שעמד בנסיון באשת פוטיפר מיד נתבטל כל הטבע לפניו, ונקרע לפני בני ישראל פה.

ובך כתב הר"ן (פסחים יז. בדפה"ד) על דברי הגמרא (פסחים נג) רבא רמי, כתיב (תהלים נו יא) 'כי גדול עד שמים חסדך' וכתוב (תהלים קח ה) 'כי גדול מעל שמים חסדך', הא כיצד, כאן בעושיין לשמה וכאן בעושיין שלא לשמה", ומבאר דבעושיין לשמה גדול מעל שמים

קיבלו עליהם את הדין באהבה ויצאו אל עבר הנהר. בהגיעם סמוך לנהר וכבר עמדו ממש לקפוץ אל הנהר, עצרם זקן אחד ושאלם אנה פניכם מועדות, בתחילה לא רצה הרב לגלות לו את דרכו האחרונה אשר הוא עושה זה עתה, אבל לאחר שההלך הפציר בו רבות גילה לו את כל אשר אירעם, אמר לו אותו זקן וכי עבור זה תפילו עצמכם לתוככי הנהר - הנה יש עמדי סממני מרפא אשר בכוחם לרפא שטף דם, ואכן ההלך נתן להם את סממני הרפואה, וישימום על גופו של הגר וחדל הדם מלזוב.

בפנותם לחזור העירה, רצה הרב ליקח את ההלך בעגלתו לפרעשבורג, אך לפליאתו הרבה לא מצאו כי נעלמו עקבותיו, אז הבין הרב שאותו הלך לא היה כי אם אליהו הנביא זכור לטוב, אשר נשלח מן שמיא להצילם ממוות לחיים כפשוטו ממש.

בהגיעם העירה פנה הרב מפעזינג אל מעונו של ה'חתם סופר', ושטח בפניו את תמיהתו אם ביד הרבי לפעול שישלחו אלי את אליהו הנביא, מדוע היה הרבי צריך להוציא ממני את נשמתו, ולא שלח לי מיד את מלאך הברית אל ביתי ללא כל פחד המיתה והטביעה, נענה החת"ס ואמר לו בתמיהה, את אליהו התשבי רצית לראות, א"א לזכות לכך בחינם, רק לאחר שקבלת על עצמך למסור את הנפש על קדושת השם והצלת הכלל, שם קנית הודך והדרך להיות נמנה בין אותם שאמרו עליהם 'אשרי מי שראה פניו'.

פח. ויש להוסיף פרפרת נאה על פי דברי ה'שפת אמת' (פסח תרל"ה ד"ה וירא ישראל, ועוד) שתמה על מה שאמרו חז"ל (שמו"ר פרשה כא ז) שהיה קטרוג גדול אצל הים שהיו המשטינים טוענים 'הללו עובדי עבודה זרה והללו', משמע שהיה מקום להסתפק אם לקרוע את הים עבורם אם לאו, ולכאורה קשה איך יתכן לומר כדבר הזה, וכי משום כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים כדי שימותו על הים, וכי הלכה את מצרים בעשר מכות כדי שבסוף יתגברו על בני ישראל בים.

ומבאר השפ"א דזה היה ברור שיזכו בני ישראל להינצל בדרך נס והמצרים יטבעו בתהומות בלב ים, אמנם כל הדין ודברים היה אם יזכו בני ישראל לכך מצד הדין או רק מצד החסד ולפנים משורת הדין, ורצה הקב"ה לדחות טענת המשטינים כדי שמדת הדין תסכים לקריעת ים סוף, עכדה"ק.

ולפי מה שהארכנו בס"ד בפנים, שהמסירות נפש של בני ישראל גרמה לקריעת ים סוף, ועל ידי שראה הים ארונו של יוסף [זו קדושתו של יוסף הצדיק] הסכים להיקרע, נמצאנו למדין, שהמסירות נפש גורמת חסדים בעולם ומכניעה את מדת הדין שתסכים להשפיע שפע חסדים ורחמים לישראל.

בוחה של מסירות נפש לבטל ולהרוף את כל המחיצות והמקטרגים והמשטינים המבדילים בין ישראל לאביהם שבשמים, ונסתמו מענותיהם עד שלא היו זקוקים בני ישראל לשום מצוה כי מצד הדין היו ראויים לניסים ('שם משמואל' שש"פ תרע"ח).

וב'ספר חסידים' (אות קצו) נתן רמז על כך, כי בסדר האותיות נו"ן וסמ"ך סמוכות זו לזו, והנה ל'נס' יש שתי משמעויות ותלוי לפי הניקוד, כי 'נס' הכוונה לברוח, ו'נס' משמעו להנהגה מעל לדרך הטבע, ותרווייהו חדא נינהו ותלויים הא בהא, כי אם יברח ויגוס מן העבירה יוכה לניסים ונפלאות, וגמרא ערוכה היא בברכות (ב.) 'אמר ליה רב פפא לאביי, מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא, אמר ליה קמאי הוו קא מסרי נפשיהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשינן אקדושת השם'.

בדברים האלו כתב ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דפרקא אות כ"ד) משמיה קדישא של הרבי רבי יחיאל מיכל מזולאטשוב זי"ע שכל הרוצה לפעול ישועה ונס בשינוי מדרכי הטבע, כגון זה שאינו יכול להוליד ורוצה להיפקד בזרע של קיימא, יש לו לעשות מצווה גדולה שלא כטבעו ועל ידי זה ישבר את כל המסכים המבדילים בינו לבין הישועה הנצרכת.³

והיינו כי המתגבר על תאוותיו גדול וחשוב יותר ממלאכים ושרפים, כי הגם שהם עושים באימה וביראה רצון קונם, אבל אין להם חומר המעכבם מלקיים מצוות ה', ולכן אין שום חידוש בעבודתם, מה שאין כן בשר ודם שמצד טבעו נמשך אל דברים גשמיים, והוא מתחזק ואינו שומע בקול יצרו, ומעורר את נפשו להיות צמא לא-ל חי, בזה הוא גורם נחת רוח להקב"ה ולכן מעלתו גבוהה יותר מן המלאכים⁴.

ומידה בנגד מידה, כשם שהוא מתעלה למדרגת מלאך (ויתר מזה) שהוא למעלה מן הטבע, כך יוכה להנהגת ה' עמו מעל לדרך הטבע. וראיה לדבר, הנהגה בטרם יצאו בני ישראל ממצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה ולא היתה זכות בידם כדי להיגאל מגלות מצרים, ועל כן נתן להם הקב"ה שתי מצות דם פסח ודם מילה כדי שיהיו ראויים לניסים, ולכאורה צריך לבאר מדוע לא ניתן להם איזה 'מצוה' על הים טרם יזכו לניסים ונפלאות עד אין מספר [וגדולים היו הניסים על הים יותר מן הניסים שהיו במצרים, וכמו שאומרים בהגדה, שבמצרים לקו ב'אצבע' אלוקים ואילו בים סוף לקו ב'יד הגדולה'], ואיך זכו לניסים אלו כאשר היו ערומים מן המצוות.

ותירץ ה'אבני נזר' זי"ע, דשאני שביעי של פסח שקפצו בני ישראל אל הים מתוך מסירות נפש, וגדול

פט. מעשה באשה אחת שהוצרכה לאיזה ישועה גדולה מאד למעלה מדרך הטבע, ובאת לפני הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע והזכירה עצמה לטובה, אמר לה הרה"ק היאך אוכל להושיעכם, וכי מלאך אני, אמרה לו האשה, לא, אלא שהרבי גדול ממלאך, נענה הרה"ק ואמר לה - 'דאס יא' (אכן נכנים הדברים), ופעל עבורה ישועה גדולה. צ. אימרה נפלאה שמעתי מכ"ק האדמ"ר מטשערנאביל שליט"א דב'חק יעקב' כתב שהמצוה האמצעית שבה מקיימין את מנהג ה'יחץ' תהא גדולה משאר המצוות, ורמז יש בדבר שה'שובר' עצמו הוא הגדול ביותר.

מעשה באברך מדרי ארה"ק, ששמע בשיעור מפי אחד המגידים, כי מובא בספרים שבשעה שיהודי מתגבר על נסיון, והוא מתקדש ומשבר את טבעו לעשות רצון קונו, באותה שעה נפתחים כל שערי שמים ובידו לפעול כל מה דבעי. לאותו אברך הייתה ל"ע בת שחלתה במחלה, ושכבה בחוסר אונים בבית החולים בעיר באר שבע, באחד הימים הוזקקו הרופאים לסממני רפואה יקרים שלא היו תחת ידם, ורק בעיר תל אביב הייתה אפשרות להשיגם. בלית ברירה נסע האברך לתל אביב לקנות הרפואה לבתו, משיירד האברך מהאוטובוס על פתחה של תל אביב, נתקל במראה שאינו הגון, תיכף התגבר האברך על יצרו ועצם את עיניו בכל כוחו, ובכוחות אדירים עמד בניסיון. תיכף נזכר האברך באלו הדברים ששמע מפי המגיד, ויפן לקרן זוית, ושפך את לבו בדמעות שלישי לפני קונו, שירחם על בתו וישלח לה רפואה שלימה מן השמים...

משסיים האברך את תפילתו, פנה להמשיך בדרכו לחנות הרפואות, ובתוכ"ד התקשרו אליו בני ביתו, בתחילה לא עלה בידה להוציא הגה מפיה רק בכתה מאין הפוגות, עד שנרגעה רוחה לאחר כמה רגעים, וסיפרו שבתם התעוררה לפני כמה רגעים, והרופאים שמיהרו לבדוקה נדהמו לגלות שהמחלה החלה לרדת וכבר אינן כל צורך ברפואות... הבט וראה כמה גדול כוחו של המתגבר על טבעו.

באר הפרשה - פסח - שביעי של פסח

ה'בית אהרן' זי"ע מביא משמיה דהרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע (בית אהרן לר"ח ניסן) בביאור הכתוב (לעיל יב כו) 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' אם תרצו לזכות את היצר, פסח הוא לה' - פי' אזי תפסחו ותקפצו אל ה' (כי בזביחת היצר יעלה מעלה עד כסא הכבוד)^{3א}.

אזחילה לא-ל, שנזכה לחוג את חג המצות בזמן חרותנו, חרות ברוחניות ובגשמיות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ונזכה לעלות לרגל עם כל ישראל אחינו, וישמע שועעתנו 'כי באו מים עד נפש' וישיענו במהרה דידן, ונאמר אמן.

צא. והנה נאמר בפר' בא (שמות יג ד) 'היום אתם יוצאים בחודש האביב', ופירש רש"י 'וכי לא היינו יודעין באיזה חודש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם בחודש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צינה ולא גשמים', ואמרו צדיקים לרמוז, שכאן לימדה תורה ש(בחג הפסח) על האדם לעמול לשמור את מזגו שלא יבא לידי חמה או צינה שלא במקומם, כי מצד אחד צריך התלהבות ורשפי אש קודש בעבודת ה', ולאידך גיסא בעת ניסיון צריך להיות קר כקרח ולצנן את כוח התאוה אשר בוער בקרבו, והוא ענין של מסירות נפש להיות שולט על נטיות לבו ולהשתמש בהם כרצון השי"ת.

כיוצא בזה פירש הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע את הפסוק (משלי כב ה) 'צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם', שהמשכיל שומר את נפשו שלא להשתמש ב'צנים' ופחים' אלו הקרירות והחמימות 'בדרך עיקש' ולהפוך את ה'יוצרות' חלילה, רק ישתמש בכל מדה בזמנה ובמקומה הראויים והמיועדים לה.